

PHILOGIA

ФИЛОЛОГИЯ

43. SOFIA. 2023. СОФИЯ

Journal's scope

Philologia is an academic publication in the field of philology – linguistics, literary studies, translation, cultural studies. It was established by the Faculty of Classical and Modern Philology at Sofia University St. Kliment Ohridski in 1977.

The materials published in the journal (scholarly articles, conceptual research, viewpoints, etc.) are blindly reviewed by two anonymous reviewers before acceptance for publication. The “Reviews” and “Chronicles” sections are not peer-reviewed and are published after an approval by the Editorial Board.

The manuscripts can be in English, French, German, Spanish, Portuguese, Italian, Russian and Bulgarian.

Frequency: Two issues per year.

Since 2023, „Philologia Journal“ has been published and indexed in CEEOL (Central and Eastern European Online Library).

Профил на списанието

„Филология“ е научно списание, в което се публикуват материали в областта на всички филологически дисциплини – езикознание, литературознание, превод, културологични аспекти на филологическите изследвания, чуждоезиково обучение. Основано е през 1977 г. от Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Материалите (статии, обзори, научни и концептуални изследвания и др.) се рецензират анонимно от двама независими рецензенти преди публикуването им в списанието. Разделите „Рецензии“ и „Хроника“ не се рецензират и се публикуват след одобрение от редакторския екип.

Приемат се ръкописи на английски, френски, немски, испански, португалски, италиански, руски и български език.

Списание то излиза два пъти годишно.

От 2023 г. то се публикува и индексира в CEEOL (Central and Eastern European Online Library):

<https://philologia-journal.uni-sofia.bg/>

Главен редактор / Editor-in-Chief

Мадлен Данова – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Madeleine Danova – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Редакционна колегия / Editorial Board

Агнеш Бирталан – *Университет*
„Лоранд Йотвош“ (Унгария)

Agnes Birtalan – *Eötvös Loránd University*
(Hungary)

Александра Багашева –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Alexandra Bagasheva –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Александър Федотов –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Alexander Fedotoff –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Ана Паула Коутиньо Мендеш –
Университет на Порто (Португалия)

Ana Paula Coutinho Mendes –
University of Porto (Portugal)

Анастас Герджиков –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Anastas Gerdjikov –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Барбара Хлибовицка-Веґларш –
Университет „Мария Склодовска-Кюри“
(Полша)

Barbara Hlibowicka-Węglarz –
Maria Curie-Skłodowska University
(Poland)

Венсан Ренер –
Университет Люмиер Лион 2 (Франция)

Vincent Renner –
Lumière University Lyon 2 (France)

Галина Аврамова – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Galina Avramova – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Георг Шупенер – *Университет*
„Ян Евангелиста Пуркине“ (Чехия)

Georg Schuppener – *Jan Evangelista Purkyně*
University (Czech Republic)

Детелина Мец – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Detelina Metz – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Димитър Веселинов –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Dimitar Vesselinov –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Корнелия Танчева –
Университет Питсбърг (САЩ),
Университет Корнел (САЩ)

Kornelia Tancheva –
Pittsburg University (USA),
Cornell University (USA)

Майкъл Байръм – *Университет Дърам*
(Великобритания), *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Michael Byram – *University of Durham*, UK,
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Маргарита Руски – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Margarita Ruski – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Марио Брдар – *Университет*
„Йосип Юрай Щросмайер“,
Осиек (Хърватия)

Mario Brdar – *The Josip Juraj Strossmayer*
University of Osijek
(Croatia)

Милена Попова – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Ник Норууд – *Щатски университет*
Колъмбъс, Джорджия (САЩ)

Райнер Дормелс – *Виенски университет*
(Австрия)

Яна Андreeва – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Milena Popova – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Nick Norwood – *Columbus State University,*
Georgia (USA)

Rainer Dormels – *University of Vienna*
(Austria)

Yana Andreeva – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Научен секретар / Associate Editor

Милена Йорданова –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Milena Yordanova –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Редактор / Language Editor

Татяна Димитрова

Tatyana Dimitrova

Предпечат / Layout Editor

Албена Абаджиева

Albena Abadzhieva

Преводач / Translator

Александър Костов

Alexander Kostov

Технически сътрудник / Administrative Assistant

Лидия Христова

Lidia Hristova

PHILOLOGIA

ФИЛОЛОГИЯ

43. SOFIA. 2023. СОФИЯ

*Faculty of Classical and Modern Philology
Sofia University "St. Kliment Ohridski"*

*Факултет по класически и нови филологии
Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

София • 2023

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

© 2023 Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по класически и нови филологии

© 2023 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
ISSN 0204–8779
<https://doi.org/10.60055/phl.2023.43>

СЪДЪРЖАНИЕ & CONTENTS

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА / LITERATURE AND CULTURE

Dale F. Eickelman. Centers and Peripheries in the 21st Century: Bulgaria and the Middle East.....	11
Дейл Ф. Айкелман. Центрове и периферии през XXI век: България и Близкият изток	11
Simeon Evstatiev. Religion, Centers, and Peripheries: Notes on West Africa and the Arabs	22
Симеон Евстатиев. Религия, центрове и периферии: някои бележки за Западна Африка и арабите	22
Рафиг Новрузов. Гюльнар Новрузова. Формула души в „Дивани Хикмет“ Ахмеда Яссави	32
Rafiq Novruzov. Gulnar Novruzova. The Formula of the Soul in <i>Dīwān-i Hikmat</i> by Ahmad Yasawi	32

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

Весела Генова. Преводът на хуманитаристика в България: особености, предизвикателства и перспективи	45
Vesela Genova. Translation in the Field of the Humanities in Bulgaria: Specificities, Challenges and Perspectives	45

ЧУЖДОЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ / FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Wang Kexin. Antonia Tsankova. Théorie de l'échafaudage pédagogique dans l'enseignement du chinois langue étrangère	69
Уонг Кексин. Антония Цанкова. Педагогическата теория на скелето и нейното приложение в преподаването на китайски като чужд език	69

РЕЦЕНЗИИ / REVIEWS

- Нели Тинчева. „Идентичност, образ, национален бранд: България в британския политически дебат 2001–2015 г.“ от Калина Ишпекова-Брагоева 87
Nelly Tincheva. Identity, Image, National Brand: Bulgaria in the British Political Debate 2001–2015 by Kalina Ishpekova-Bratоеva..... 87
- Радея Гешева. Интердисциплинарност и виртуалност в академичния диалог на виртуалната трибуна – електронното списание „Реторика и комуникации“ 91
Radeya Gesheva. Interdisciplinarity and Virtuality in the Academic Dialogue of the Virtual Tribune – *Rhetoric and Communications* E-Journal 91

ХРОНИКА / EVENTS

- Светлана Стойчева-Андерсон. Международна научна конференция Crossing Borders: Rethinking the Humanities Across Disciplines 99
Svetlana StoychevaAnderson. International Conference *Crossing Borders: Rethinking the Humanities Across Disciplines* 99
- Илияна Чалъкова. Първи конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа 106
Iliyana Chalakova. 1st Congress of Portuguese Language and Lusophone Cultures in Central and Eastern Europe..... 106
- Deniza Georgieva. Africa Day Celebrations 112
Дениза Георгиева. Чествания на Деня на Африка 112

- Изисквания към авторите** 119
Author's guidelines 126

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
LITERATURE AND CULTURE

Centers and Peripheries in the 21st Century: Bulgaria and the Middle East

Dale F. Eickelman

Dartmouth College (USA)

Dale F. Eickelman. CENTERS AND PERIPHERIES IN THE 21ST CENTURY: BULGARIA AND THE MIDDLE EAST

Abstract. Guiding concepts in the social sciences are often presented in the abstract. Yet notions such as center and periphery are intimately tied to the historical contexts in which they are created. Thus, center and periphery in its original form was closely linked to the “modernization” theory that dominated the social sciences from the 1950s through the end of the 20th century. Recognizing such concepts in their historical settings facilitates understanding their initial appeal and limits. The author narrates his own involvement with social theory, Islamic studies, and the rapprochement of anthropology and history, and development of the concept of *centers and peripheries*, especially as it was shaped by an ongoing multi-year social historical and anthropological project anchored in Bulgaria.

Keywords: centers and peripheries, Islam, regions, Islamic studies, anthropology, social history

Дейл Ф. Айкелман. ЦЕНТРОВЕ И ПЕРИФЕРИИ ПРЕЗ ХХІ ВЕК: БЪЛГАРИЯ И БЛИЗКИЯТ ИЗТОК

Резюме. Често резюметата представят водещи концепции в социалните науки. Идеи като тази за център и периферия обаче са тясно свързани с историческите контексти, в които се създават. Така например представата за център и периферия в нейната първоначална форма е неразривно свързана с „модернизационната“ теория, доминирала социалните науки през 50-те години на ХХ век. Разпознаването на такива понятия в тяхната исторически обусловена среда ни дава възможност да разберем както привлекателността, така и ограничеността им в съответното време. В настоящата статия авторът разказва за собствения си опит в разработването на социалната теория, ислямознанието и сближаването между антропология и история. За целта вниманието се фокусира върху идеята за *центрове и периферии*, а на преден

план е изведен и опитът от едно дългогодишно колективно изследване в областта на социалната история и антропология, свързано с България.

Ключови думи: центрове и периферии, ислям, региони, ислямознание, антропология, социална история

Conceptual Research/Концептуално изследване

Beginnings

Simeon Evstatiev and I have worked together on common projects for roughly two decades. Our common goal has been to encourage a convergence of sociological inquiry with social history and Islamic studies. Our points of departure are remarkably different. In my case, my first graduate training was at McGill University's Institute of Islamic Studies. Older students told me that admissions to the Islamic studies had an informal quota. Half of the students were North American, including some Muslims; the other half were Muslim—primarily from South Asia, with one Jew and one social scientist. A late applicant, I probably fell into the social scientist category. Some of my South Asian classmates were products of the *madrassa* tradition. In studying Arabic, which I took seriously, I had a tutor, a young *shaykh* from al-Azhar who winced when I chose to read ethnographies written in Arabic rather than religious texts. At the University of Chicago, I plunged into anthropology as it was being reconfigured in the early 1960s. This included a strong opening to social history and to seeing the strong potential intersections among anthropology, sociology, and historical studies.

Simeon Evstatiev is a *mukhadram*. In the time of the Prophet Muhammad (d. 632), a *mukhadram* was anyone who lived through the time before and after Muhammad's first revelations in the early seventh century. To complete the analogy, Simeon's initial training in the early 1990s was in the exigent philological text-oriented standards of Oriental studies in Europe, including the former Soviet bloc, and he subsequently grew up as a scholar in an increasingly international academic setting, taking part in what has been done in North America and Western Europe. Our disciplinary origins significantly differ, but increasingly adapted—and contributed to—the practice of social history and the collapsing of rigid boundaries among academic disciplines. In my view, our different points of academic departure accelerate our respective approaches to understanding the role of religious thought and practice in contemporary societies.

In this essay, I suggest modifying the concept of “center and periphery,” as used in the heyday of modernization theory from the late 1940s until the end of the 20th century, to the more satisfactory plural notion of *centers* and *peripheries*. Indeed, in our experience it is helpful to think of “theory” in the social sciences as contingent and contested, not fixed and unchanging. “Theories” are historically and socially

rooted. They emerge from particular historical circumstances. Thus, my reaction to “modernization” theory, which I depict below, is largely to recognize that it is a product of its historical time, just as this essay is.

The implications of this shift to thinking of multiple centers and peripheries is the main theme of Simeon Evstatiev’s and my respective inter-related contributions to this issue of *Philologia*. To explore this theme, the first part of this essay is highly personal. In creating research or book proposals, we all learn to focus on questions such as what we are going to learn, why the project or subject is worth knowing, and perhaps most difficult, how we know that the conclusion is plausible. My approach in this essay is to indicate more of the accidental and contingent nature of how almost any project in history and the social sciences takes shape. This approach may have the indirect benefit of persuading those just entering an academic field to stick to their goals in spite of unanticipated impediments.

For a classic example, Polish-born anthropologist Bronislaw Malinowski (1884–1942) chose the Trobriand Islands, off the east coast of New Guinea, for the multi-year research that resulted in his path-breaking *Argonauts of the Western Pacific* (1922). In Australia at the outbreak of the First World War, Malinowski’s choice was to sit out the war in a camp for enemy aliens—although a student at the London School of Economics at the time, he was a citizen of the Austro-Hungarian Empire—or to conduct field research in the remote Trobriands, where a ship would call every few months. He went to Australia to participate in a then-standard collective “expedition.” Instead, he conducted the first in-depth field research that is now ideally standard in social anthropology.

My academic and professional career was buffeted by the political contexts in which we live, but without the stark choice faced by Malinowski. In mid-1968 as a graduate student in anthropology, my intent was to conduct anthropological field research for at least 18 months in Najaf, in southern Iraq. I wanted to take part in the *hawza*, or the study groups led by leading Shi’a clerics. I had formal permission from the Iraqi government in April 1968 to be on “detached service” to a University of Chicago archaeological station located just outside ‘Afaq, a village in southern Iraq, for this purpose. However, the “glorious” Ba’th revolution of 17 July 1968, to use the language of the post-revolution Iraqi press, and the “corrective action” a few weeks later should have alerted me to the impossibility.¹ By September, my wife and I arrived in Baghdad and eventually reached ‘Afaq. After three weeks in Iraq and increasing restrictions on my movements, I saw that it was time “voluntarily” to leave.

So I left for Morocco. At first told by an unsmiling senior Ministry of the Interior official in Rabat that I would have to return to the U.S. and apply for research permission, I then said in halting French that I reached Morocco via Baghdad. Still

¹ In October 2009, thanks to Adil Abdul Mahdi, then one of Iraq’s two vice-presidents, I finally reached Najaf and sat in on the *hawza* for three days, interviewing religious figures and community leaders.

unsmiling—later we became friends when he became ambassador first to Canada and then to the U.S.—he replied, “Monsieur, we have no protocol for American students who come to us via Baghdad. Welcome.” On the spot he then wrote out two postcard-size notes of introduction to two provincial governors.

My first publications suggest my longer-term interests. *Moroccan Islam: Tradition and Society in a Pilgrimage Center* (1976) concerned religion as popularly understood in the political and social context from the late 19th century to the early 1970s. In retrospect, it was my first reaction against what I saw as the imperious straightjacket of modernization theory on the social sciences. This was followed by *Knowledge and Power in Morocco* (1985), which directly concerned the continuing role of religious intellectuals. At the time Islamic education, especially *madrassa*-based education, was portrayed even by outstanding historians of religion as “the teaching of fixed and memorizable statements and formulas which could be learned without any process of thinking as such” (Hodgson, 1974: 438).² Another scholar wrote of the “stifling dullness” of Islamic education (Brown, 1972: 71), and a distinguished French scholar and former colonial official claimed that Islamic education “defies all [sic] pedagogical technique” (Berque, 1974: 167).

Islamic religious education fared no better in the hands of Western-educated Muslims, who characterized it as a “purely mechanical, monotonous form of study” (Zerdoumi, 1970: 196). To offer some personal insight into the social sciences of the 1970s, an anonymous review of a grant proposal I made in 1973 to study anthropologically the role of religious intellectuals strongly recommended its rejection on the grounds that the proposal concerned only dead and dying old men, so that at best it was an historical, not a social scientific, inquiry.

This characterization of the role of religion and religious intellectuals in society was characteristic of the era, although the 1978–1979 Iranian revolution was imminent. In 1988, as a member of the Social Science Research Council (New York) Committee for the Comparative Study of Muslim Societies, we invited Soviet specialists at leading U.S. universities to describe to us the role of Islam in Central Asia. They assured us that there was nothing to say about Islam in Central Asia because Soviet rule had erased Islamic thought and expression from public life.

For scholars and “development” specialists looking for an easy way to avoid understanding the continuing role of religion and the idea of “valued” knowledge in the “modern” world, modernization theory, so prevalent from the mid- until the late 20th century, offered an easy way out of understanding the creative tensions of centers and peripheries.

² A pre-medical undergraduate student in one of my classes commented that *madrassa*-style resembled many classes in first-year medical school.

A Soviet Connection?

I returned to many of these themes when I began long-term field research in the Sultanate of Oman, beginning in 1978 and continuing, as with Morocco. In 1980, during a brief visit to the then almost inaccessible southern province of Dhofar, a British “development” specialist—at least that’s what he said he was—suggested that I seek out Vitaly Naumkin, whose long stays across the border in the People’s Democratic Republic of Yemen (PDRY) made him, I was told, my Soviet “counterpart.” As I later learned, Naumkin was a protégé of Yevgeny Primakov, himself an Arabist. In 1986, I finally met Naumkin in Great Britain. He was shadowed by a “minder,” but we shifted to Arabic for privacy, Naumkin explaining (he told me later) that I was a Palestinian whose English was poor. I proposed a two-year project in which we would bring together Soviets and Americans playing parallel roles in their respective domains. The government people had to be retired from their official capacities but not the academics. We even worked out a telex code that we could use in case we were obliged to send messages that, for example, insisted on adding participants that we did not want to include.

To the surprise of many, the project worked. It brought me into sustained contact with my then-Soviet counterparts working on the Middle East and Central Asia (Coughlin, 2001; Eickelman, 1993). Through contact with the Soviets, mostly Russian, both senior scholars, ex-officials, and graduate students, I came to respect the rigorous training in language and philological approaches that the “Eastern” perspective provided. Our discussions were sufficiently thorough that with its third edition, my general book on the Middle East became *The Middle East and Central Asia: An Anthropological Approach* (1996), instead of just *The Middle East*. I also learned to curb my enthusiasm for using the term “social theory” in our shared meetings. The term “theory” was a conversation-stopper in mixed U.S.–U.S.S.R. company because it reminded our Soviet counterparts, as they would say privately, of their required classes in Marxist doctrine.

Some Roads Lead to Bulgaria

My involvement with Bulgaria came about incrementally. By late 1982, I frequently traveled from New York, where I was then teaching at New York University, to Washington DC. Yousef al-’Alawi, then the Deputy Minister of Foreign Affairs—Sultan Qaboos was nominally his own foreign minister—asked me to work with a legal team preparing for arbitration over an international boundary dispute. Stephane Groueff (1922–2006) worked as Information Officer at the Embassy of the Sultanate of Oman in Washington DC from 1979 through 1986. Groueff’s “boss” was Anthony Ashworth, an expatriate British national with prior experience in Beirut, Aden, and Hong Kong, who “assisted” the Minister of Information in Muscat. As Groueff soon told me, his work with Oman was the first time in his long career where he was paid to

keep a country out of the news and to deflect most journalists from visiting it. On the few occasions when he was allowed to visit Oman, Ashworth kept Groueff's contacts with Omanis to a minimum (Groueff, 2003: 626).

Groueff noted that I got along well with the Omani ambassador and his staff. He soon invited me to lunch at the Watergate, a hotel and residential complex famous, as he pointed out with characteristic humor, for political "leaks" since the Nixon-inspired "plumbers" broke into the offices there of the Democratic National Committee in 1972. He got quickly to the point: let's talk regularly about Oman. It was not long, however, before our conversations turned to Bulgaria. He cared about his country of birth deeply and we remained in contact after his employment in Washington ended abruptly in 1986.

My interest in Bulgaria accelerated after I met Simeon Evstatiev. His article in this same issue of *Philologia* (Evstatiev, 2023) traces his intellectual trajectory and changes to the teaching of social history and Arabic/Middle Eastern studies in Bulgaria. The more I learned, the better I could appreciate what could be gained by understanding religious life and community identity in Bulgaria and the Balkans, and what a Bulgarian-trained Arabist and historian could add to understanding religious belief and practice in general. Prior to my first visit to Bulgaria in 2005, my co-authored (with political scientist James Piscatori) *Muslim Politics* (1996) was translated into Bulgarian (2002). *The Middle East and Central Asia: An Anthropological Approach*, 4th edition (2002; Bulgarian 2019) came much later, perhaps facilitated my ability to meet an emerging generation of Bulgarian academics and students.

What better place to witness this creative collapse and solid reconfiguration of the scholarly landscape than in Bulgaria? A Bulgarian literary theorist, Galin Tihanov (2004), depicted the Balkans as a shatter zone for languages and literature, where the juxtaposition of multiple languages and traditions also augments the potential for creativity across language and communities.

Evstatiev and others facilitated my understanding of the academic worlds of Bulgaria in general and of Sofia University St. Kliment Ohridski in particular. Since then we have met often in conferences and academic visits in Europe and the United States, some of which we had a role in organizing. Each time my work progressively expanded. Colleagues at the Wissenschaftskolleg zu Berlin, where historian Diana Mishkova was a Fellow in 1998–1999 and I was in 2000–2001, facilitated more recent contacts with Bulgarian colleagues and students from 2005, my first visit to Bulgaria, often with a convergence of research themes and academic interests.

From 2010 until 2013, Sofia University's Center for the Study of Religions hosted an international research project, "Religion and the Public Sphere," which Evstatiev (2023) describes in his own contribution to this issue of *Philologia*. The final workshop/conference meeting of this project in July 2013 was also where we conceived our co-edited *Islam, Christianity, and Secularism in Bulgaria and East-*

ern Europe: The Last Half Century (2022). The completion of the book involved a process of mutual discovery between Simeon Evstatiev's approach to Islamic studies, with his strong background in text-based historical research, and myself, more steeped in the social sciences and, since the late 1960s, an increasing skepticism with the prevailing received wisdom of the social sciences, notably the influence of "modernization theory" to understanding the role of religious beliefs, practices, and values in society.

Modernization Theory and Its Aftermath

Even before the concept of center and periphery became common in the first decades of the 20th century, the emergence of the nation-state in the early 19th century prompted serious efforts to homogenize societies around a national center. For example, Émile Durkheim's powerful distinction between "elementary" and complex societies is better understood by his influence on educational and language reform in late 19th century France (Durkheim, 1977). The Parisian dialect was chosen as the privileged spoken and written form of French, marginalizing all other variants and furthering the development of a highly centralized, secular state.

Writing in the heyday of modernization theory in the 1960s, the sociologist Edward Shils observed that "intellectual work" originally arose from religious occupations, but that religious orientations in modern times attract "a diminishing share of the creative capacities of the oncoming intellectual elite" (cited in Eickelman, 2000: 120).³ Use of terms such as "oncoming" indicate Shils' ability to get beyond such fixed dichotomies such as "tradition" and "modernity," making his ideas more compatible with historical accounts of what happened in history. In his view, the notion of the sacred has shifted from religious concerns to a focus on and mastery of the technological, organizational, and political skills most useful in forging a modern state (Shils, 1975: 1–16).

"Religious" intellectuals were thus implicitly marginalized. Common to all variants of modernization theory was the assumption of a declining role for religion, except as a private matter. "Modernity" was seen as an "enlargement of human freedoms" and an "enhancement of the range of choices" as people began to "take charge" of themselves (Madan, 1997: 747–759).

For the Muslim-majority world, leading social scientists were inventive in alliteration if not in social history or an understanding of major differences. For example, one suggested that Middle Eastern societies faced the stark choice of "Mecca or mechanization" (Lerner, 1964: 405). Another preferred a water metaphor, that a "reformist Islam" would open "the sluice gates and [be] swamped by the deluge" (Halperin, 1963: 129).

³ This discussion of Shils is adapted from Eickelman (2000).

Modernization theory was misleading on two fronts. One was to assume the growing marginality of religion. The Iranian revolution of 1978–1979, the growth of liberation theology in 1960s Latin America, and the 1980s Polish Solidarity movement should have created doubts about the fading of religion and religious values, and the contemporary resurgence of Hindu nationalism in India should also give pause. “Secular” societies, far from being intimately linked to more “rational” solutions to social and economic problems, were equally affected by barriers to “modernity.”

Centers and Peripheries

Abstract ideas in the social sciences are often presented ahistorically. Yet they have profound links to the times in which they are created. The writings of the late Edward Shils (1910–1995) were my introduction to the idea of center and periphery. I first read his 1961 essay (Shils, 1975: 3–16). In a time when many simple assumptions governed modernization theory, such as the notion that societies across the world can modernize to the extent that they are guided by “rational” decision makers freed from the shackles of religion and tradition, Shils focused on the more subtle notion of the “central” zone of any society. This center was not necessarily geographical, but one of shared core values and beliefs propounded as sacred. Thus, political leaders may proclaim that the state, or a party, holds a near monopoly on sacred values, and in repressive states it is even possible to silence the overt expression of contrary or alternative ideas. In Shils’ macrosociological terms, societies consist of “a number of interdependent subsystems—the economy, the status system, the polity, the kinship system” and institutions that have the cultivation of cultural values educational institutions, religious ones, and others (Shils, 1975: 3–4).

In its heyday, modernization theory appeared easy to understand. It allowed international aid specialists, bankers, and government planners, often working on a global scale, to disregard local and transnational understandings of hierarchy and value.

Like many ideas in the social sciences, we need not be tied to past formulations, assuming for example the existence of a single center. Social integration need not presuppose a single hierarchical center, but instead can recognize multiple linkages among various ethnic, kinship-based, regional, and religious communities that do not arrange themselves into an agreed ranking or that do not allow for the unquestioned emergence of just one. Moreover, relations often shift, often in ways that thwart bureaucracies and hierarchies but which nonetheless benefit wider societies and the state. In Italian towns such as Caserta, for example, many of the growing population of the elderly have household help from specific Ukrainian villages. When more help is needed, Ukrainian women already in Caserta are asked to recommend people known to them. In Morocco’s Rif, single women, often divorcees and widows, leave for domestic work in small Spanish villages. Between their income from work in Spain and their influence in securing work permits for

other villagers, migration has profound and positive consequences for their role in their villages of origin. Their new status as wage laborers and immigration brokers “trumps” their gender and precarious social origins (Ramírez, 1998). Moreover, many societies and organizations are too large and too differentiated for those at the supposed center to have adequate knowledge about the rest of society. There is also a tension between the centers to dominate the periphery, and for the struggle of multiple centers to retain their autonomy. This can facilitate a positive, creative tension in many societies.

It helps to think of centers and peripheries as intricate Chinese puzzles, capable of rearrangement in many different ways.⁴ Similarly, “peripheries” can also be places of innovation, where new ideas and practices emerge more readily than in established centers. Centers and peripheries are necessarily in flux, with their actors supervising, pleading, ignoring, and negotiating.

Transnational movements likewise do not require an organizational or hierarchical center. The Pope and the Vatican appear to provide an ordered hierarchy, but the experience of liberation theology is but one of many indications that the Catholic hierarchy, while asserting its primacy, tacitly makes many accommodations to Catholicism as locally received and understood. Some Muslims assert Mecca as its spiritual center, which it is for the pilgrimage. Yet in the competition for religious authority, today as in the past Mecca is one of many competing centers. Thinking in social historical terms, is Mecca the center for Islam more than Najaf, Qum, or, in the past, Istanbul? Or is the genuine pilgrimage or spiritual center just one of the heart?

We can also conceive of forms of integration that do not presuppose such an order, or multiple linkages among various ethnic, kinship-based, regional, and religious communities which do not arrange themselves into an agreed ranking or that do not allow for the emergence of one. The relations and even alliances among these groups often shift, frequently in ways that thwart bureaucracies and hierarchies.

Finally, there has often been the almost unquestioned assumption that written texts are more central than oral traditions or other cultural forms of authority. Yet the significance of texts derives not from their inherent centrality but from the contingent political, social, and economic circumstances of those interpreting them. Whether our focus is on Bulgaria or Morocco, the Ottoman Empire, or any other state or regional configuration, the ideas of region, religion, and belonging are multiple. Just as there is no single path to secularism, so there are many forms of belonging to a state, a faith, or even an academic community. Some nationalists in their sphere or religious true believers may claim that the nation is eternal or the faith immutable. From the perspective of contemporary social history or social thought, such beliefs are social facts and can be treated as statements of value. However, the multiple changing ways in which shared ideas and practices get trans-

⁴ The image of the Chinese puzzle is suggested by Michael Schatzberg (personal communication, 1988).

formed, both implicitly and explicitly, often in ways that are not fully recognized at the time, offers insight into our shared social imaginations.

Acknowledgements

The present article is based on the author's academic speech delivered during the ceremony of receiving a *doctor honoris causa* degree of Sofia University St. Kliment Ohridski (26 October 2022). The notion was further developed in a keynote lecture within the *Religion and Culture Seminar* of the Center for the Study of Religions, Sofia University St. Kliment Ohridski (25 October 2022) and within the collaborative research project *Religion, Center, and Periphery: The Orient in Europe, Europe in the Orient* supported by the Scientific Research Fund of Sofia University St. Kliment Ohridski, Project ID 80-10-55 / 25.4.2023.

Bibliography

- Berque, J. Lieux et moments du réformisme Islamique. – In: *Maghreb: Histoire et sociétés*. Éditions J. Duculot. Paris, 162–188.
- Brown, L. C. (1972). The Religious Establishment in Husainid Tunisia. – In: Keddie, N. R. (ed.), *Scholars, Saints, and Sufis*. University of California Press, Berkeley, 47–91.
- Coughlin, E. K. (1991). In Landmark effort, Soviet and American scholars share fruits of research in Muslim countries. – In: *Chronicle of Higher Education*, April 12, 1991, pp. A1, A5, A13.
- Durkheim, É. (1977). *The evolution of educational thought*, translated by P. Collins. Routledge and Kegan Paul, London.
- Eickelman, D. F. (1976). *Moroccan Islam: Tradition and society in a pilgrimage center*. University of Texas Press, Austin.
- Eickelman, D. F. (1985). *Knowledge and power in Morocco: The education of a twentieth-century notable*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Eickelman, D. F., ed. (1993). *Russia's Muslim frontiers: New dimensions in cross-cultural analysis*. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, IN.
- Eickelman, D. F. (2000). Islam and the languages of modernity. – In: *Daedalus* 129, No. 1, 119–135.
- Eickelman, D. F. and J. Piscatori (1996, 2nd ed. 2004). *Muslim politics*. Princeton University Press, Princeton, NJ. Bulgarian edition: Айкелман, Д. и Пискатори, Дж. *Мюсюлманската политика*, превод Ина Мерджанова. Велико Търново: Праксис, 2000 [Myusylymanskata politika, translated by Ina Merdjanova. Veliko Turnovo: Praxis, 2002].
- Eickelman, D. F. (2002). *The Middle East and Central Asia: An anthropological approach*, 4th ed. Pearson Education, Upper Saddle River, NJ. Bulgarian edition: Айкелман, Д. Ф. *Близкият изток и Централна Азия: Антропологически подход*, превод от английски Стоян Доклев, под редакцията на Галина Евстатиева, предисловие Симеон Евстатиев. София: Изток-Запад, 2019 [Blizkiat iztok i Tsentralna Azia.

- Antropologicheski podhod, translated by Stoyan Doklev, edited by Galina Evstatieva, with a foreword by Simeon Evstatiev. Sofia: Iztok-Zapad, 2019].
- Evstatiev, S. (2023). Religion, centers, and peripheries: Notes on West Africa and the Arabs, *Philologia* No. 43, 22–31.
- Evstatiev, S. and Eickelman, D. F., eds. (2022). *Islam, Christianity, and secularism in Bulgaria and Eastern Europe: The last half century*. Brill, Leiden and Boston.
- Groueff, S. (2003). *My Odyssey*. Writers Advantage, New York, NY.
- Halperin, M. (1963). *The Politics of social change in the Middle East and North Africa*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Hodgson, M. (1974). *The venture of Islam*. Vol. 1. University of Chicago Press, Chicago, IL.
- Lerner, D. (1964 [1958]). *The passing of traditional society: Modernizing the Middle East*. Free Press, New York, NY.
- Madan, T. N. (1987). Secularism in its place. – In: *Journal of Asian Studies* 6, 747–759.
- Malinowski, B. (1961 [orig. 1922]). *Argonauts of the Western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*. Dutton, New York, NY.
- Mishkova, D. (2018). *Beyond Balkanism: The scholarly politics of region making*. Routledge, New York, NY.
- Ramírez, Á. (1998). *Migraciones, género e Islam: Mujeres marroquíes en España* [Migration, gender, and Islam: Moroccan women in Spain]. Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid.
- Shils, E. (1975 [orig. 1961]). Center and periphery. – In: Shils, E. *Center and periphery: Essays in macrosociology*. University of Chicago Press, Chicago, IL, 1–16.
- Tihanov, G. (2004). Why did modern literary theory originate in Central and Eastern Europe (and why is it now dead?). – In: *Common Knowledge* 10. No. 1, 61–81.
- Zerdoumi, N. (1970). *Enfant d'hier*. François Maspéro, Paris.

Prof. Dale F. Eickelman, PhD

Dale.F.Eickelman@Dartmouth.edu
 Dartmouth College
 Department of Anthropology
 44 North College Street, Suite 6125
 Hanover NH 03755-1807
 USA

Проф. д-р Дейл Ф. Айкелман

Dale.F.Eickelman@Dartmouth.edu
 Дартмут колидж
 Департамент по антропология
 Норд колидж стрийт 44, каб. 6125
 Хановер NH 03755-1807
 САЩ

Religion, Centers, and Peripheries: Notes on West Africa and the Arabs

Simeon Evstatiev

Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Simeon Evstatiev. RELIGION, CENTERS, AND PERIPHERIES: NOTES ON WEST AFRICA AND THE ARABS

Abstract. This article is based on the introduction to the Religion and Culture Seminar of the Center for the Study of Religions, Sofia University St. Kliment Ohridski. The seminar’s 2022–2023 interdisciplinary theme was “Center and Periphery in Religion and Society.” The text outlines the notion of *center and periphery* with the aim of framing a possible overall re-conceptualization, demonstrating why this notion remains highly relevant to our understanding of the intersection of religion and society. The analysis builds on preliminary notes on West Africa as an Islamic periphery to the Arab world. It then provides examples from the Middle East and Eastern Europe. The article argues that although a phenomenon looks peripheral from certain perspectives, this does not necessarily mean it is insignificant. In some cases, it might be more appropriate to speak of multiple interacting *centers and peripheries* rather than of one single center and a loose periphery.

Keywords: center and periphery, religion and society, Islam, West Africa, Arabs

Симеон Евстатиев. РЕЛИГИЯ, ЦЕНТРОВЕ И ПЕРИФЕРИИ: НЯКОИ БЕЛЕЖКИ ЗА ЗАПАДНА АФРИКА И АРАБИТЕ

Резюме. Статията се основава върху увода на автора към семинара „Религия и култура“ на Центъра за изследване на религиите в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Интердисциплинарната тема на семинара за академичната 2022–2023 г. е „Център и периферия в религията и обществото“. Текстът очертава идеята за *център и периферия* с цел да предложи възможна обща рамка, като покаже защо тази идея продължава да е значима за разбирането на пресечната точка между религията и обществото. Анализът се разгръща около някои предварителни бележки за Западна Африка като ислямска периферия на арабския свят. След това са представени и някои примери от Близкия изток и Източна Европа. Застъпена е тезата, че дори и в определен момент дадено явление да ни изглежда периферно от определена гледна точка, това не озна-

чава непременно, че то е незначително. В някои случаи се оказва по-уместно да говорим по-скоро за множествени *центрове и периферии* във взаимодействие, отколкото за един-единствен център и аморфна периферия с неясни очертания.

Ключови думи: център и периферия, религия и общество, ислям, Западна Африка, араби

Conceptual Research/Концептуално изследване

Introduction: The Shaping of an Idea

The present text builds on the introduction to the Religion and Culture Seminar of the Center for the Study of Religions (CSR), Sofia University St. Kliment Ohridski. The seminar's 2022–2023 theme was “Center and Periphery in Religion and Society.” What follows is not a case study presenting the results of research which has already been done but rather an inaugural outline of why the concept of *center and periphery* matters, fostering fruitful discussion with sometimes unexpected outcomes and parallels. The aim is to offer some preliminary notes on a possible reconceptualization by suggesting why the dichotomy *center versus periphery* should not be neglected as a toolkit relevant to understanding the intersection of religion and society.

The Religion and Culture Seminar was first launched by the Center for the Study of Religion, Sofia University St. Kliment Ohridski, in the academic year 2009–2010. At the time, we delved into the intersection of normative religious text and sociocultural context, looking at how they interact and transform each other's meanings – mostly in Christianity and Islam, but also Judaism, Buddhism, and Hinduism (Evstatiev, 2011: 11–20). Subsequently, the Seminar has been occasionally continued under various programs, including a major international collaborative project on religion and the public sphere, as well as other events with colleagues from Bulgaria and abroad. In what we all hope is a post-COVID world, we were determined to re-start the Religion and Culture Seminar without delay, encouraged by the feedback we received throughout the past decade.

This coincided with my colleague Diana Mishkova's invitation to me to lead a seminar on Islam and other religions at the Centre for Advanced Study (CAS) in Sofia. We decided to combine the audiences of CSR and CAS by jointly re-starting the Religion and Culture Seminar. On 25 October 2022, the seminar was re-launched with a keynote lecture by distinguished anthropologist of the Middle East and Islam, Dale F. Eickelman of Dartmouth College (USA), with whom I had already started to work on the notion of *center and periphery* (Evstatiev and Eickelman, 2022: 27–48). Re-starting the seminar, I wanted it to have a new focus that would help us frame the discussion, following the model of the Shelby Cullom Davis Center for Historical Studies in Princeton University. During my year at Princ-

eton, for example, the theme was “Belief and Unbelief,” and it fostered a series of fascinating discussions that changed many of my earlier views. From the time we founded the CSR at Sofia University in 2008, I envisioned it as a multidisciplinary platform, but my core identity as a scholar of the Arab world and Islam assumed a “hidden agenda” – I sought to mainstream the still “peripheral” Oriental studies, whose branches often looked to historians, philosophers, or social scientists as if based on a “secret language.” Over the course of time, I was additionally inspired by experience gained in the United States, Germany, Spain, Hungary, the Middle East, and elsewhere, together with my already more than 15 years of collaboration with CAS Sofia.

This is the context in which “Center and Periphery in Religion and Society” was chosen as the overall topic for at least the academic year 2022–2023. As noted also by Dale F. Eickelman (2023) in his article of the present *Philologia* issue, which is intrinsically inter-related with my own essay, from 28 February to 2 March 2023, we participated together in the international workshop *Centers and Peripheries in Morocco and the Social Sciences* organized by the Tangier American Legation Museum (TALIM) in Morocco, where we brought to the fore the plural usage of *centers and peripheries*. Shortly afterwards, in April 2023, Sofia University St. Kliment Ohridski supported our new pilot collaborative research on *Religion, Center, and Periphery: The Orient in Europe, Europe in the Orient* with which we seek to enter a new stage of our ongoing discussions on the multiplicity and crisscrossing of centers and peripheries. Why do we find the paradigm of *center and periphery* so important? The question matters, for we derive our academic identity not only from what we do, but also from what we do not do. And we cannot do everything.

West Africa as an Islamic Periphery of the Arabs

We often think of “one center” and a loose “periphery.” If we look at the cultural-spatial dimension of the concept in my own field of Arabic and Islamic studies, we shall see the proliferation of phrases such as “the central Arab zone of Islam” or “the central Islamic lands” (Holt, Lambton & Lewis, 1970). This is how the notion of “the Islamic periphery” (Mehmet, 1990: 20) has evolved to designate, as it happens, major Muslim majority countries such as Turkey and Malaysia with an enormous, undeniable contribution to Islamic history and civilization. The issue, however, gets even more intriguing if we do not look at Islam and its spread only in Asian and North African regions conventionally included in “the Orient.”

Let us take the case of sub-Saharan Africa, known in classical Arabic sources as “the country of the Blacks” (Bilād al-Sūdān) – a concept denoting the vast Sahara-Sahelian area south of the Maghreb, Libya, and Egypt between the Atlantic Ocean and the Red Sea. A particularly telling example is West Africa – the region south of the Sahara, located between the Atlantic Ocean and Lake Chad, which encom-

passes the Sahel (from Arabic *sāhil* – “coast,” “shore” of the desert) zone and huge areas of tropical forests and grasslands, much of which are connected by the Niger River. Muslim geographers and historians use the term “Western Sudan” (Bilād al-Sūdān al-Gharbī) to refer to this part of “the country of the Blacks,” often omitting the word “Western.” From at least the 14th century, the term Takrur (originally used in the 11th century to designate a city in Middle Senegal) was also used in the Orient, applied primarily to this western Islamized zone of Sudanese-Sahelian Africa, practically replacing the term Western Sudan. The “Sudan of the Arabs” refers not to the entire African continent, but only to that part of it from the Atlantic to the Red Sea, dominated by Muslim civilization (Triaud, 1997, IX: 752b).

The case of West Africa demonstrates that “centers” constantly shift, and the boundaries between them and their “peripheries” often blur. Within the century-long tradition of Oriental studies in Europe, it might be well understandable what has been meant by terms such as “the central Arab zone of Islam.” Today, Arabic-speaking Muslims are less than 20 percent of the followers of Islam, and only half of the Muslims on the African continent, who number 500 million in their entirety. Islam is not rooted only “from Morocco in the West” to “Iran in the East,” while Muslims do not speak only the classical “Islamic languages,” which Arabic, Persian, and (Ottoman)-Turkish were gradually recognized to be (Robinson, 2004: 198). The picture looks even more different if we consider that North Africa, as part of the “central Arab zone,” is home to roughly one-tenth of the world’s Muslims (164 million), while 273 million Muslims inhabit the vast areas of “Black Africa” south of the Sahara. Arabia proper (the Peninsula) has 60 million Muslims, while over 75 million Muslims live in Nigeria alone – probably more than in Iran – while the number of Muslims in Ethiopia is equal to that in Iraq (Ware, 2014: 17).

Considering the role of the local ‘Ajāmī (African languages using modified Arabic script) along with Arabic in sub-Saharan Africa, it is worth putting on the table the question of the existence of multiple centers of Islamic religion, learning, and society. The name ‘Ajāmī itself comes from the Arabic *‘ajam*, designating “unclear” or “incorrect” Arabic, as well as a non-Arab, alien person – initially Persian. In this sense, the Arabic *‘ajam* is similar to the Slavic, including Bulgarian, term *nemtsi* (“speechless,” “dumb”), meaning Germans. The adaptation of the Arabic script to the local African languages has been a gradual process, but even today, when Africans do not use Arabic directly, they continue revere highly the ‘Ajāmī script, as it is an expression of their close relationship to the language in which the Qur’an was revealed (Hassane, 2008: 109–122). Some languages of this type have *‘ajam* in their name, such as *ki-Ajamiya* in Swahili or *aljamiado* in the Spanish of Al-Andalus (Ngom & Zito, 2013). Although the term also encompasses Persian, Pashtu, Urdu, and, historically, the literature of Muslim Spain in the local language, today it is mostly the literary traditions of various African peoples that are defined as ‘Ajāmī.

In much of sub-Saharan Africa, knowledge of the Qur'an and the classical Arabic textual tradition is the foundation of literacy in the respective languages using 'Ajamī script. The role of Arabic is thus comparable to that of Latin in medieval Europe – the language of the elite, highly respected due to its importance for understanding the Scripture and religious ritual, used in state administration, educational institutions, and intellectual activity (Hunwick, 2006: 53). Despite this clearly expressed linguistic subordination, the Arabic and Islamic faith have crisscrossed with local African cultural practice in a way that led to the reverse influence which Fallou Ngom (2016: 19) calls *'Ajamization of Islam'* to highlight the enrichment process, avoiding the controversies around concepts such as the “Africanization of Islam” and “syncretism.” Given the until recently understudied history of the great West African empires, such as Ancient Ghana, Mali, Songhay, or the Sokoto Caliphate, how a periphery turns into a center and vice versa is a major question that can help us deepen our understanding of how the intersection of religion and society works.

In classical academic parlance, we distinguish between “great” and “little” (or “folk”) religious traditions. In religions such as Christianity or Islam, the former term denotes the universal written codes of their scriptures while the latter signifies the “folk,” “syncretic” practices in local contexts. However, thinking of practices as insignificant decreases our ability to grasp “the middle ground” between the “big” normative codes and the manifestations of religions as “little” traditions” (Eickelman, 1982: 11). This is not to say that normative texts are not central, but that their centrality is “indigenized” in each context, however peripheral it might look to those conceiving of themselves as belonging to the center. Due to its “syncretism,” Islam in sub-Saharan Africa is usually seen as “peripheral” in relation to the normative “Arab Islam” (Østebø, 2022: 7). The rejection of the idea of an Islamic language other than Arabic was a strain on classical Islamic thought, implying that a non-Arab Muslim identity was not authentic.

In the early days of Islam, speaking “peripheral” languages like Persian was disapproved of by some, and this view was held by the distinguished religious scholar Ibn Taymiyya (d. 1328) in later times. He believed that Arabic was “the symbol of Islam and Muslims” (*shi'ār al-Islām wa-ahlihi*) and that it was not desirable for people to habitually speak a language other than Arabic in everyday life, as it amounted to imitating non-Arabs. Ibn Taymiyya claimed that during the conquests, Muslims had tried to accustom natives to speaking Arabic, but in some regions such as Khurasan, Persian continued to be spoken alongside Arabic. In the 18th century, an eminent scholar from India, Shāh Walī Allāh Dihlawī (d. 1762), who claimed Arab descent, saw his Arab ancestry and language as sources of pride. In a testament he left for his children and friends, he stated that his family were “Arab people” whose ancestors had been exiled to Hindustan (Cook, 2014: 14–15).

In the context of sub-Saharan Africa, the attitude of Muslims from the “central Arab zone of Islam” towards their “black” co-religionists as a “periphery” was adopted and prevailed for a long time the Western perceptions of “African Islam.” These perceptions are related to concepts such as the “Black Islam” (*Islam noir*) of French Orientalists from the colonial age (Østebø, 2022: 7), depicted with thick dividing lines as distinct from “Arab Islam” (Loimeier, 2013: 282–283). Unlike “African Islam,” “Arab Islam” thus represented orthodoxy and it is placed in the heart of the Islamic civilizational center, as religion in sub-Saharan Africa is inevitably “syncretic.” The scholar of Islam in Africa Rudolph Ware (2014: 22) notes ironically that exoticism and marginality of Islamic Africa dominate Western perceptions of Islam so much that for many observers they are subsumed under the following equations: African religious culture plus Islam equals syncretism, while only Arab religious culture plus Islam equals Islam. However, as the classical historian of Islam in West Africa Nehemia Levtzion (1979: 208) notes, “the Islamization of Africa became more successful because of the Africanization of Islam.”

It was still during the reign of Mansa Musa (1312–1337) when the significance of the Malian Empire went far beyond the regional scope of his state. Ambassadors of Mali were sent to Morocco, Egypt, and other countries, while the Malian capital was visited by Moroccan and Egyptian scholars. With his splendor and richness, Mansa Musa himself impressed the inhabitants of Mamluk Cairo he visited by him during his pilgrimage to Mecca in 1324, and the Egyptian chroniclers continued to discuss him in the next century. One architect born in Granada, Muslim Spain, Abū Ishāq al-Sāḥilī (d. 1346), built new mosques in Gao and Timbuktu as well as the imperial palace of the Malian ruler (Davidson, 2014: 43). Mansa Musa encouraged intellectual life in Timbuktu by sending Malian scholars to study in Fes, the ancient center of Islamic learning in Morocco. Even after the empire lost its magnificence after 1400 and no longer controlled Timbuktu, Jenne, and other major centers in the Sahel, Malians continued building effective structural relations of close cooperation between Islam and state authority. This intertwining of religion and statehood transformed politics in West Africa for centuries to come. The ambition to re-think and situate the region in a wider Muslim context played a key role in the shaping of this new model of West African statehood. Islam was established on a higher level in society and the state, which invoked new methods of government. That is why during the reign of Mansa Musa new Islamic courts were opened even though the old local courts continued to coexist alongside them, for the population had not embraced Islam yet. During this heyday, Mali achieved its greatest territorial expansion in West Africa, which “literally and figuratively enters the spatial and imaginary dimensions of Europe and the central Islamic lands” (Gomez, 2018: 92). Despite the long-lasting Arab paternalism, the former Islamic periphery in West Africa globalized, increasingly interacting with the Muslim centers in the Middle East and North Africa.

Other Trajectories in the Middle East and Eastern Europe

In some cases, multiple centers – even imagined and located in the past – compete for influence over a given “periphery.” Eastern Europe and the Middle East, however different they might be in their contemporary development, are contact zones of entanglement between two peripheries that interacted with the liberal West, but the Byzantine and (post)-Ottoman pasts continue to influence the political imagination of the Balkan peoples (Evstatiev and Eickelman 2022). Today, including by evoking such entangled pasts, the former Islamic peripheries outside the “central Arab zone” become increasingly dynamic, sometimes influencing the center itself. This is true also for the “internal peripheries” in the Arab world where, due to the ongoing fragmentation of religious authority, a new type of Muslim intellectual and activist may gain greater significance than the traditional religious scholars – the *‘ulamā’* (Evstatiev, 2012: 87–88). During the post-1989 revival of Islam among some Muslim communities in the Balkans, there are, on the other hand, at least three competing alien centers, in themselves non-homogenous – the Arab world, Turkey, and even Iran, not to mention some major transnational Muslim movements such as global Salafism (Evstatiev, 2022).

In other cases, major reform movements are initiated on the edge. The Ottoman Qāḍīzādeli movement, often defined as fundamentalist and revivalist, evolved from a passionately devout, markedly anti-mystical group of Muslim mosque preachers on the periphery of the Ottoman religious establishment – the *‘ulamā’* hierarchy known as *‘ilmīye*. Acquiring a reputation as rigorous and pious preachers among their supporters, but designated by their Sufī adversaries in some Ottoman sources as “people of bigotry,” the Qāḍīzādelis prevailed over their rivals in 17th-century Istanbul under the successive leadership of Qāḍīzāde Meḥmed Efendi (d. 1635), the Damascene by birth and education Uṣṭuvānī (d. 1661), and Vānī Meḥmed Efendi (d. 1684). They held a firm grip on Ottoman religious and public life during the reign of Sultan Murād IV, with his pursuit of piety, but began to be identified as “Qāḍīzādelis” during the height of their activities around 1061/1650–51 – a time coinciding with the reign of Sultan Meḥmed IV (Evstatiev, 2015: 221). Such developments indicate that what Richard Bulliet (2004: 140) calls “edge situations,” having parallels in other religions, are an “unusually creative” space, as Muslims in the center have few of the uncertainties of their co-religionists in the periphery, who are exposed to underlying ambiguities.

Until recently, many believed that religion belongs to the periphery of modernity, but as it turns out (with some notable exceptions such as Western Europe), this is not exactly the case. In fact, this is not the case at all, as religion, faith-based institutions, and identity matter not only in Muslim-majority countries. In the Religion and Culture Seminar of our Center for the Study of Religions, held on 27 January 2023, Ilia Iliev from the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of Sofia University proposed a telling account of how the ancient Thracians

and their “mystique,” once marginal in the Bulgarian national imagination, gained a centrality in the Communist cosmology of the 1970s and 1980s, when the regime sought to marginalize the established religions of both the majority (Christianity) and minority (Islam) populations. The religious is thus not found only and exclusively in the comprehensive systems that we conventionally think of as religions, such as Christianity, Islam, or Buddhism.

Socialism, for example, is also part and parcel of Europe’s religious history, as brilliantly suggested by historian Gareth Stedman Jones (2010). Socialism in the early 19th century sought to be a replacement for the old religions, proposing a new “science”-based cosmology and a “new ethical code.” *The New Christianity* (a telling title in itself) is a work in which Saint-Simon confesses: “I am convinced that I myself am accomplishing a divine mission in summoning peoples and kings to the true spirit of Christianity” (Jones, 2010: 175). Socialism in its then “utopian” early form might have been peripheral, yet as we know, it eventually became a central grand narrative in modern history, with multiple faces and forms continuously competing with the old established religions.

Conclusion

The proposed conceptualization of *center and periphery* suggests that in social reality, we regularly face situations where multiple centers interact with various peripheries, which invites us to tentatively formulate three major implications for the intersection of religion and society. First, even though a phenomenon looks peripheral from certain perspectives, this does not necessarily mean that it is insignificant. Second, a better understanding of the process in which a periphery turns into a center and vice versa can help us deepen our understanding of how the intersection of religion and society works. Third, centers constantly shift, and the boundaries between them and their peripheries are often blurred, while influence is bi-directional and mutual rather than one-sided and fixed.

Acknowledgements

The collaborative research project entitled *Religion, Center, and Periphery: The Orient in Europe, Europe in the Orient* which this article opens up is supported by the Scientific Research Fund of Sofia University St. Kliment Ohridski, Project ID 80-10-55 / 25.4.2023.

Bibliography

- Bulliet, R. W. (2004). *The Case for Islamo-Christian civilization*. Columbia University Press, New York, NY.
- Cook, M. (2014). *Ancient Religions, modern politics: The Islamic case in comparative perspective*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Davidson, B. (2014). *West Africa before the colonial era: A history to 1850*. Routledge, London [Taylor and Francis, 1998].
- Eickelman, D. F. (2023). Centers and Peripheries in the 21st Century: Bulgaria and the Middle East. – In: *Philologia Philologia* No. 43, 11–21.
- Eickelman, D. F. (1982). The study of Islam in local contexts. – In: *Contributions to Asian Studies*, 17, 1–16.
- Evstatiev, S. (2011): Евстатиев, С. (2011). За изследването на нормативните религии и техния социален контекст. – В: Евстатиев, С. (съст.). *Християнство, ислям и източни религии. Нормативен текст и социокултурен контекст*. София: Изток-Запад [The Study of normative religions and their social context, in Evstatiev, S. (ed.). – In: *Christianity, Islam and eastern religions: Normative text and sociocultural context*, Sofia: Iztok-Zapad], 11–20.
- Evstatiev, S. (2012): Евстатиев, С. (2012). *Религия и политика в арабския свят: Ислямът в обществото*, второ преработено издание. София: Изток-Запад [*Religion and politics in the Arab world: Islam in society*, 2nd revised edition, Sofia: Iztok-Zapad].
- Evstatiev, S. (2015). The Qāḍīzādeli movement and the revival of *takfir* in the Ottoman age. – In Adang, K., Ansari, H., Fierro, M. and Schmidtke, S. (eds.). *Accusations of unbelief in Islam: A diachronic perspective on takfir*. Brill, Leiden and Boston, 213–243.
- Evstatiev, S. (2021). Salafism as a contested concept. – In: Fromherz, A. J. & Samin, N. *Knowledge, authority and change in Islamic societies: Studies in honor of Dale F. Eickelman*. Brill, Leiden and Boston, 172–201.
- Evstatiev and Eickelman (2022). Evstatiev, S. and Eickelman, D. F. Byzantine and Ottoman pasts, modern politics: Religious belongings and Balkan secularities. – In Evstatiev, S. and Eickelman, D. F. (eds.). *Islam, Christianity, and secularism in Bulgaria and Eastern Europe: The last half century*. Brill, Leiden and Boston, 2022, 27–48.
- Gomez, M. A. (2018). *African dominion: A new history of empire in early and medieval West Africa*. Princeton University Press, Princeton, NJ and Oxford.
- Hassane, M. (2008). *Ajami* in Africa: The use of Arabic script in the transcription of African languages. – In Jeppie, S. & Diagne, S. B. (eds.). *The meanings of Timbuktu*. Oxford University Press, Oxford, 109–122.
- Holt, P. M., Lambton, A. K. S. & Lewis, B. (eds.) (1970). *The Cambridge history of Islam*. Vol. I-A. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hunwick, J. O. (2006). *West Africa, Islam and the Arab world: Studies in honor of Basil Davidson*. Markus Wiener Publishers, Princeton, NJ.
- Jones, G. S. (2010). Religion and the origins of socialism. – In: Katznelson, I. & Jones, G. S. (eds.). *Religion and the political imagination*. Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 171–189.
- Levtzion, N. (1979). Patterns of Islamization in West Africa. – In: Levtzion, N. (ed.). *Conversion to Islam*. Holmes & Meier, New York, NY and London.

- Loimeier, R. (2013). *Muslim societies in Africa: A historical anthropology*. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, IN.
- Mehmet, O. (1990). *Islamic identity and development: Studies of the Islamic periphery*. Routledge, London and New York, NY.
- Ngom, F. (2016). *Muslims beyond the Arab world: The Odyssey of 'Ajamī and the Murīdiyya*. Oxford University Press, Oxford.
- Ngom, F. & Zito, A. (2013). Sub-Saharan African literature: 'Ajamī. – In: Kramer, G., Matringe, D., Nawas, J. & Rowson, E. (eds.), *Encyclopaedia of Islam III*. Brill, Leiden, 145–152.
- Østebø, T. (2022). Introduction. In Østebø, T. (ed.). *Routledge handbook of Islam in Africa*. Routledge, London and New York, NY, 1–56.
- Robinson, D. (2004). *Muslim societies in African history*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Triaud, J. L. (1997). Al-Sūdān, Bilād (History of Western Sūdān). – In: Bearman, P. J., Bianquis, Th., Bosworth, C. E., Van Donzel, E. and Heinrichs, W. P. et al. (eds.). – *The Encyclopaedia of Islam*. New edition, 12 vols., with indexes (IX: 752b–758b), Brill, Leiden.
- Ware, R. (2014). *The walking Qur'an: Islamic education, embodied knowledge, and history in West Africa*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC.

Prof. Simeon Evstatiev, PhD

s.evstatiev@uni-sofia.bg

Department of Arabic and Semitic Studies

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

79 Todor Alexandrov Blvd., 1303 Sofia

Bulgaria

Проф. д-р Симеон Евстатиев

s.evstatiev@uni-sofia.bg

Катедра „Арабистика и семитология“

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Тодор Александров“ 79, София 1303

България

Формула души в „Дивани Хикмет“ Ахмеда Яссави

Рафиг Новрузов

Бакинският славянски университет (Азербайджан)

Гюльнар Новрузова

Бакинският славянски университет (Азербайджан)

*Rafiq Novruzov. Gulnar Novruzova. THE FORMULA OF THE SOUL IN DĪWĀN-I
HIKMAT BY AHMAD YASAWI*

Abstract. The article analyzes the concept of “soul” in the work of one of the founders of the Sufi Turkic branch of Islam Khoja Ahmed Yassavi “Divani Hikmet”. In the philosophy of the Sufis, the soul of a person emanating from the Creator occupies a special place. According to the ideology and practice given in Yassawi’s “Hikmets”, the knowledge of the path to God involves the following stages: following the codes of Islamic law (Sharia); following the Sufi teachings (tarikah); approaching Allah (haqiqah); knowledge of religion (ma’arifah). These stages, which contribute to the purification of the soul and the approach to Allah, show that the violation of this sequence cannot lead to the achievement of “Haqiqat” (“Truth”). Each of the seven stages of the development of the soul, according to the Turkic Sufi, personifies the transition to a new state, which serves to purify it from worldly vices. The motivation for this transformation is an unbridled love for the Creator, which is expressed in the service of good. The leading force on the path to Truth is love. In the name of love for the Creator, a person must undergo ascetic trials in order to deserve union with Him. It is Allah who shows the way to reach the goal. To do this, one must accept death as the birth of a new life.

Keywords: “Divani Hikmet” Yassavi, soul, steps, love, kindness

*Рафиг Новрузов. Гюльнар Новрузова. ФОРМУЛАТА НА ДУШАТА В ТВОРБАТА
„ДИВАНИ ХИКМЕТ“ НА АХМЕД ЯСАВИ*

Резюме. В статията се анализира концепцията за „душата“ в творбата „Дивани Хикмет“ на ходжа Ахмед Ясави, един от основателите на суфисткия тюркски клон на исляма. Във философията на суфиите душата на човека, произлизащ от Твореца, заема

особено място. Според идеологията и практиката, представени в „Дивани Хикмет“, познанието на пътя към Бога предполага следните етапи: спазване на законите на исляма (шариат); спазване на суфисткото учение (тарикат); приближаване до Аллах (хакикат); познание на религията (маарифат). Тези етапи, допринасящи за пречиштането на душата и приближаването до Аллах, показват, че нарушаването на посочената последователност не може да доведе до постигането на хакикат (истината). Всеки един от седемте етапа в развитието на душата олицетворява прехода към ново състояние, което служи за нейното пречистване от светските пороци. Мотивация за тази трансформация се явява неудържимата любов към Твореца, която се изразява в служене на доброто. Водещата сила по пътя към истината е любовта. В името на любовта към Твореца човек трябва да премине аскетични изпитания, за да заслужи единението с Него. Именно Аллах посочва пътя за постигането на тази цел. За това нещо човек трябва да приеме смъртта като раждане на нов живот.

Ключови думи: „Дивани Хикмет“ на Ясави, душа, етапи, любов, доброта

Научно изследване/Research

Введение

В суфийской литературе „Дивани Хикмет“ Ходжа Ахмеда Ясави занимает одно из достойных мест, где даются конкретные рекомендации по пути духовного-нравственного восхождения к Богу. В этом восхождении особая роль отводится душе. Цель настоящего исследования заключается в рассмотрении этого концепта в произведении Ясави. Задачей научной работы является: выявление уровней совершенствования, их характеристика, формы их выражения.

Методы и материал исследования

Материалом для изучения послужил произведение Ясави „Дивани Хикмет“ (Ясави, 2004) и критическая литература о его жизни и творчестве (Малгараева, Касабеков, Умирзакова, 2015; Байтенова, 2012), специальная литература по суфизму (Климович, 1962; Айтжанова, 2015; Яндаров, 1975; Кныш, 2004) и др.

Методы исследования являются общенаучные (наблюдение, анализ, синтез) и элементы дискурсивного анализа.

Результаты и их обсуждение

В памятнике средневековой религиозной суфийской литературы (XII в.) „Дивани Хикмет“ Ходжа Ахмеда Ясави занимает особое место. В ней Ясави рассматривает необходимые этапы пути прохождения к Истине.

В философии Яссави, нашедшее отражение в „Диване Хикмет“, для духовно-нравственного пути совершенствования необходимо пройти через ступени этого роста, которые называются „макамами“. Эти уровни требуют от адепта, суфия, неукоснительного исполнения обязательных психосоматических практик. Мистический путь, как правило, связан с развитием души. Поэтому не случайно, что Яссави как „Учитель“ видит прохождения души через определенные, конкретные испытания. Прежде чем перейти к ним, мы считаем необходимым обратиться к мыслям современника Яссави, одного из авторитетных представителей суфизма АбуХамида аль-Газали: „Духовная алхимия, как и алхимия, превращающая неблагородные металлы в золото, легко не откроется. Она не находится в доме всякой старухи. Эта алхимия может быть кратко описана как отвращение от мира и обращение к Всевышнему, когда в испытании воздержанием человек очищается от плотских страстей. достигает самых высот и, вместо того чтобы стать рабом вождения и гнева, становится наделённым ангельскими свойствами. Достигая этого состояния, он обретает уже свои небеса в созерцании Вечной Красоты, а не в плотских наслаждениях. Сокровищницы Бога, в которых нужно искать эту алхимию, – это сердца пророков, и тот, кто ищет её где-то ещё, будет разочарован и останется ни с чем...А в день Суда [такой человек] услышит слова: „Мы подняли с тебя покрывало и твой взор сегодня остр...“ [Аль-Газали, 1999]. Как видим, цитата из „Алхимии счастья“ („Кимья-и Саада“) описывает трудный путь восхождения от простого к сложному, от обычного к таинственному, в котором человек постепенно преобразовывает себя, движется вперед к достижению цели, раскрывая свои потенциальные возможности. В метафоре „алхимия“ заключается перестройка, трансформация психики на приобретение полноты жизни, радости и счастья, связанное с связью и воссоединением с Создателем. Отказ от ложных, примитивных связей с земным бытием, познание себя и Творца в себе, искренне чувство сопричастности к божественному промыслу позволяют человеку осознать себя как „божественную частицу“, стремящуюся к Источнику.

С чего начинается познание? Каковы ощущения земного человека? На эти вопросы мыслитель отвечает следующим образом:

*Два знания есть: о душе и теле,
Знания о душе приближено к святым,
Ученый, испивший нектар любви,
Станет настоящим ученым.
Ученый с познанием о теле,
Немного походят на злодеев.
Они постоянно обитают в Аду.
Они пьют адский напиток „Заккум-заһар“.
(Яссави, 2004: 34).*

Поэт на доступном языке объясняет сущность человека, состоящего из двух частей: души и тела. Мы задаемся вопросом, а что же является главенствующим из них? Объективно на этот вопрос есть один ответ: они должны находиться в гармоничном состоянии, ибо в человеке они составляют единство. Однако дело в том, что желаемая гармония может быть достигнута путем создания понимания и взаимоуважения между составляющими. Одна из них – душа – принадлежит божественному началу и после расставания с телом вновь возвращается к своему источнику. Другая – тело – имеет земную сущность и представляет собой комплекс, говоря религиозным языком, греховных проявлений. Вот это-то реальное противоречие осложняет взаимоотношение между ними. Для его снятия необходимо психосоматический настрой, которого можно достичь длительной духовной практикой. Поэтому поэт разделяет эти знания: познание души дает удовлетворение, утешение, наслаждение для человека. А познание тела, наоборот, вызывают в нем отрицательные качества, создают отрицательную энергетику и направлена не на созидание, а на разрушение. Другими словами, миссия души заключается в том, чтобы посредством любви к Творцу расширить её до любви к созданным им окружающему миру. В этом и заключается суть наставления поэта-мыслителя.

Возвращаясь к своему рождению, Яссави выдает нам сокровенную тайну и свою приближенность к Истине:

Через девять месяцев и девять дней я появился на земле.

Не пробыв и девяти часов взмыл в небо,

В Гарыш-Курси припал к порогу его.

По этой причине в шестьдесят три года я ушел в подземелье.

(Яссави, 2004: 10)

То есть, поэт хочет нам сказать, что уже после появления на свет его душа получила благословение Аллаха и напутствие на служение Ему. В этом контексте нам становится ясным его требования к человеку, избравшего путь духовно-нравственного развития. Итак, вернемся к ступеням, к макамам Яссави, которые состоят из семи этапов. Еще раз оговоримся, что каждая из практик направлена на очищение души. Первая стадия души, – „аммара“, называемая „повелевающая“, еще находится в состоянии животных чувств, наполненных завистью, беспечностью, хвастовством, называемые в быту скверными и токсичными. Перейдя ко второй ступени „лавама“, – „порицающая“ – душа начинает понимать порочность животных чувств, которые стоят на пути её развития. На следующей стадии, называемой „мулхам-ла“ („вдохновенная“), душа получает утешение, возвышается, потому что она очищена, и становится на путь совершенствования. И в этот период наступает момент „успокоения“ – „мутмаина“ – дарующая сердцу добродетель, благородство и чуткость. Эти качества, пропи-

танные исключительно добротой приводят душу к удовлетворению – „разине“. А их распространение на окружающих переводят душу на стадию „радине“. И, наконец, будучи совершенной – „камил“ – душа обретает качества святого. Другими словами, в процессе совершенствования душа, благодаря осознанному следованию исламским заповедям и установленной практике, „скидывает“ с себя „грязную“ одежду земных пороков, становясь чистым и светлым, обретшим самые благородные человеческие качества и господство над плотью. Таким образом, Яссави призывает человека к аскетической жизни, которая приближает его к Богу и вырабатывает в нем высокие моральные качества.

Яссави раскрывает общий принцип духовных практик суфиев в указанных стадиях – макамах:

Макамы – напевы молитв – великолены.

В тех напевах влюбленные рабы довольствуются всем.

Если в душу не заложить молитвы,

То будет на душе плохо.

(Яссави, 2004: 83)

Как видно из хикметов, основу макамов составляют молитвы. В медитативной практике суфиев произнесение молитвенной формулы с именем Аллаха называется „зикр“ („поминание“). С аналогичным содержанием бытует и „безмолвное“ размышление, называемое „фикр“. Вне зависимости от формы исполнения, эти молитвы и медитации очищают и направляют душу к любви. Кстати, для суфийского мыслителя понятие „любовь“ является главным проводником в совершенствовании души. Он, обращаясь к самому себе и к другим, советует ради любви к Всевышнему умереть еще при жизни, для того, чтобы обуздать порочные помыслы и возвыситься над телесным:

Раб божий Ходжа Ахмед, если ты советник сам для себя,

Если ты влюблен, то душу свою оставь и умри.

Слова, сказанные невеждам, будут не понятны.

Затянув ремень потуже, я спустился в подземелье.

(Яссави, 2004: 20)

Для того, чтобы обновиться для новой жизни после смерти необходимо пройти через жертвенное земное смерть-превращение. В этом и заключается, по убеждению суфиев, тайна и смысл жизни. Человек, подобно мотыльку, стремящегося к пламени огня, должен стремиться к познанию и к истинности бытия. Добавим к сказанному, что история о мотыльке и свете была одной из излюбленных поэтических аллегорий, изображающих участь истинно влюбленного. Например, в своем трактате „Китаб ат-тавасин“ Мансур аль-Хал-

ладж описывает мотылька, стремящегося к пламени, не в поисках света или тепла, а для того, чтобы постичь Реальность Радости, достичь совершенства. Аналогичную, почти в дословном парафразе аллегорию Халладжа мы встречаем у Фарид ад-Дина Аттара в „Мантик ат-тайр“, где говорится о последней, седьмой, долине мистического странствия. Поэтому гетевская формула „Смерть-для жизни новой!“ (в подлиннике: „Умри и стань“) должна восприниматься как точное выражение одного из хадисов Пророка: „Умри до того, как ты умрешь (для того, чтобы обрести новую жизнь)“ (Климович, 1962).

Именно „смерть для жизни новой“ требует от адепта прохождения через муки и страдания до полной победы Любви:

*На пути к Божественному много трудного.
Настоящую любовь надо держать при себе.
Невозможно без страданий увидеть Божественный лик.
Я глаз не смыкал ни днем, ни ночью, и мне повезло – увидел.
(Яссави, 2004: 23)*

Любящий одержим объектом своей любви. Он и его „я“ растворяются в любви. Остается лишь стремление к встрече с Любимым Божественным Образом:

*Тот, кто горел в огне любви, теряет, теряет свою красоту.
Он спешит в Иной мир, отрекаясь от земного,
Все непонятное, все узелки этой жизни развяжутся Там.
Посланник Аллаха сказал: все бrenно на этой земле.
(Яссави, 2004: 24)*

В отличие от своих единомышленников-суфиев, принадлежащих к специфическим тарикатам, Яссави приверженец отказа от мирской жизни и посвящения всецело себя таинству любви, к Истине. Среди поэтов и философов суфиев были те, которые изображали объектом любви Возлюбленную, те есть женщину, подразумевая, конечно, при этом Творца, потому что образ возлюбленной был более близок представлениям большинству обывателей. В „Диване“ Яссави мы этих сравнений не встречаем. Для него все земное лишь временное существование, а душа дервиша нуждается в вечном, даже при признании того, что невозможно окончательно постичь тайну любви:

*Любящие Аллаха дервиши похожи на камни, летящее в небо.
Поскольку их душа обитает в небесах, на этой земле им не нужно жилище.
Земное все мертво, душа жива, похожая на ангела.
Если они не будут таковыми, то не смогут взять свою долю таинств.
(Яссави, 2004: 98)*

Поэтому вполне естественно, что ставший на путь Любви, должен быть смиренным и кротким. Необходимо полная отдача и самозабвенная любовь:

*Не искупавшись в реке любви,
Невозможно добыть жемчуга любви.
Не рыдая в мольбах ночи напролет до зари,
Невозможно понять недуг любви.*
(Яссави, 2004: 97)

Непременным составляющим концептосферы „любовь“ является „доброта“, без которой праведный путь несостоятелен:

*Близкие стали на праведный путь.
Они стали творить лишь добрые дела.
Благодаря своей чистоте, он познали много таинств.
Если не станешь таковым, то перед Богом предстать ты не можешь.*
(Яссави, 2004: 97)

Добро должно быть направленно на окружающих мир человека, на подобных ему людей. Суфийский мыслитель не говорит абстрактными категориями, а указывает на конкретные поступки, на образ жизни, которые освещают душу:

*Беззащитных, обездоленных и сирот убожай,
Одари, уважь их, душу им освети.
Трудом зарабатываешь хлеб, с чистой душой придут люди.
Эти слова, услышав от Всевышнего, – передаю вам.*
(Яссави, 2004: 8)

Этот образ жизни соответствует законам мироздания. Яссави, как посвященный в сокровенные тайны, пропитан священными постулатами, ниспосланные ему свыше. Он не только сам следует этим совершенным законам, но и призывает к этому простых людей, чтобы они стали лучше и чище:

*Жебраил ответил ему: „Забота о людях вам присуща.
Они у ангелов на небесах берут урок.
Ваши печали развеются на седьмом небе“.
По этой причине в шестьдесят три года я ушел в подземелье.*
(Яссави, 2004: 10)

К необходимым качествам, отмеченных им на третьей ступени восхождения души (мулхам-ла), относятся терпение („сабр“), снисхождение и прощение

ние. Их, с полным основанием, следует включить в понятие „доброта“, ибо без этих компонентов оно может потерять смысл:

*Аллах нас создал для терпеливости, сдержанности.
Может это хорошо: есть, пить и наслаждаться всем.
Но чтобы найти Истину, надо страдать душой и телом.
Так, неправедным, я спустился в подземелье.
(Яссави, 2004: 19)*

Итак, в представлении Яссави, „драгоценность души человеческой“ „аманат“ (Яссави, 2004: 41), то есть то, что Творцом отдано человеку на временное пользование, должно неоскверненным вернуться в свою обитель. Мыслитель ссылается на Пророка Мухаммеда, который следующим образом характеризует „душу“: „Душа благонравия – совесть“ (Яссави, 2004: 49). Другими словами, человек причастен к божественному промыслу, он „со-участвует“ в нем. Яссави образными символами осмысливает человеческие сущности:

*Слова – свет, душа – свеча, а слезы – питание свечи,
Невежественный не поймет, сколько не тверди.
Пусть на пути превратится в прах твоя голова.
Израненным сердцем исполни Зикр во имя Аллаха.
(Яссави, 2004: 55)*

Как видим, здесь опять делается акцент на сердце человека, где по представлениям мусульман обитает душа. Весьма интересном сочетании образов дается нам поэтическая картина. Человеческую душу („свеча“), которая находится в „темнице“ тела, способны выражать „слова“, используемые им не только при общении, но и при молитве, обращенные к Аллаху. А „слёзы“ – это свидетельство бесконечной любви и благоговения.

Выводы

Таким образом, в концепции Ходжа Ахмеда Яссави „душа“ человека вместе с телом являются неотъемлемой частью человека. Но душа в отличие от тела, которое более расположена к земным порокам, должна пройти семь ступеней (макамов) очищения и совершенствования для того, чтобы заслужить соединения со своим источником и приобрести вечность. Путь этот лежит через любовь к Создателю, которая должна распространиться и на людей, выражаясь добрыми делами.

Библиография

- Айтжанова, А. (2015). Ислам и Веды. Опыт сравнительного изучения суфийской и вайшнавской религиозных традиций. Смоленск: 108 с.
- Аль-Газали А. Х. (1999). Алхимия счастья / Абу Хамид Газали; пер. с араб. Хиндол Мадраимов. Ташкент. http://www.futura.ru/suf/Library/Gazali_Alchemy.htm (дата обращения: 13.05.2020).
- Байтенова, Н. Ж. (2012). Ходжа Ахмет Яссауи – основоположник тюркской ветви суфизма. – Вьв: Вестник КазНУ. Серия философия. Серия культурология. Серия политология № 2 (39), 4–10.
- Бондаренко, Ю. Я. (2006). Ахмед Ясави – святой и мятежный. – В: Мысли вслух. Заметки о культуре. Костанай, 51–54.
- Жетписбаева, Б. А. (2007). Древнетюркская литература. Учебник. Алматы: Юридическая литература, 256 с.
- Жетписбаева, Б. А. (2001). Тюркская литература X–XII вв. Для шк. с рус. яз. обучения. В пом. Учителю. Алматы: Литера, 88 с.
- Исламов, Р. Ф. (2012). Ахмед Ясеви: жизнь и творческая деятельность (К вопросу изучения) – Вьв: Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств, № 3. Ч. 2, 27–32.
- Кангиева, А. (2017). Коммуникативная природа суфийской прозы. – В: Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Серия: Филология. История, № 3–4, 22–31.
- Кангиева, А. М. (2019). Теория смысла в суфийской коммуникативистике. – Вьв: Философия и культура, № 12.
- Климович, Л. И. (1962). Ислам. Москва, 63.
- Кныш, А. Д. (2004). Мусульманский мистицизм. Краткая история. Москва–Санкт-Петербург, 240 с.
- Копрулу Ф. М. (1999). Кожа Ахмета Яссави та-нымы мен тағылымы. Шымкент, 45 б.
- Кусаинов, Ш. (2005). Поучительный рассказ в хикметах ходжи Ахмета Ясави. – В: Простор, № 10, 190–192.
- Кусаинов, Ш. (2005). Чувство как состояние в хикметах ходжи Ахмета Ясави. – В: Простор, № 9, 159–160.
- Кусаинов Ш. (2011). Теософия корпуса хикметов ходжи Ахмеда Ясави. – В: Простор № 7, 112–135.
- Малгараева, З. Б., Касабеков, С. А., Умирзакова, Л. А. (2015). Философия суфизма Ходжи Ахмеда Ясави как основа исламского мировоззрения тюрков. – Вьв: Вестник Каз НУ. Серия философия. Серия культурология. Серия политология, № 4 (53), 67–75.
- Суфизм в контексте мусульманской культуры. Москва: Наука, 1989, 254 с.
- Тулегенова, З. Д., Султанбекова, Р. Т. (2020). Ходжа Ахмет Яссауи – историческая личность. – В: Новый мир, № 1–2, 80–83.
- Ясави, Ходжа Ахмед. Хикметы. Общ. ред. и предисл. М. Х. Абусеитовой; Излож. пер. на каз. яз. А. И. Ибатова, З. Жандарбека, А. Ш. Нурмановой; Излож. пер. на рус. яз. Н. Ж. Сагандыковой; Коммент. З. Жандарбека. Алматы: Дайк-Пресс, 2004, 208 с.

Проф. дн Рафиг Новрузов

rafignovruzov52@gmail.com

Катедра „Теория и практика на превода“

Бакински славянски университет

ул. „Сюлейман Рустам“ 33, Баку

Азербайджан

Prof. Rafig Novruzov, DSc

rafignovruzov52@gmail.com

Department of Theory and Practice of the Translation

Baku Slavic University

33 Suleyman Rustam Str., Baku

Azerbaijan

Доц. д-р Гюлнар Новрузова

rafignovruzov52@gmail.com

Катедра „Практически руски език“

Бакински славянски университет

ул. „Сюлейман Рустам“ 33, Баку

Азербайджан

Assoc. Prof. Gulnar Novruzova, PhD

rafignovruzov52@gmail.com

Department of Practical Russian language

Baku Slavic University

33 Suleyman Rustam Str., Baku

Azerbaijan

ЕЗЫКОЗНАНИЕ

LINGUISTICS

Преводът на хуманитаристика в България: особености, предизвикателства и перспективи

Весела Генова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Vesela Genova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Vesela Genova. TRANSLATION IN THE FIELD OF HUMANITIES IN BULGARIA:
SPECIFICITIES, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Abstract. Translation in the field of humanities, which plays a key role in the evolution of ideas and thought on an international scale, is characterised by inherent specificities, and poses many difficulties. The article summarizes and exposes its particularities and carries an overview of its place in Bulgaria today, relying on statistical data, based on which it derives and analyses several trends. The subsequent analysis of the existing imbalances and some relatively unfavourable trends in the translation of humanities in Bulgaria takes into account the objective market circumstances, focuses more on the human factor and especially on the central figure of the translator, and points out as an important problem the practical lack of theory and criticism of the translation in the field of humanities. A multidisciplinary approach is suggested to support this highly specialised translation, as well as specific actions at all stages of the transfer of scientific knowledge through translation, with an explicit emphasis on translators’ training and the development of adequate criticism of translations. The practical implementation of this approach could form the basis of a long-term strategy to support and develop the translation in the field of humanities in Bulgaria. The article combines an analytical approach with an overview and programmatic presentation.

Keywords: Translation in the field of humanities, statistics, translators, training, translation criticism

Весела Генова. ПРЕВОДЪТ НА ХУМАНИТАРИСТИКА В БЪЛГАРИЯ: ОСОБЕНОСТИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Резюме. Преводът на хуманитаристика, който изпълнява ключова роля за развитието на идеите и мисълта в международен мащаб, се отличава с присъщи особености

и поставя множество трудности. Статията обобщава и излага неговите специфики и прави преглед на мястото му в България днес, като се опира на статистически данни, въз основа на които извежда и анализира някои тенденции. Предложеният по-нататък анализ на съществуващите неравновесия и някои относително неблагоприятни тенденции в превода на хуманитаристика в България отчита обективните пазарни обстоятелства, спира се по-обстойно на човешкия фактор, особено на централната фигура на преводача, и изтъква като важен проблем практическата липса на теория и критика на превода на хуманитаристика. Предложен е мултидисциплинарен подход за подкрепа на този високоспециализиран превод, както и конкретни действия на всички етапи от преноса на научното познание чрез превода, като се набляга изрично на подготовката на преводачите и развитието на адекватна критика на преводите. Практическото приложение на този подход би могло да залегне в основата на дългосрочна стратегия за подкрепа и развитие на превода на хуманитаристика в България. Статията съчетава аналитичен подход с обзорен и програмен характер на изложението.

Ключови думи: превод на хуманитаристика, статистически данни, преводачи, обучение, критика на превода

Научно изследване/Research

Въведение

Преводът на хуманитаристика е високоспециализиран превод, със специфични особености и важни функции в полето на рецепцията, където играе водеща роля за движението и развитието на идеите. С оглед на това е полезно и необходимо да се изследват и опишат неговите характерни черти, както и националните му специфики в българския контекст.

Различни аспекти на превода на хуманитаристика са засягани и описвани по-скоро бегло от изследователите в кратки публикации – статии (например Rochlitz, 2001; Martorell, 2008; Berrichi, 2012; Schögler, 2017, 2018; Warren, 2018 и др.) или доклади в сборници (например Milliaressi, Berner, 2021). Обхватното аналитично описание на превода на хуманитаристика, както и на неговото място, качество и перспективи за развитие в българския контекст, е важно за доброто му разбиране и практикуване и все още предстои да бъде направено. В настоящия текст предлагаме някои параметри за този анализ, перспективи за развитие и насоки за по-нататъшни изследвания. Използваме статистически данни от НСИ, които ще допринесат за цялостната картина на превода на хуманитаристика у нас и ще позволят да формулираме обосновани изводи за необходимите насоки на развитие на този превод в мултидисциплинарното поле: пътища за преодоляване на икономическите ограничения, осигуряване на подходяща подготовка на преводачите и развиване на качествена и полезна критическа рецепция на преводите.

В първата част от статията извеждаме и представяме структурирано присъщите характеристики на превода на хуманитаристика, изтъкваме и мотивираме основополагащите му функции за разпространението и развитието на идеите. Спираме се и на мястото и ролята на преводача на хуманитаристика и особено високите изисквания към неговия професионализъм. Във втората част представяме мястото на този високоспециализиран превод в българското издателско поле въз основа на данни от НСИ, които анализираме, за да изведем редица характеристики и тенденции. В третата част набелязваме насоки за анализ на възможните причини за някои неравновесия и нееднозначни тенденции и предлагаме възможни пътища за подкрепа и развитие на този важен вид превод, като в четвъртата се спираме по-подробно на профила на преводача и предлагаме насоки и конкретни дейности за неговата подготовка.

Нашата цел е да очертаем по-цялостна картина на превода на хуманитаристика у нас, да открием неговите потенциални или реални проблеми и да набележим насоките за действие в образователен, теоретически и практически план. Статията е насочена към всички участници в процеса на пренос на знания и идеи чрез превода на хуманитаристика: издатели, специалисти в различните научни области на хуманитаристиката, преводачи, редактори, читатели, транслатолози и критици.

1. Особености на текстовете и на превода на хуманитаристика. Фигурата на преводача

Понятието „хуманитаристика“ е често използвано, но по неговото съдържание и обхват няма консенсус. Най-общо, хуманитаристиката обхваща науките, изследващи човека и неговото общество. Някои автори отбелязват по-финото разграничение между науките за човека, които изучават човека като индивид и субект (психология, отчасти философия, психоанализа, но и изкуство, езици, литератури...), и социалните науки, които изследват човека в социума (като социология, антропология, политология, история, философия...), и припомнят продължаващите дългогодишни академични дебати около тяхната (не)сводимост към обща научна група, както и слабата полезност на тези дебати (Berrichi, 2012: 16). Други включват в групата на хуманитаристиката и области като право, изкуствознание и други, както и „текстове от всякакви други дисциплини, които се отличават с теоретичен подход (...) [и] изграждат веригата на предаване на научното познание“ (Martorell, 2008: 37). Съдържанието на понятието очевидно се отличава с известна неопределеност и подлежи на различни интерпретации. За целите на нашия анализ с понятието „хуманитаристика“ по-нататък обозначаваме обширното и без

строги граници поле на науките за човека и неговите действия, сам или в група, които възприемат теоретичен подход и предават познание.

Текстовете в полето на хуманитаристиката се отличават с редица важни особености. Те са специализирани в дадена област или области на науката, като често се наблюдават пресичания, припокривания и интердисциплинарност между тях (психология, антропология и философия или езикознание, философия и семиотика). Текстотовете се отличават не само с терминологична, но и с концептуална наситеност, която значително затруднява превода им и поставя особени предизвикателства пред преводача (Leclerc-Olive, 2017). Тази наситеност е и хронологично обусловена, вписана в идейния и езиковия контекст на написването на труда, който може значително да се различава от контекста към момента на превода му. Научното и теоретично естество на текстовете обуславя още редица особености, които оказват влияние върху превода. Такива са изобилните позовавания и препратки, честото явно и скрито цитиране на други трудове от най-различни области (изявена интертекстуалност), заемането, употребата и понякога и отклоняването на чужди концептуални структури, идеи, понятия и конструкции. Всичко това налага особено широка обща и по-специализирана хуманитарна култура на преводача.

Езикът и стилът на хуманитаристиката също притежават свои присъщи характеристики. Макар някои автори да заявяват (според нас необосновано), че в нея „съдържанието е по-важно от формата“, а „естетическата функция не играе водеща роля“ (Martorell, 2008: 37), не можем да се съгласим с това. Формата е особено важна, тъй като позволява най-адекватното предаване на специализирано съдържание, което нерядко е твърде сложно, понякога проблемно, подривно или крайно новаторско. При това синтаксисът на хуманитарните публикации обикновено е особено усложнен. Наблюдава се и обусловеност от културните традиции според езика на писане: така например френският език привилегирова сложния синтаксис с изобилие от подчинени изречения и понякога маниерна витиеватост на изразяването, докато други езици предпочитат по-изчистен изказ.

Стилът на текстовете в хуманитаристиката се отличава с висока степен на аргументативност и реторичност и силно изразено авторово присъствие – на автора като изследовател, като писател и като личност, което съответно намира израз не само в ясно позициониране и пристрастност, а и в индивидуални стилистични особености. Изследванията в хуманитаристиката рядко възприемат неутрален тон, а стилът на автора участва равностойно в пораждането на смисъла им. Това става особено ясно, когато четем преводни трудове: възприемат се не само идеите на Русо, Монтескьо, Лъобон, Леви-Строс, но и язвителността на Русо, иронията на Монтескьо, надутата самоувереност на Лъобон, красноречивата устност и категоричност на Ле-

ви-Строс, които обагрят по уникален начин представянето на техните идеи. Убедителността на Паскал във фрагмента с облога от „Мисли“ се дължи не само на силата на доводите и стройността на конструкцията им, но и на вещо възприетия от него диалогизъм на формата, умелото редуване на въпросителни и утвърдителни изречения, антитетичните конструкции между „всичко“ и „нищо“, които допълват и извеждат още по-категорично неговите доводи. Текстовете често се отличават с имплицитност (предполага се, че читателят е сведущ в съответната област), метафоричност, понякога стигаща до литературност, и изявено конотативно богатство (емоционалност, ирония, сарказъм, алюзии и др.). Всички тези особености на стила се съчетават с научното и теоретично съдържание в семантично наситени и многопластови текстове.

Изведените по-горе особености на трудовете в хуманитаристиката ясно показват, че преводът на хуманитаристика не е и не може да бъде лесна задача, а представлява особен вид високоспециализиран превод. Той практически винаги е предназначен за публикуване, за разлика от специализираните преводи в други области като техника, икономика, администрация и пр., които могат да имат по-ограничено или дори само вътрешно разпространение. Нещо повече, този превод изпълнява редица много важни функции с потенциално (а понякога реално) мащабни последици.

Въпреки засилващото се в последните десетилетия неравновесие между езиците на публикации в хуманитаристиката, както и в науката като цяло (все по-голям превес на английския език, *lingua franca*, който дава възможност да се достигне до максимално голяма аудитория), преводът продължава да допринася в решаваща степен за интернационализацията на хуманитарните науки. Именно чрез превода се осигурява движението и разпространението на идеите, схващанията, теориите и резултатите от изследванията, и отново чрез него може и се въздейства върху развитието на идеите. Още Бурдийо (Bourdieu, 2002) предупреждава за възможните проблеми при преноса на идеи и културно съдържание в различни контексти и изтъква определящата важност на превода и преводачите за оптимално избягване на недоразуменията и изкривяванията и осигуряване на действителната интернационализация на интелектуалния живот. По стъпките на Бурдийо Шьоглер (Schögler, 2017) също изследва по-подробно функциите и възможните последици от превода на хуманитаристика за националните научни полета. Тези важни функции и залози обуславят и особено съществена роля на всички участници в процеса на този превод. Издателите (а преди тях специалистите, които подбират трудовете за превод), преводачите, редакторите, авторите на паратекст, читателите, критиците – всички те участват в разпространението на идеите и могат да окажат въздействие върху него.

Все пак в тази верига на предаване на знанието мястото и ролята на преводача на хуманитаристика е особено важно. Това намира пряко отражение в много сериозните изисквания към него. Освен (и отвъд) задълбоченото и осмислено владение на езиците и познаването на културите на оригинала и на превода – общи изисквания за всеки преводач, преводачът на хуманитаристика трябва да притежава и специализирани познания в конкретната област или области, в които работи, които да обхващат целия интелектуален контекст на областта, а не да се ограничават до отделни понятия на конкретен автор. Преводачът трябва да е способен да разбира, осмисля, проследява и предава адекватно в преводите си сложни идеи, мисловни системи, научни концепции и теории. Наложителна е много широката обща култура – принципно изискване за всеки преводач, но с особено разширени измерения в хуманитарната област поради честите преплитания, наслаждения, напречни връзки, диалози и отзвучия между науките в нея. По думите на Schöglер необходим му е значителен „културен капитал“ в хуманитаристиката.

Към тези вече много сериозни и многостранни изисквания трябва да добавим още и добре развити умения за задълбочено и добросъвестно документиране, правене на справки, проверка на данни, търсене на цитати и пр. в огромното море от печатни и електронни ресурси с нееднакво качество и полезност – компетентност, която изисква специално развиване и целенасочено упражняване. Не на последно място е важно преводачът на хуманитаристика да използва богат и правилен български език и да притежава уменията да предава различните стилове на изразяване на превежданите автори, като в това отношение се доближава до преводача на художествена литература.

2. Статистически обзор и анализ на издаването на преводи на хуманитаристика (2012–2021)

Изведените по-горе особености на трудовете в хуманитаристиката и на превода в тази област, както и стриктните изисквания към преводачите на хуманитаристика, трябва да бъдат съотнесени с българския контекст, за да се прецени тяхното въздействие, евентуалните проблеми, които те поставят, и възможните пътища за разрешаването им. За целта ще е полезно да видим какво е мястото на превода на хуманитаристика на българския издателски и книжен пазар.

На основата на извлечение от публично достъпните данни от информационната система ИНФОСТАТ на НСИ (Инфостат, 2023) може да се направят достатъчно точни преценки за обема в брой публикувани преводни издания в областта на хуманитаристиката по години. Към 7 март 2023 г. последните

пълни данни са за 2021 г.¹ В извлечението обхвадохме следните области по десетичната класификация на ЮНЕСКО: философия и психология, религия, обществени науки, езиковзнание, литературна теория и критика, география и история. Макар обхватът на хуманитаристиката да може да се разшири още и върху други области, смятаме, че така подбраните са достатъчно представителни за целта на нашия анализ (вж. таблица 1 и 2).

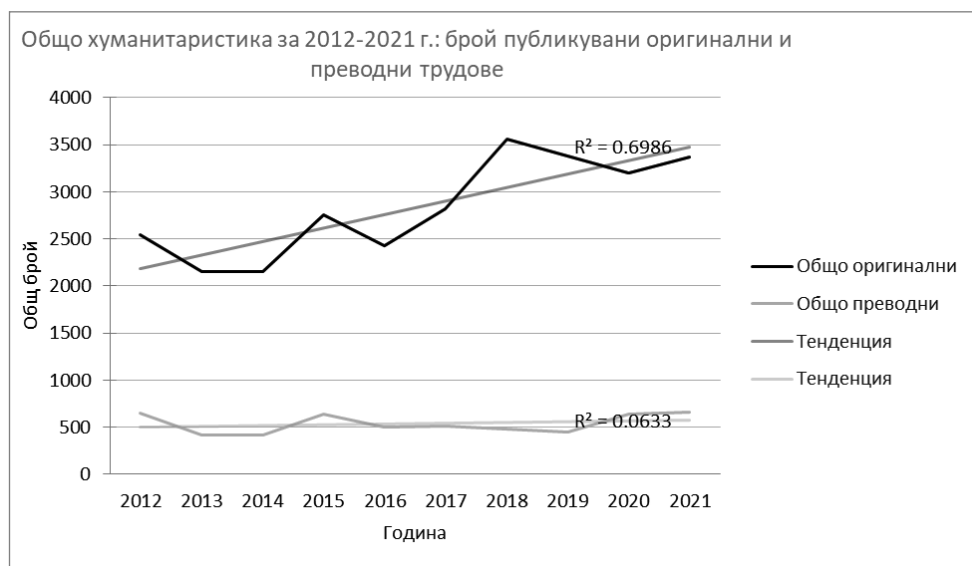
¹ За съжаление, не открихме разбивка на преводите по езици, което би било изключително интересно за анализиране, особено с оглед на вече отбелязаната по-горе диспропорция между езиците на научните публикации. Възможно е тази разбивка да може да бъде поискана като платена услуга от НСИ, тъй като не попада в списъка на публично достъпната статистическа информация.

Таблица 2. Издадена оригинална и преводна литература по десетичната класификация на ЮНЕСКО – съкратено представяне (източник: НСИ)

	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		
	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	Общо Заглавия брой	Преводна Заглавия брой	
ОБЩО ЗА СТРАНАТА	8263	2174	6853	1789	7515	2450	9320	635	2920	497	3329	511	4038	480	3629	452	3639	2346	11700	2703	
Общо хуманитарна*	3195	649	2568	415	2558	411	3392	635	2920	497	3329	511	4038	480	3629	452	3639	2346	11700	2703	
Философия,																					
психология,																					
Религия	476	250	313	158	300	133	452	260	350	170	379	167	417	160	437	187	447	181	503	220	
Обществена наука	295	144	169	68	202	114	228	132	196	103	225	115	166	70	184	65	302	180	303	157	
Обществена наука	1520	123	1317	113	1285	94	1749	140	1432	104	1756	140	2283	123	2105	95	1918	143	1955	154	
Емблематика	403	70	233	20	151	3	207	9	218	14	234	6	321	6	330	6	285	23	314	7	
История на литература и литературна критика	17		138	7	151	9	163	12	122	11	162	19	158	14	153	10	180	12	156	11	
География/История	481	62	398	49	469	58	593	82	602	95	573	64	693	107	620	89	707	99	792	106	
Безвекни																					
По колони																					
1 * По величина, по-малка от половината на употребяваната единица мярка.																					
2 Данните за 2020 са за първите девет месеца на годината.																					
3 Данните за 2021 се отнасят за периода октомври 2020 - декември 2021 година.																					
Легенда																					
По колони																					
Времетрае за работа																					
Оригинална и преводна литература																					
Заглавия и тираж																					
Мерни единици																					
По редове																					
Универсална десетична класификация																					
Дата на изготвяне на справката: 08/03/2023																					
Забележка: Графата „Общ хуманитарна“ е добавена и изчислена от нас. (БГЛ).																					

Подробният анализ на статистическите данни за превода на хуманитаристика заслужава отделно проучване и не е централен предмет на настоящата статия. Тук ще се задоволим с по-общ поглед върху броя на преведените трудове по големи области, както в абсолютно изражение, така и в съотношението между българоезичната и преводната хуманитаристика, публикувана в горните области за последните 10 години (2012–2021). За целта изготвихме съответни диаграми въз основа на данните от статистическите таблици.

Въпреки известни вариации през обхванатите десет години общият брой на преводните издания в хуманитаристиката не показва особено значими промени, като варира между 411 през 2014 г. и 655 през 2021 г. (вж. диаграма 1). До долната граница са близки преводните публикации за 2013, 2016, 2018, 2019 г., а до горната – за 2012, 2015, 2017, 2020 г. Трудно може да се проследи икономическа или друга закономерност. Тези данни биха могли по-скоро да се тълкуват като отразяващи капацитета на българския издателски пазар за публикуване и потребление на преводна хуманитаристика през последните 10 години.

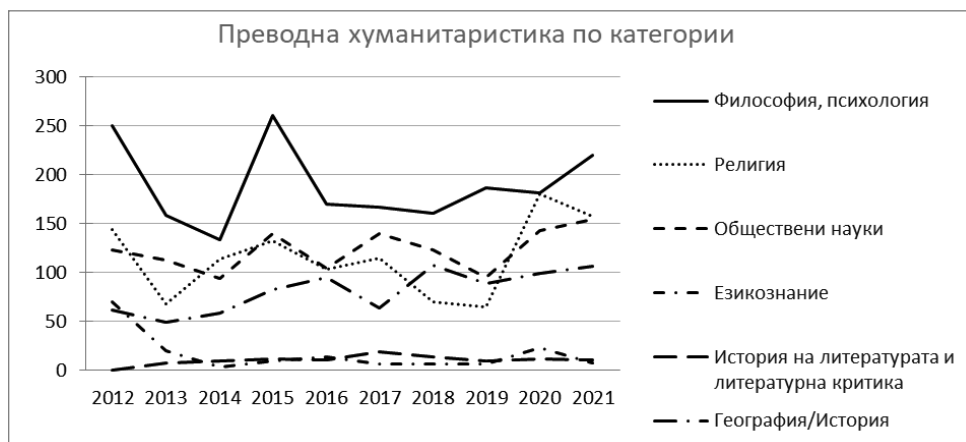

Диаграма 1. Общо хуманитаристика за периода 2012–2021 г. Брой публикувани оригинални и преводни трудове

Сравнението с динамиката на оригиналните трудове спрямо преводните изглежда потвърждава подобна хипотеза: докато в десетгодишния период се наблюдава ясна тенденция за ръст в броя на публикуваните българоезични издания (пропорционален на ръста на всички публикации за страната, както може да се види в таблици 1 и 2), такава тенденция видимо липсва при пре-

водните. При това положение трудно можем да прогнозираме увеличаване на броя годишни преводни публикации в полето на хуманитаристиката и ще е по-ползотворно да се съсредоточим върху подбора на трудовете, качеството на превода и представянето им с оглед на оптимална рецепция.

В диаграма 2 по-долу е представен общият брой на преводните публикации по категории. Лесно се установява, че най-многобройни са публикациите в категорията философия и психология, следват обществени науки и религия, география и история, а най-малобройни са преводните трудове в областите на езикознанието, особено на литературната критика. Добре е тези наблюдения да бъдат взети предвид при определянето на издателските политики, планирането и подбора на трудовете за превод. В тези данни несъмнено се отразяват и вижданията на издателите за читателския интерес в отделните области. Една широка дискусия между представители на всички участници в процеса на превода, издаването и рецепцията на преводна хуманитаристика в отделните научни области би могла да бъде много ползотворна за по-информираното и по-осъзнато протичане на този процес.

Диаграма 2. Преводна хуманитаристика по категории

Заслужава да се обърне внимание на съотношението между български и преводни публикации във всяка от категориите. Това съотношение е изобразено на диаграми 3–8. В тях показател, по-малък от единица, означава съотношение в полза на преводните (повече преводни, отколкото оригинални) трудове, а показател над единица – съотношение в полза на оригиналните (повече оригинални, отколкото преводни).

Диаграма 3. Категория философия, психология – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Диаграма 4. Категория религия – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Диаграма 5. Категория обществени науки – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Диаграма 6. Категория езикознание – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Диаграма 7. Категория история на литературата и литературна критика – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Диаграма 8. Категория география/история – съотношение оригинална/преводна хуманитаристика

Само в две от категориите – философия, психология и религия, се наблюдава съпоставим брой оригинални и преводни публикации, като през някои от годините дори преводните са повече от оригиналните (за философия и психология през 2012, 2013, 2015 г., за религия през 2014, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021 г.). Съотношенията в останалите категории изглеждат обаче много по-различно. В областта на географията и историята съотношението е около 6:1 в полза на българските публикации. В голямата група на обществените

науки съотношението български/преводни трудове е приблизително 12:1, а в езикознанието и литературната критика превесът на българоезичните трудове е още по-голям.

Инцидентните по-резки колебания в данните между годините по наше мнение се дължат най-вече на продължителността на работата по преводите и забавянията на изданията, т.е. невъзможността те да бъдат планирани и разпределени равномерно, което не е изненадващо с оглед на спецификите и трудностите на превода на хуманитаристика, но също така несъмнено се повлияват и от въздействието на различни икономически и социални фактори. Интересни са наблюдаваните тенденции през десетгодишния период: относително увеличаване на превеса на българските пред преводните издания във философията и психологията, обществените науки и езикознанието, запазване на съотношението за религията и тенденция за относително намаляване на този превес в полза на преводните издания за история на литературата и география/ история.

Тези статистически данни ни дават ценна информация за реалното състояние на преводната хуманитаристика в България. Положението не е тревожно – през тези десет години обемът на преводната хуманитаристика, публикувана у нас, е останал стабилен в рамките на леки вариации. Той не бележи особен ръст, но не бележи и спад. Публикациите по категории, макар да варират по-осезаемо между годините, също остават цялостно на едно равнище. Тези в областите философия и психология и обществени науки дори проявяват лека тенденция към ръст в края на периода. Явно не може да се очаква, планира или поставя като цел особено изявен ръст в броя на публикациите на преводна хуманитаристика, който изглежда остава приблизително един и същ. Това означава, че трябва да се обръща още по-целенасочено внимание на подбора, качеството на превода и редакцията и адекватната рецепция, както и на критиката на изданията.

Големите диспропорции в съотношенията между българоезични и преводни публикации, по-специално в някои категории на хуманитаристиката, свидетелстват за необходимостта от широк диалог между издатели, специалисти, преводачи, редактори, автори на паратекст, читатели и критици по области. Такива дискусии могат и трябва да допринасят за информиране и осмисляне на издателската политика, структурирани действия за повишаване на качеството на преводите и редакциите, по-целенасочена подготовка на рецепцията и адекватна и добронамерена критика на преводите.

3. Преводът на хуманитаристика в България: предизвикателства и перспективи

Като цяло от статистическите данни можем да установим, че преводът на хуманитаристика е относително добре развит у нас, като все пак съществуват някои задълбочаващи се неравновесия и неблагоприятни тенденции

за стагнация или намаляване на броя на преводите на годишна база. Тези фактори могат сериозно да въздействат върху рецепцията на преводната хуманитаристика. Друг възможен неблагоприятен фактор на въздействие би бил, разбира се, недобрият превод. По-долу ще разгледаме аналитично тези фактори, за да потърсим тяхното обяснение, и ще предложим възможни насоки за действие.

Пазарните съображения несъмнено играят важна роля. Преводната хуманитаристика има относително ограничена аудитория и оттам относително редуцирано разпространение в България, без тенденции за изявен ръст. Това се отразява върху множество аспекти на превода, като се започне още с подбора на трудове за превод: предпочитат се по-известни и фундаментални трудове в ущърб на по-неизвестни, но може би не по-малко важни и новаторски трудове, избират се добре познати пред слабо познати или непознати автори, съставят се антологии от откъси, вместо да се превеждат цели трудове, и т.н. Финансирането на изданията много често е проблематично и се налага да се търсят алтернативни източници като фондации, проекти, програми за подкрепа на издателската дейност, безвъзмездни помощи и пр. Съответно при липса на подобни възможности не се предприема издателска дейност или се предприема минимална такава. Ниското заплащане на преводачите и редакторите спрямо високите изисквания и огромния труд, който те полагат, също действа демотивиращо. Впрочем всичко това е валидно не само за България; изследователи в областта на превода на хуманитаристика от други държави отбелязват сходни затруднения, макар и в различен мащаб: например във Франция (вж. Rochlitz, 2001) или в Канада (вж. Warren, 2018).

Предизвикателствата пред преводната хуманитаристика в България са от различно естество. Друга група предизвикателства е свързана с присъщите характеристики на този вид превод. Необходимостта от особено висока и мултидисциплинарна квалификация на преводачите и редакторите, наложителните справки и търсения в широк кръг източници, нерядко твърде сложната материя и понякога по-непрозрачният изказ на оригинала обуславят труден и бавен превод. Продължителността на изготвянето и редактирането му може да спъне добрите намерения на издателите, да забави или да осуети изпълнението на проект за превод и издание. Относително малкият брой добре подготвени и компетентни преводачи също може да се отрази върху количеството и върху качеството на публикуваните преводи. Важен фактор е и практическата липса на критическа рецепция на тези преводи от компетентни критици, които да са и практики, отново поради многобройните му специфики.

При все това преводът на хуманитаристика се практикува и издава в България. Има какво да се желае и със сигурност има какво да се предприеме за повишаването на неговото качество, разширяването на неговата аудитория и в

перспектива – ръста на броя на изданията. Дейността по превода на хуманитаристика не е само междуезикова, а и мултидисциплинарна, затова и подходът за нейното оптимизиране трябва да бъде мултидисциплинарен. Необходимо е осъзнато и последователно действие в няколко насоки по веригата на превода и издаването на хуманитаристика.

В самото ѝ начало, още при планирането и подбора на бъдещото издание, трябва да се разшири търсенето на икономически обосновани варианти за превод, издаване и разпространение на преводна хуманитаристика. Освен посочените по-горе допълнителни източници на финансиране за издателите, които ще продължат да бъдат използвани, можем да добавим и пожелание за по-структурирана и постоянна държавна помощ, редовни участия в европейски програми за подкрепа на книгата, а защо не и някои по-иновативни практики – като краудфъндинг за издаване или системно предлагане и на електронни издания, или дори само на електронни издания. Заплащането на преводачите и редакторите трябва да съответства на сложността на работата им. В централната част на веригата, в етапа на превода, може и трябва да се работи за систематизирано повишаване на квалификацията на преводачите. В края ѝ, в полето на рецепцията, е необходимо да се развива, насърчава и практикува компетентна и добронамерена теория и критика на преводите на хуманитаристика.

4. Профил и подготовка на преводача на хуманитаристика

По-горе очертахме накратко множеството изисквания към преводача на хуманитаристика. С оглед на трудното необходимо съчетание между задълбочени познания за езика, културата и научната и концептуална система, в която твори авторът, и множеството други необходими умения за успешен превод в тази област, трябва да се запитаем кой е преводачът на хуманитаристика в България и каква подготовка има той.

Този преводач често е филолог с добавени специализирани познания и учене от практиката. Също толкова често той е специалист в съответните области на науката, например социолог, антрополог или философ с добавени или усъвършенствани езикови познания и обикновено интуитивно развити преводачески компетентности. Той може да е и литературен преводач, който надгражда и разширява уменията си, или чисто и просто професионален преводач, който умее да се преориентира бързо спрямо изискванията на различните видове превод. Преводачът на хуманитаристика би могъл да бъде и колективен персонаж: екип от различни специалисти, които обединяват усилията си в плодотворна синергия за постигането на качествен и адекватен превод. Въпросът за облика на преводача на хуманитаристика няма еднозначен отговор. Всички посочени по-горе хипотези се срещат в българската

практика. Тази разнородност не е непременно проблемна, а напротив, може да бъде и често е обогатяваща. Тя обаче налага избор на индивидуализирани подходи за постигане на качество и адекватност на превода. За да бъде успешен резултатът от работата на всеки от тези преводачи с различни профили, за да се получи качествен превод, функциониращ по начин, съпоставим с оригинала, по наше мнение е необходимо да бъдат изпълнени три условия от основна важност.

Първо, преводачите да са преминали надграждащо обучение, съобразено с изходната им компетентност. Това обучение трябва да бъде различно за филолозите и за специалистите: бъдещите преводачи филолози да се обучават в основи на философията/ социологията/антропологията/правото и т.н., а бъдещите специалисти по хуманитарни науки да се въвеждат структурирано в спецификите, техниките и проблемите на превода. Прегледът на учебното съдържание на двете магистърски програми по професионален превод в СУ „Св. Климент Охридски“ показва, че в него са включени редица курсове, които имат връзка с превода на хуманитаристика², но не и курсове по основи на различните хуманитарни науки. Не откриваме магистърски програми, посветени на превода, в специализираните области като философия, психология, история и пр., но в някои учебни програми епизодично се срещат дисциплини, които имат отношение към превода³. Очевидно е необходимо по-съзнателно и съгласувано усилие за по-адекватно обучение с оглед на превода на хуманитаристика. Добре е да се предлагат и майсторски класове по превод на хуманитаристика от опитни преводачи, които да са открити за всички желаещи да усъвършенстват уменията си.

Второ, необходимо е преводачите да работят в тясна връзка и взаимодействие с всички участници в процеса на превода на хуманитаристика (редактори, издатели, читатели) и системно да получават конструктивна и полезна обратна връзка за работата си както от редакторите (абсолютно задължителни за този вид превод!), така и от другите участници в този процес, включително от

² Обучението по превод в магистърските програми по превод на ФКНФ и ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски“ включва редица курсове, свързани с превода на хуманитаристика и с рецепцията на преводни текстове. Такива са курсовете „Англоезична хуманитаристика и превод“, „Преводна рецепция на англоезична литература“, „Културната традиция в превода на съвременни френскоезични текстове“, „Жанр, стил и превод“ в учебната програма на МП „Превод“ с английски и френски език (МП „Превод“, ФКНФ), курсовете „Превод и редактиране на хуманитаристика“, „Медицинска хуманитаристика“, „Критика на превода“, „Превод на хуманитаристика с френски език“ в МП „Превод-редактор“ (МП „Превод-редактор“, ФСлФ). Тъй като тези магистърски програми са отворени за бакалаври от различни профили, а не само за филолози, те могат (и реално приемат и обучават) и специалисти в различните области на хуманитаристиката.

³ Като например курсът Text aligning/text corpora/text mining в МП „Дигитална хуманитаристика“ в ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

крайните потребители на преводите – читателите. За последното ще бъде полезно например да се организират редовни публични дискусии по рецепцията на отделни издания.

Трето, за преводачите на хуманитаристика е важна и нужна както структурирана теория на превода на хуманитаристика, така и системна критическа рецепция на този превод от компетентни автори, каквато към момента на практика няма. Критиката на превода у нас като цяло е в криза, но нейният недостиг се усеща особено болезнено в полето на преводната хуманитаристика. Критиката трябва да е адекватна, обоснована и полезна, и затова трябва да се практикува от компетентни специалисти, които притежават солидна теоретична подготовка в транслатологията и познания и непосредствен опит в областта на превода на хуманитаристика. В това отношение за критиците биха били валидни същите изисквания, както за преводачите.

Необходимо е да се разработват и предлагат изложения и изследвания по важни теоретично-приложни проблеми на превода на хуманитаристика като проблеми на превода на терминология и концептуални конструкции, критика и методология за справочна работа и документиране в хуманитаристиката, стилистика на превода на хуманитаристика, типология и анализ на грешките в този превод, включително според различните области и различните профили на преводачите, проблеми и методологии на редактирането на превода на хуманитаристика и др. Критиката на превода трябва да надхвърля своята интуитивност, да се опира на фундаментални изследвания като Reiss (2000) и други, да отчита разработките по конкретни проблеми на превода на хуманитаристика и да ги интегрира в референтната си рамка, като същевременно разглежда всеки превод в неговите специфични (и множествени) контексти.

Централна роля на компетентната и добронамерена критика е да допринася за усъвършенстването на превода на хуманитаристика. Една полезна практика в тази насока би могла да бъде организирането и провеждането на мащабен проект от типа на Social Science Translation Project (SSTP), организиран и осъществен от ACLS (Американски съвет на научните дружества) през 2004 и 2005 г. В рамките на този проект преводачи, редактори и специалисти от различни области на хуманитаристиката са обсъдили задълбочено проблемите на превода и са изготвили *Насоки за превод на хуманитаристика*, публикувани на 8 езика. Българската общност, работеща в полето на хуманитаристиката, би могла да възприеме тази добра практика в рамките на по-обхватните си усилия за адекватна критическа рецепция и подобряване на качеството на превода на трудовете в това обширно поле.

Заключение

В настоящата статия очертахме обща картина на превода на хуманитаристика в България – високкоквалифицирана дейност, която притежава общите черти на този вид специализиран превод, но има и специфични национални особености. В рамките на мултидисциплинарен подход за подкрепа на издаването и подобряване на качеството на този превод у нас предложихме три основни насоки за действия и конкретни новаторски дейности в рамките на всяка от тях. Особено важно е да се действа структурирано и последователно в областта на образованието и в тази на теорията и критиката на превода. За оптималната подготовка на преводачите е важно да се използват, надграждат и допълват вече съществуващите магистърски курсове. Възможно и полезно би било това да се осъществи например в рамките на новаторска междуфакултетска магистърска програма по превод на хуманитаристика. Редом с това целенасоченият транслатологичен подход към някои основни критически аспекти на този превод би дал качествена основа на обоснованата и компетентна критическа рецепция. Предложеният мултидисциплинарен подход с конкретни дейности би могъл да залегне в основата на дългосрочна стратегия за подкрепа и развитие на превода на хуманитаристика в България.

Библиография

- Инфостат (2023). Република България. Национален статистически институт. ИС Инфостат. *Издадена оригинална и преводна литература по десетична класификация*. Справка, генерирана на 8.3.2023 г. (Infostat (2023). Republika Bulgariya. Natsionalen statisticheski institut. IS Infostat. Izdadena originalna i prevodna literatura po desetichna klasifikatsiya. Spravka, generirana na 8.3.2023 g.) <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/external/login.jsf>
- Berrichi, A. (2012). La traduction en sciences sociales. – In: *Traduire* [En ligne], 227, 2012, mis en ligne le 01 décembre 2014, consulté le 30 avril 2019. <http://journals.openedition.org/traduire/467>; DOI :10.4000/traduire.467
- Bourdieu, P. (2002). Les conditions sociales de la circulation internationale des idées. – In: *Actes de la recherche en sciences sociales*. Vol. 145, décembre 2002. La circulation internationale des idées, 3–8. <https://doi.org/10.3406/arss.2002.2793> https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_2002_num_145_1_2793 (consulté le 14/2/2023).
- Leclerc-Olive, M. (2016). Traduire les sciences humaines. Auteur, traducteur et incertitudes, *Meta*, 61(1), 42–59. <https://doi.org/10.7202/1036982ar>
- Martorell, A. (2008). Les idées et les mots : la traduction en sciences humaines. *Traduire* [En ligne], 217 | 2008, mis en ligne le 01 juin 2008, consulté le 19 avril 2019. URL : <http://journals.openedition.org/traduire/961> ; DOI: 10.4000/traduire.961

- Milliaressi (T.), Berner (Chr.) (Directeurs d'ouvrage) (2021). – In: *Traduire les sciences humaines*. Classiques Garnier, 2021, 263 p.
- Reiss, K. (2000). *Translation criticism: The potentials and limitations. Categories and criteria for translation quality assessment*. Routledge.
- Rochlitz, R. (2001). Traduire les sciences humaines. – In: *Raisons Politiques*, 2(2), 65.
- Schögler, R. (2017). Les fonctions de la traduction en sciences humaines et sociales. – In: *Parallèles* numéro 29(2), octobre 2017, 36–45. DOI 10.17462/para.2017.02.03
- Schögler, R. (2018), Translation in the Social Sciences and Humanities: Circulating and Canonizing Knowledge. – In: *Alif: Journal of Comparative Poetics*, 2018. The Free Library. 2018 American University in Cairo. <https://www.thefreelibrary.com/Translation+in+the+Social+Sciences+and+Humanities%3a+Circulating+and...-a0592785829> (Accessed on 09 Mar. 2023).
- Social Science Translation Project (2004–2005). <https://www.acls.org/past-programs/social-science-translation-project/>
- Warren, J.-P. (2018). La traduction en sciences humaines et sociales au Canada. Dynamiques générales et impacts du PAES. – In: *Recherches sociographiques*, 59(3), 385–409. <https://doi.org/10.7202/1058720ar>

Проф. д-рн Весела Генова
vgenova@uni-sofia.bg

Факултет по класически и нови филологии
 Софийски университет „Св. Климент Охридски“
 бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504
 България

Prof. Vesela Genova, DSc
vgenova@uni-sofia.bg

Faculty of Classical and Modern Philology
 Sofia University “St. Kliment Ohridski”
 15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504
 Bulgaria

ЧУЖДОЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ

FOREIGN LANGUAGE
TEACHING

Théorie de l'échafaudage pédagogique dans l'enseignement du chinois langue étrangère

Wang Kexin

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Antonia Tsankova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Wang Kexin. Antonia Tsankova. PEDAGOGICAL THEORY OF SCAFFOLDING AND ITS APPLICATION IN TEACHING CHINESE AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The paper puts forward the idea of applying the scaffolding theory in the teaching of written Chinese according to the needs of development of language teaching environment. The article introduces the source, definition, classification and other basic knowledge of the scaffolding theory, then discusses the application of this theory in actual teaching scenarios according to its classification and characteristics, and finally introduces the application of the scaffolding in teaching Chinese as a foreign language according to the requirements of multimedia teaching environment in the Internet age, and finally discusses the research methods of applying it in the design of support materials for teaching Chinese as a foreign language.

Keywords: scaffolding theory, written Chinese language, foreign language learning

Уонг Кексин, Антония Цанкова. ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ НА СКЕЛЕТО И НЕЙНОТО ПРИЛОЖЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА КИТАЙСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК

Резюме. Статията разглежда възможностите за прилагане на теорията на скелето в изграждането на писмени компетентности при обучението по китайски език, в съответствие с нуждите от развитие на оптимална среда за чуждоезиково обучение. В разработката се представят произходът, дефиницията, обхватът, класификацията и други основни характеристики на теорията на скелето, след което се обсъжда приложението на дадената теория в реални сценарии на чуждоезиковото обучение, представят се възможностите за прилагане на съответните методи при изучаването на писмения китайски език според изискванията за мултимедийна учебна среда в ерата

на интернет и накрая се обсъждат изследователски методи за дизайн на съответни учебни материали в подкрепа на преподаването на китайски като чужд език.

Ключови думи: теория на скелето, писмен китайски език, чуждоезиково обучение

Research/Научно изследване

Introduction

Avec l'avènement de l'ère d'Internet, on croit généralement de nos jours que l'amélioration des capacités cognitives supérieures des jeunes est la priorité absolue du 21e siècle (Bybee et al., 2009; Darling-Hammond, 2010). Afin d'améliorer ces capacités cognitives, trois méthodes d'enseignement ont été élaborées sous la direction de la théorie du constructivisme : en échafaudage, par ancrage et par accès aléatoire (He, 1997). Parmi eux, la méthode en échafaudage est centrée sur l'étudiant, cultivant sa capacité de résolution de problèmes et la capacité d'apprentissage indépendante des autres étudiants.

Depuis sa création, cette théorie a joué un rôle important dans la théorie et la pratique de l'enseignement des langues. Elle fournira une idée plus large pour construire un nouveau système et développer de nouvelles méthodes d'enseignement. Aujourd'hui, alors que l'éducation en ligne devient de plus en plus répandue, la théorie de l'enseignement en échafaudage est également devenue une théorie tournée vers l'avenir à laquelle les enseignants et les chercheurs en langues doivent prêter attention. Cet article présente principalement la définition, la théorie, les types et le cadre de l'enseignement en échafaudage. Sur cette base, il introduit l'application de l'enseignement des échafaudages dans le cours d'écriture de l'enseignement du chinois langue étrangère, et enfin aborde la méthode de recherche de conception d'échafaudages.

Mots-clés: théorie de l'échafaudage pédagogique, enseignement de la langue chinoise écrite, apprentissage des langues étrangères

1. Définitions et sources théoriques

Au 21e siècle, les exigences pour développer les capacités d'apprentissage autonome des élèves dans les activités d'enseignement deviennent de plus en plus élevées, et cela est devenu un centre d'intérêt des enseignants et du grand public. Diverses théories pédagogiques ont été essayées et appliquées dans l'enseignement des langues, en particulier les théories pédagogiques liées à la psychologie qui ont reçu une certaine attention de la part du grand public.

En ce qui concerne l'enseignement en échafaudage, la définition actuellement acceptée est la suivante : „ Le soutien immédiat fourni par l'enseignant ou le pa-

rent (*mentor*) à l'apprenant, qui encourage l'apprenant (*mentoré*) à participer de manière significative à la résolution de problèmes et à acquérir des compétences“ (Wood et al., 1976). À cette fin, des tâches d'apprentissage complexes doivent être décomposées à l'avance, de manière à amener progressivement la compréhension de l'apprenant à un niveau plus profond.

Comme indiqué dans cette définition, la méthode d'enseignement en échafaudage est une méthode d'enseignement centrée sur l'apprenant et basée sur la théorie de l'apprentissage constructiviste, visant à cultiver la capacité de résolution de problèmes et la capacité d'apprentissage autonome des étudiants. Cette méthode d'enseignement consiste à fournir aux élèves des indices ou des astuces (*prises*) appropriés, par petites étapes, afin que les élèves puissent progresser pas à pas à travers ces échafaudages, découvrir et résoudre progressivement les problèmes d'apprentissage de manière autonome et maîtriser ce qu'ils veulent, acquérir des connaissances, améliorer leur capacité de résolution de problèmes et devenir des apprenants indépendants.

Le mode d'enseignement consistant à utiliser de telles prises comme supports d'enseignement rompt avec le concept d'enseignement traditionnel („bachotage „ et „ par cœur „), mais permet aux élèves de s'intégrer véritablement dans la classe et de devenir leur propre enseignant. Cette inversion favorise sans aucun doute l'initiative des étudiants dans l'apprentissage. Le modèle consistant à prendre les étudiants comme corps principal et les enseignants comme assistants est certainement appelé à devenir une tendance forte de l'enseignement à l'ère connectée.

L'idée pédagogique de la théorie de l'échafaudage est dérivée de la théorie de la „ zone proximale de développement “ du psychologue soviétique Lev Vygotsky (Vygotsky, 1978). Vygotsky pense que dans les activités intellectuelles des enfants, il peut y avoir une différence entre le problème à résoudre et sa capacité initiale. Grâce à l'enseignement, les enfants peuvent combler cette différence avec l'aide des enseignants. Cette différence représente la „ zone proximale de développement „.

Cette théorie considère qu'il existe deux niveaux de développement des élèves. L'un est le niveau actuel des apprenants, c'est-à-dire le niveau auquel ils peuvent terminer et résoudre des problèmes de manière autonome ; l'autre est leur niveau potentiel, c'est-à-dire le niveau qui peut être théoriquement atteint grâce des efforts fournis par eux. La différence entre ces deux niveaux est justement cette „ zone proximale de développement „ (Woolfolk, 2014).

Les activités d'enseignement ne doivent donc plus être simplement un enseignement d'endoctrinement du point de vue de l'enseignant mais doivent être basées sur cette zone proximale de développement. L'enseignement aux étudiants présente un certain degré de difficulté mais ne peut pas dépasser le deuxième niveau mentionné ci-dessus. Cela mobilisera non seulement l'intérêt des apprenants pour l'apprentissage, mais fera également jouer pleinement leur initiative. Par conséquent, les activités d'enseignement organisées selon la théorie de l'échafaudage relèvent

également de la „ zone proximale de développement „ qui fait référence à un tel groupe de tâches d'apprentissage – actuellement, les étudiants ne peuvent pas accomplir ces tâches d'apprentissage de manière indépendante, mais ils peuvent les accomplir avec une sorte de soutien et d'aide (Vygotsky, 1978).

Sur la base de cette théorie de la „ zone proximale de développement „ de Vygotsky, le psychologue éducatif cognitif américain Jérôme S. Bruner a proposé pour la première fois le concept d'enseignement en échafaudage dans les années 1950 (Wood et al., 1976).

En plus du concept de „ zone proximale de développement „, comme base théorique principale, certains auteurs pensent que la „ théorie de la construction sociale “ de Vygotsky devrait également être intégrée dans la théorie (Kozulin, 1986 ; Luria, 1976). D'autres auteurs pensent que la connaissance apparaît d'abord dans le processus de communication mentale interpersonnelle (c'est-à-dire le processus d'interaction avec échafaudage), puis apparaît dans le processus d'intériorisation de l'individu (devenant „ l'auto-cognition “ de l'individu) (Wertsch, et al., 1992).

C'est pourquoi les apprenants, en tant qu'individus dans la société, peuvent souvent déclencher une réflexion d'ordre supérieur par le biais de la communication et de l'interaction sociales, et former une variété de points de vue différents et même innovants ; En fait, toute activité comportementale des personnes ne peut être séparée de son contexte culturel et historique, en particulier les activités d'apprentissage.

2. La connotation et les caractéristiques de la théorie de l'enseignement en échafaudage

Le concept d' „ enseignement en échafaudage „ a été proposé par Wood D. Bruner en 1976 (Wood et al., 1976). „ Échafaudage „ est un terme habituellement utilisé dans la construction de bâtiments. „ L'échafaudage „ dans l'enseignement fait référence à „ l'échelle “ qui aide les élèves à résoudre les problèmes d'apprentissage dans le processus depuis le point initial de l'apprentissage jusqu'à son point final.

Nous croyons généralement que les échafaudages peuvent être utilisés dans les situations suivantes :

- 1) les apprenants peuvent partager leur compréhension des objectifs d'enseignement avec les enseignants (cela nécessite que les apprenants doivent déjà posséder une „ intersubjectivité “, c'est-à-dire qu'ils sont en capacité d'identifier à quelle classe appartient un problème avant de se voir donner des étapes de sa résolution.);
- 2) les capacités des étudiants évoluent et l'échafaudage peut alors être ajusté dynamiquement;
- 3) dans des situations de transfert de responsabilité de l'enseignant à l'apprenant.

Il ressort de ce qui précède que l'enseignement en échafaudage peut apporter aux enseignants et aux apprenants une aide appropriée en termes de sélection de

stratégie, de réflexion sur les problèmes, de jugement de comportement, d'amélioration de l'efficacité et d'utilisation des outils.

Il est basé sur le niveau actuel des élèves. Sur cette base, les enseignants fournissent des conseils et aident les élèves à construire leurs propres échafaudages, et les laissent travailler pour passer au niveau suivant étape par étape grâce à la discussion et à l'exploration. Les enseignants peuvent supprimer les échafaudages le cas échéant et permettre aux élèves de passer au niveau suivant par eux-mêmes.

3. Mécanisme, types et cadres d'enseignement en échafaudage

Selon différentes normes de classification, il existe de nombreuses méthodes de classification des échafaudages, mais il n'existe pas de méthode de classification unifiée. La base théorique de l'enseignement en échafaudage est étroitement liée aux objectifs d'enseignement, et il existe deux types d'objectifs d'enseignement : l'un implique la culture d'une „ capacité de réflexion d'ordre supérieur „ ; l'autre implique l'amélioration de la „ capacité de compréhension des connaissances “. En conséquence, il existe deux types de bases théoriques pour l'enseignement en échafaudage suivant chacun de ces deux objectifs. Le second étant plus général, c'est celui que nous considérerons ici.

Mécanisme de l'échafaudage pédagogique

L'auteur du chapitre 39 du „ Handbook of Educational Communication and Technology Research (Fourth Edition) “ (Spector et al., 2015) estime que le mécanisme d'échafaudage devrait inclure les six éléments suivants :

1) Stimuler l'intérêt des apprenants – nous devons prêter attention au rôle important de l'échafaudage dans la stimulation et le maintien de la motivation d'apprentissage, car la motivation d'apprentissage est au cœur et la clé de l'utilisation et de l'amélioration des compétences avancées.

2) Contrôler la frustration — Lorsque les apprenants rencontrent des difficultés et des revers, l'échafaudage doit fournir des encouragements et un soutien en temps opportun.

3) Fournir une rétroaction – pour informer les élèves si leur comportement dans le processus d'apprentissage est approprié, s'il est suffisant et quelles améliorations et ajustements doivent être apportés.

4) Indiquer les facteurs importants de la tâche/du problème qui doivent être pris en compte – dire aux élèves à quoi faire attention pendant le processus d'évaluation, en particulier comment saisir la clé principale du problème.

5) Imiter le processus de résolution de problèmes des experts – montrez aux élèves le processus réel de la façon dont un (ou plusieurs) experts résolvent des problèmes similaires.

6) Poser des questions – inspirer et guider les élèves, les inciter à bien faire leurs devoirs, clarifier leurs points de vue et les aider à accomplir leurs tâches d'apprentissage.

Deux facteurs situationnels peuvent avoir un impact sur l'acceptation des échafaudages par les élèves : le premier est le conflit entre les croyances culturelles contenues dans l'échafaudage et celles existantes des apprenants ; l'autre est la motivation des élèves.

S'il existe un conflit entre les croyances culturelles de l'échafaudage et celles de l'apprenant, il peut alors opposer une résistance aux activités d'enseignement. Dans ce cas, il sera problématique de promouvoir la construction de sens et le développement d'une pensée d'ordre supérieur à travers l'échafaudage ;

La motivation d'apprentissage des élèves affectera également leur acceptation de l'échafaudage et leur enthousiasme pour l'exploration des objectifs ; cependant, une bonne conception d'échafaudage peut pleinement stimuler et améliorer cette motivation, de sorte que la situation actuelle évoluera dans une direction propice à l'apprentissage.

Typologie de l'enseignement de l'échafaudage pédagogique

Compte tenu des différents styles d'apprentissage, les échafaudages peuvent être simplement divisés en trois catégories :

1) Échafaudage individuel – il est généralement considéré comme une forme idéale d'échafaudage, car pouvant répondre aux besoins de différents apprenants par le contenu, les méthodes, les stratégies, le temps et les situations d'enseignement.

2) Échafaudage partenarial – Il existe des différences dans les capacités des apprenants, mais ils peuvent s'aider mutuellement pour atteindre un niveau de réflexion supérieur par le biais d'échanges et de discussions.

Lorsque les enseignants doivent aider tous les apprenants d'une classe, le soutien par les autres apprenants peut se révéler peu coûteux et très efficace.

3) Échafaudage numérique – Cet échafaudage fait référence à divers outils (ou systèmes) logiciels et matériels informatiques qui peuvent fonctionner comme support pédagogique. Dans la salle de classe traditionnelle, il est impossible pour l'enseignant de fournir un soutien individuel adéquat à chaque élève de la classe, et le développement d'un soutien informatisé peut résoudre efficacement ce problème.

Cadre

Suivant le mécanisme de base de l'enseignement en échafaudage mentionné ci-dessus, Terry Thompson (2018) a écrit „ Scaffolding Teaching : Cultivating Students' Independent Learning Ability “. Dans cet article, il déduit le processus 5S du modèle de transfert progressif de responsabilité : Exposition (Show), Partage (Share), Assistance (Support), Soutien (Sustain), Enquête (Survey), (Thompson, 2018).

Les étapes spécifiques sont:

- 1) Exposition – l’enseignant démontre et explique clairement la nouvelle activité d’apprentissage ;
- 2) Partage – bien que l’apprenant reste largement sous le contrôle de l’enseignant, ce dernier commence à céder la responsabilité des nouvelles activités d’apprentissage, partageant largement la responsabilité avec l’apprenant.
- 3) Assistance – les enseignants aident les apprenants à partager plus de responsabilités d’apprentissage tout en réduisant leur propre niveau de responsabilité, et leur fournissent l’assistance nécessaire.
- 4) Soutien – l’enseignant crée des opportunités et maintient un environnement d’enseignement qui encourage l’effort de l’apprenant et lui permet d’assumer l’entière responsabilité de l’apprentissage de manière indépendante.
- 5) Enquête – Tout au long du processus – avant, pendant et après – l’enseignant est dans un état d’évaluation continue, d’observation, en s’assurant que l’apprenant effectue un travail solide dans la zone proximale de développement, et en veillant à ce que l’enseignement reste sur la bonne voie et qu’à chaque étape du processus, l’apprenant assume autant que possible la responsabilité de l’apprentissage.

Du point de vue d’un enseignant, les cinq processus ci-dessus peuvent également être simplifiés en quatre étapes : démonstration, orientation, évaluation et extinction.

L’échafaudage aide les apprenants à développer et à améliorer leurs connaissances avec le bon soutien au bon moment ; une fois qu’un étudiant a acquis cette connaissance, l’échafaudage peut être déchargé (ou retiré). Le retrait progressif des supports d’échafaudage a été qualifié de „ décoloration “ par des auteurs tels que Collins (Collins, 1989). Le „ décoloration “ implique le transfert de „ l’échafaudage et de la responsabilité partagée de l’apprenant “ aux seuls apprenants afin de faciliter l’acquisition des connaissances et des compétences de l’apprenant. Ce „ changement de responsabilité „ se produit lorsque les apprenants peuvent poser indépendamment des questions basées sur des indices d’échafaudage, et peuvent participer au processus de construction des connaissances soutenu par l’échafaudage d’une manière explicite. On peut voir que cette fonction d’extinction de l’échafaudage joue un rôle important dans la promotion de la formation et du développement des capacités d’apprentissage autonome et d’investigation indépendante des apprenants.

4. Application de divers échafaudages d’enseignement en pratique

4.1. Échafaudage individuel

L’échafaudage individuel exige des enseignants qu’ils fournissent une variété de soutiens correspondants en fonction de la situation spécifique de chaque élève dans sa zone proximale de développement. L’efficacité d’un tel échafaudage dé-

pend essentiellement de la capacité des enseignants à diagnostiquer en permanence le niveau des élèves.

4.4.1. L'application de l'enseignement de l'échafaudage individuel dans le cours de chinois langue étrangère oral

WANG Xiao a étudié la mise en œuvre d'échafaudages individuels dans les cours de chinois oral (Wang Xiao, 2014). Lorsque les apprenants ont une faible maîtrise du chinois en raison d'un manque de cohérence dans l'apprentissage mais qu'ils ont en même temps leurs propres stratégies d'apprentissage et des plans d'apprentissage clairs, les enseignants suivront selon la situation réelle des élèves, des manuels appropriés qui sont sélectionnés pour être adaptés et intégrés en temps opportun. Ces manuels aident les apprenants à réfléchir profondément et à découvrir des sujets d'enseignement possibles. Les enseignants complètent le matériel pédagogique en fonction des intérêts des apprenants ; si les compétences d'un apprenant s'améliorent, le soutien fourni par l'enseignant (c'est-à-dire le soutien individuel) est réduit ou complètement éliminé.

Wang Xiao a étudié le processus de mise en œuvre d'échafaudages d'enseignement individuels dans la classe de chinois oral d'un étudiant coréen. L'objectif à long terme de l'étudiant est de se tourner vers le chinois des affaires après avoir maîtrisé le chinois élémentaire et intermédiaire. Le manuel est "Elementary Spoken Chinese" comme manuel principal, et il est adapté et intégré en combinaison avec d'autres manuels similaires. Les cours sont de deux heures par semaine. Les modes opératoires utilisés par les enseignants dans ce cas d'échafaudage d'enseignement peuvent être grossièrement divisés en quatre étapes :

- (1) échauffement ;
- (2) enseignement en classe ;
- (3) pratique après le cours ;
- (4) examen de révision.

Ces quatre étapes se succèdent, chaque étape servant de base à la suivante. Chaque leçon du processus d'enseignement est un cycle des quatre étapes ci-dessus. Ces quatre étapes intègrent les cinq étapes du modèle d'échafaudage, à savoir:

- (1) construire un échafaudage d'enseignement ;
- (2) entrer dans la situation ;
- (3) explorer indépendamment ;
- (4) apprentissage collaboratif ;
- (5) évaluation des effets.

Ces 5 étapes fonctionnent de manière cohérente. Elles doivent s'appuyer les unes sur les autres et se promouvoir mutuellement pour former un système de soutien pédagogique solide et efficace. Ce système de soutien pédagogique peut soutenir des capacités cognitives, des émotions et donner aux apprenants une aide

appropriée en termes de technologie et de stratégies, afin d'améliorer leur capacité d'expression orale.

Ces quatre étapes reflètent toutes l'idée directrice de la théorie de l'enseignement en échafaudage. Dans la première étape, l'enseignant détecte et maîtrise la „ zone proximale de développement “ des apprenants. A partir de la deuxième étape, chaque point de connaissance repose sur les prises de base de l'échafaudage. La troisième étape crée les conditions permettant aux étudiants de gravir l'échafaudage d'enseignement de manière indépendante. Dans la quatrième étape, l'enseignant ramène les élèves en classe pour renforcer la cognition afin de fournir aux élèves les bases pour construire le prochain cycle du nouvel échafaudage.

4.2. Échafaudage partenarial

L'échafaudage partenarial fait référence au soutien et à l'assistance fournis par les partenaires de l'étude. Cependant, lorsque les partenaires d'étude sont à des niveaux de capacité similaires, ils ne possèdent souvent pas l'expertise requise pour aider les autres étudiants à bénéficier de l'échafaudage (King, 1998). Par conséquent, afin d'améliorer l'efficacité du soutien par les pairs, il est nécessaire de fournir un cadre aux étudiants pour les guider et les aider à construire des échafaudages pour les partenaires d'apprentissage.

• L'application de l'enseignement de l'échafaudage partenarial dans l'enseignement élémentaire de l'écriture du chinois comme langue étrangère

Sun Ningning a étudié la mise en œuvre d'échafaudages partenariaux dans l'enseignement élémentaire de l'écriture du chinois (Sun Ningning, 2019). Pour les apprenants de niveau élémentaire, l'un des principaux problèmes dans l'apprentissage de l'écriture chinoise est le manque de vocabulaire. Afin de mieux construire l'échafaudage pédagogique pour l'écriture chinoise, l'enseignants doit diviser une grande tâche d'écriture en plusieurs activités avec des gradients plus petits.

De cette façon, les apprenants peuvent développer le potentiel d'écriture des apprenants du primaire en chinois grâce à l'échafaudage pédagogique construit par l'enseignants et à l'échafaudage partenarial construit entre les apprenants au cours des trois étapes de sélection du sujet d'écriture, de génération et de combinaison de sens et d'évaluation de la révision. Cette méthode de division peut améliorer les attentes des élèves en matière d'écriture et intéresser les élèves du primaire à l'écriture chinoise.

Sur la base de recherches théoriques, Sun Ningning tente d'explorer comment utiliser la méthode d'enseignement de l'échafaudage pour organiser l'enseignement primaire de l'écriture du chinois langue étrangère à travers des cas spécifiques d'enseignement de l'écriture. Sun Ningning aborde principalement les méthodes de construction du soutien de l'enseignant et du soutien par les camarades de classe dans l'enseignement de l'écriture chinoise au primaire et leur impact sur l'écriture chinoise des apprenants du primaire : fractionner les grandes tâches d'écriture afin

que les élèves puissent utiliser les „ prises “ de l'échafaudage pédagogique selon les directives de l'enseignant, et la discussion entre les élèves afin que se forment une réflexion claire sur „ quoi écrire “ et „ comment écrire “, et qu'ils expriment autant d'idées que possible avec un vocabulaire limité, enrichissent le contenu de l'écriture et en augmentent la durée de pratique.

4.3. Échafaudage numérique

Dans les salles de classe traditionnelles, il est impossible pour les enseignants de fournir un soutien individuel suffisant à chaque élève. Cependant, sur la base d'une analyse minutieuse des facteurs qui conduisent à des difficultés d'apprentissage, le développement d'échafaudages informatisés peut apporter un soutien solide à la fonction traditionnelle „ d'échafaudage individuel “, résolvant ainsi les difficultés susmentionnées.

- **MOOC**

Le **MOOC** Massive open online courses est un nouveau modèle d'enseignement en ligne ces dernières années, qui s'est très rapidement popularisé dans le monde entier. La combinaison du MOOC avec l'enseignement du chinois langue seconde montre une grande vitalité, sans précédent dans le cadre de l'enseignement traditionnel. L'Université de Beijing a exploré une voie innovante d'éducation à travers le programme „ Internet + enseignement du chinois“. Ce programme a permis de réaliser une série de MOOC et d'accumuler des expériences Wei Baoliang 2017.

En 2016, l'Institut d'enseignement de la langue chinoise de Beijing a créé un centre de construction de ressources pédagogiques en chinois. L'objectif de ce centre est d'explorer l'intégration complète et approfondie du programme „ Internet + enseignement du chinois “. Ces dernières années, l'Université de Beijing a successivement lancé une série de MOOC tels que, en 2014, „ Chinois pour débutants “.

Ce cours s'adresse principalement aux étudiants n'ayant aucune base en chinois et au stade primaire. Il adopte la méthode d'auto-apprentissage. Le temps d'étude du cours est de 7 semaines et comprend 4 unités par semaine. Chaque unité comprend trois parties : vidéo d'enseignement, quiz et exercices approfondis. Le contenu comprend une introduction à la prononciation chinoise et aux expressions quotidiennes, y compris l'autoprésentation et les questions, parler des activités quotidiennes et de la nourriture, demander des prix, présenter la ville et la météo, parler de vos passe-temps, etc. Les sujets et scènes sélectionnés proviennent de la vie réelle et peuvent être utilisés dans la communication quotidienne.

Le cours MOOC „ Chinois pour débutants “ utilise un échafaudage complet lié à une situation spécifique pour soutenir l'environnement d'apprentissage en ligne de l'enseignement du chinois en tant que langue étrangère, et prend en charge des fonctions telles que l'enquête guidée, l'évaluation des processus, la collaboration entre pairs et la personnalisation des enseignants. La compréhension des concepts abstraits complexes est conforme au mécanisme de base de l'enseignement de

l'échafaudage proposé dans (Terry Thompson, 2018), qui suit essentiellement le 5S dérivé du modèle de transfert progressif de responsabilité : Démonstration, Partage, Assistance, Soutien, Enquête.

En raison du bon effet pédagogique, le cours MOOC „ Chinois pour débutants “ a été lancé pour la première fois sur la plateforme Coursera en septembre 2014. En janvier 2018, il y avait environ 900 000 étudiants inscrits.

5. Critères de conception de l'échafaudage pédagogique et conception des exemples pédagogiques

Comme la théorie de l'échafaudage est de plus en plus appliquée aux activités d'enseignement, de nombreux chercheurs suggèrent qu'il est préférable d'établir des critères de conception efficaces pour les trois types d'échafaudages ci-dessus („ l'échafaudage individuel “, „ l'échafaudage partenarial “ et „ l'échafaudage numérique “). Parmi les nombreux critères de conception, le plus représentatif est le „ Quatre critères pour la conception des échafaudages “, proposé par Kali et Linn, qui soutient l'autoapprentissage des apprenants (Kali et al. 2008). Ces quatre critères sont :

1. Rendre le contenu scientifique (en particulier les concepts complexes et abstraits) compréhensible.
2. Rendre les idées visualisables.
3. Installer des situations d'entraide et d'apprentissages croisées entre apprenants
4. Encourager l'apprentissage autodirigé.

Sur la base des principes ci-dessus, nous prendrons comme exemple la construction d'un futur cours d'écriture de deuxième année „ La Chine dans mes yeux “ à l'Université de Sofia Saint Kliment Ohridski en Bulgarie pour explorer les étapes de base de la méthode d'échafaudage dans l'enseignement du chinois langue étrangère.

1) Exposition

Sur différents lieux d'intérêt en Chine, il s'agit de construire un échafaudage pour discuter du sujet et aider les élèves à construire des concepts sur de nouvelles connaissances.

Par exemple, lorsque vous expliquez le nouveau mot „ lieu d'intérêt “, vous pouvez d'abord utiliser un langage intermédiaire pour créer un cadre de langage, expliquer la définition, puis utiliser des images pour créer un cadre d'outils pour afficher des images de lieux d'intérêt tels que „ La Cité Interdite “, „ Les guerriers en terre cuite de Qin Shihuang “ et „ La grande Muraille de Chine “. Les étudiants approfondissent leur compréhension des concepts et l'enseignant demande alors aux étudiants de donner une brève introduction aux lieux d'intérêt en Bulgarie. Lors de l'explication du sujet, l'enseignant pose des questions pour aider les élèves à comprendre le sujet de la dissertation, telles que : „ Êtes-vous allés en Chine ? „

„ Quelles villes chinoises connaissez-vous ? „ „ Que pensez-vous de la Chine ? „ „ Comment est la Chine à vos yeux ? “ L’enseignant peut guider les élèves pour faire des phrases avec de nouveaux mots au tableau. Par exemple : „ Je ne suis jamais allé en Chine, mais je connais beaucoup de villes chinoises. Il y a Pékin, Shanghai... La Chine est très belle, il y a beaucoup de lieux d’intérêt, et j’ai vraiment envie d’y aller. »

2) Partage et assistance

L’enseignant peut utiliser un équipement multimédia pour créer une scène selon le thème du cours, guider les étudiants dans des situations problématiques pertinentes et décrire le contenu des matériaux et les opinions des étudiants.

Par exemple, les enseignants peuvent utiliser le support d’outils de construction multimédia pour diffuser une vidéo promotionnelle culturelle sur la Chine et demander aux élèves : „ Que dit la vidéo ? “ „ Que pensez-vous de la Chine ? “ „ En quoi la Chine est-elle différente de la Bulgarie ? “ Le but de cet exercice est de cultiver la capacité d’organisation logique des élèves et la capacité de choisir des mots et de faire des phrases. Dans le même temps, l’enseignant doit veiller à soutenir la capacité autonome des élèves et à leur fournir les connaissances nécessaires en vocabulaire et en grammaire.

3) Soutien

L’exploration indépendante permet aux élèves d’explorer indépendamment la signification conceptuelle de la situation problématique et de cultiver la capacité d’apprentissage autonome des élèves.

Par exemple, lorsque vous expliquez de nouveaux mots, vous pouvez créer des échafaudages de vocabulaire en fonction du contexte et des invites associées. Selon la phrase suivante „ Les filles sont très belles 女人很美 “ et l’invite de l’enseignant „ belle 美 “ et „ femme 女人 „, laissez les élèves réfléchir à ce que „ la beauté 美女 “ signifie indépendamment. Demandez ensuite aux élèves ce qu’ils devraient dire s’ils sont „ beau 帅 „ et „ frère 哥 “ ?

Les membres du groupe d’apprentissage collaboratif mènent des consultations et des discussions, et forment une connaissance significative des concepts grâce à des échanges de groupe. Ce cours se déroule sous forme de discussions de groupe, et le thème est de présenter une ville. Les élèves rassemblent des vidéos, des images et des textes liés au sujet en groupes, puis discutent en groupe, communiquent entre eux et rédigent de petits rapports pour cultiver leur capacité à s’exprimer.

4) Évaluation

La partie évaluation comprend l’évaluation par les élèves de leur performance en classe, l’évaluation des élèves par les membres du groupe, l’évaluation des

élèves par les enseignants et l'évaluation d'eux-mêmes par les autres élèves. Les enseignants doivent donner une évaluation objective et encourager les élèves à s'évaluer eux-mêmes et les uns les autres.

5) Décoloration

Laissez les élèves écrire sur place les mots clés et le canevas de la composition, et demandez aux élèves de réécrire un article „ La Bulgarie à mes yeux “ selon le canevas qu'ils ont rédigé

6. Conclusion

Avec l'avènement de l'ère d'Internet, les méthodes traditionnelles d'enseignement des langues ainsi que les concepts d'enseignement et le matériel didactique les accompagnants, sont de moins en moins capables de répondre aux besoins de la nouvelle génération d'étudiants. La théorie de l'enseignement en échafaudage part du niveau de capacité et des besoins personnels des apprenants, et peut mieux ajuster l'intensité et le chemin d'apprentissage en fonction des différences individuelles. Son mécanisme de décoloration peut également favoriser l'amélioration de la capacité d'apprentissage autonome des étudiants.

Néanmoins l'enseignement en échafaudage doit faire face à quelques problèmes dans le processus d'enseignement réel. Par exemple, comment déterminer avec précision la „ zone proximale de développement “ des apprenants est peut être difficile et les exigences pour les enseignants sont relativement élevées, ce qui nécessite que les enseignants aient des capacités d'observation aiguës et une riche expérience en enseignement. D'autre part, devoir construire en permanence des supports pour rendre systématique l'explication des connaissances est également une question à laquelle nous devons réfléchir.

Bibliography

- Bybee, R., McCrae, B. & Laurie, R. PISA (2006). An assessment of scientific literacy [J]. – In: *Journal of Research in Science Teaching*, (2009). Vol. 46, No. 8 865–883.
- Collins, A., Brown, J. S., Newman, S. E. (1989). *Cognitive Apprenticeship: Teaching the craft of reading, writing and mathematics* [A]. L. B. Resnick. *Knowing, learning and instruction: Essays in honor of Robert Glaser* [C]. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 453–494.
- Darling-Hammond, L. (2010). Teacher education and the American future [J]. – In: *Journal of Teacher Education*. Vol. 61, No. 2, 35–47.
- He Kekang (1997). Constructivist Teaching Model – Teaching Method and Teaching Design [J]. – In: *Journal of Beijing Normal University (Social Science Edition)*, No. 5, 75–76.

- Jadallah, M., Anderson, R. C., Nguyen-Jahiel, K., Miller, B. W., Kim, I., Kuo, L., et al. (2011). Influence of a teacher's scaffolding moves during child-led small group discussions [J]. – In: *American Educational Research Journal*. Vol. 48 No. 1, 194–230.
- Kali, Y. & Linn, M. C. (2008). Technology-enhanced support strategies for inquiry learning [A]. – In: J. M. Spector, M. D. Merrill, J. J. G. van Merriënboer, & M. P. Driscoll. *Handbook of research on educational communications and technology* [C]. New York: Routledge, 145–161.
- King, A. (1998). Transactive peer tutoring: Distributing cognition and metacognition [J]. – In: *Educational Psychology Review*. Vol. 10 No. 1, 57–74.
- Kozulin, A. (1986). The concept of activity in Soviet psychology: Vygotsky, his disciplines, and critics [J]. – In: *American Psychologist*. Vol. 41, No. 3, 264–274.
- Luria, A. R. (1976). *Cognitive development: Its cultural and social foundations* [M]. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pea, R. D. (2004). The social and technological dimensions of scaffolding and related theoretical concepts for learning, education, and human activity [J]. – In: *Journal of the Learning Sciences*. Vol. 13 No. 3, 423–451.
- Spector, M., Merrill, D., Elen, J., Bishop, M. J. (2015). *Educational Communication and Technology Research Handbook (Fourth Edition)* [M]. Shanghai East China Normal University Press.
- Sun Ningning. (2019). Application de l'instruction d'échafaudage au cours d'écriture de base de TCSSL [J]. – In: *Journal of Yunnan Normal University (Enseignement et recherche sur le chinois comme langue étrangère)*. Vol. 17, No. 97
- Thompson, T. (2019). *Scaffolding Teaching to Cultivate Students' Independent Learning Ability Translated by Wang Muhua et al.* [M]. Southwest Normal University Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* [M]. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wang Xiao (2014), *L'application de l'enseignement de l'échafaudage dans la conception de cours de chinois oral comme langue étrangère* [D]. Université He Bei.
- Wei Baoliang (2017). An Overview of the Construction of MOOC for Teaching Chinese as a Second Language in Peking University [J]. – In: *The Journal of Modernization of Chinese Language Education*. Vol. 6, No. 2, 28–31.
- Wertsch, J. V. & Tulviste, P. L. S. (1992). Vygotsky and contemporary developmental psychology [J]. – In: *Developmental Psychology*. Vol. 28 No. 4, 548–557.
- Wood, D. Bruner, J. & Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem-solving [J]. – In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, No. 17, 89–100.
- Woolfolk (2014). *Educational Psychology* (12th Edition), translated by Wu Xinchun and others [M]. China Light Industry Press.
- Xu Ziliang, Wu Renfu (2005). *Enseignement pratique du chinois comme langue étrangère* [M]. Presse universitaire de Pékin, 135.
- Zhu Fanghua (2006). *Recherche et les contre-mesures sur les problèmes difficiles de l'enseignement du chinois comme langue étrangère* [M]. Presse universitaire de Xiamen, 181.

Wang Kexin, PhD Student

kexin.wang.bg@gmail.com

Center for Eastern Languages and Cultures
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
79 Todor Alexandrov Blvd., Sofia 1303
Bulgaria

Уонг Кексин, докторант

kexin.wang.bg@gmail.com

Център за източни езици и култури
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Тодор Александров“ 79, София 1303
България

Assoc. prof. Antonia Tsankova, PhD

a.tsankova@uni-sofia.bg

Center for Eastern Languages and Cultures
Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)
79 Todor Alexandrov Blvd., Sofia 1303
Bulgaria

Доц. д-р Антония Цанкова

a.tsankova@uni-sofia.bg

Център за източни езици и култури
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Тодор Александров“ 79, София 1303
България

РЕЦЕНЗИИ

REVIEWS

Идентичност, образ, национален бранд: България в британския политически дебат 2001–2015 г.

Identity, Image, National Brand: Bulgaria in the British Political debate 2001–2015

Нели Тинчева

Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Nelly Tincheva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Ишпекова-Братанова, Калина. *Идентичност, образ, национален бранд: България в британския политически дебат 2001–2015 г.* София: Унисон Арт, 2020, 186 с. ISBN 978-954-92475-8-9

Основният обект на изследване в книгата, предложена ни от Калина Братанова, е публичният международен образ на България. Въпросът, върху който се фокусира авторката, засяга начина, по който този образ се конструира и поддържа в британския политически дискурс. Калина Братанова провежда изследването си, като анализира рамкирането и изкривяванията в перспективата на някои масови медии и при изказванията на влиятелни британски политици. Книгата е базирана на успешно защитена през 2018 г. в катедра „Международни отношения“ в Университета за национално и световно

стопанство докторска дисертация на тема: „Публични комуникации и политика: дискурсно конструиране на образа на България в британския медиен и политически дебат“.

Основните въпроси, на чиито отговори е посветено това интересно четиво, са: Какъв е задграничният образ на България и как държавата ни се позиционира чрез този образ в съвременната геополитическа конфигурация? С какви ценности и норми се свързва България във Великобритания? Формира ли се образът на България в британския политически дискурс под влиянието на исторически стереотипи и съществуващи предразсъдъци? Резултат ли е наистина този образ от културно-ценностни различия? Променя ли се разпознаваемостта на България на международната арена?

Отделните глави и подглави в книгата са посветени на следните изследователски цели:

- ✓ Идентифициране на дискурсивните доказателства за начина на конструиране на образа на България в публичното пространство от страна на определени британски институции.
- ✓ Очертаване на начините на езиково изграждане на представата за България и българите в британската култура.
- ✓ Проверка на трайната устойчивост при стереотипизацията на представата за България и българите в британския публичен (медиен) дискурс.
- ✓ Установяване на дискурсивните стратегии, използвани от българските власти за брандиране на нацията и за създаване на положителен образ на страната зад граница.

Отговор на въпросите и реализация на целите си К. Братанова постига като анализира дейтасет от текстове в списание *The Economist* и дейтасет от речи и публични изявления на изявени представители на британския политически елит като например Тони Блеър, Дейвид Камерън и Найджъл Фараж.

В уводната част намираме удачно формулираните предварителни очаквания на авторката, а именно, че анализът на данни от *The Economist* ще потвърди наличието в британското публично политическо пространство на устойчиво и негативно стереотипизиран имидж на България и българите и че анализът на дискурсивните механизми за рамкиране на публичния дебат по темата България е важна част от комуникационната стратегия за брандиране на българската национална идентичност зад граница.

Особен интерес представлява решението на Калина Братанова да асоциира изследването си с парадигмата на социалния конструктивизъм и с конструктивистките теории на международните отношения. Така образът на българската държава, както образът на която и да е държава, нейната идентичност като субект в международните отношения, нейните интереси и в крайна сметка нейните действия се разглеждат като неизбежно конструирани посредством публичен дискурс.

Бих искала да отбележа впечатляващия по широтата на обхвата си интердисциплинарен характер на предложената разработка, който е и нейното най-голямо достойнство. Монографията несъмнено притежава силна приложна страна, но най-вече ни представя един нов теоретико-методологичен курсно-конструктивистки модел за проучване на медийни текстове.

Този модел ни предлага нова постъпателност на изследователските процедури, която макар и да разчита на вече съществуващи и установени теории, цели (и успява) да съвмести и хармонизира тези теории по нов и оригинален начин. Новаторското в предложението от Братанова модел се състои в това, че той е фокусиран върху взаимосвързаността на три привидно отделни системи – политическа, медийна и когнитивно-лингвистична. Типично една съвременна интердисциплинарна разработка би търсила да съвмести две такива системи, но тук предложението ни текст се стреми към значително по-широк анализ. Авторката смело привлича постановки и данни от повече от две сфери на проучване.

Подкрепям и решението на Калина Братанова да позиционира общия когнитивен подход в центъра на трите основни изследователски сфери. Както тя самата правилно отбелязва, този подход досега не е намерил широко приложение в конструктивистката парадигма на теорията на международните отношения и теорията на външната политика, а много от понятията в тях могат да бъдат обяснени само и единствено като продукти на човешката когнитивна интерпретация на политически и социални явления.

Ако се върнем в края на книгата към поставените в началото изследователски въпроси, ще открием следните отговори:

В качеството си на влиятелен наддържавен актьор британската медия *The Economist* играе важна роля при поддържането на наложената сред британското обществено мнение представа за България. Резултатите от представеното в книгата изследване доказват хипотезата, че влиятелната глобална медия поддържа образ на България като страна на бедност, престъпност и корупция, която не се радва на доверието на международните организации и институции. Публичните изявления на британския политически елит представят България като заплаха за Великобритания и като източник на реален риск от „социален туризъм“.

Тези публични изявления относно страната ни обаче се оказват по-скоро отзвук от вече съществуващи обществени стереотипни нагласи и не формират преднамерено нови стереотипизиращи дискурси. На фона на този контекст авторката демонстрира, че въпреки негативно стереотипизирането в британското медийно и политическо пространство образ на България и българите, факторите, които го предопределят могат да бъдат идентифицирани и управлявани от българската държава с цел оптимизиране на комуникационната ни стратегия за брандиране на българската национална идентичност.

В заключение, предлаганият от Калина Братанова дискурсно-конструктивистки модел за анализ на публичен политически дискурс успешно идентифицира основните ценности, които представляват основата на българския национален бранд във Великобритания. Авторката убедително формулира и алтернативни послания, които биха могли да бъдат комуникирани в международна среда с цел подобряване на националния бранд, наречен България.

Препоръчвам книгата на всеки читател с интерес към темата!

Доц. д-р Нели Тинчева

tincheva@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assoc. prof. Nelly Tincheva, PhD

tincheva@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

Интердисциплинарност и виртуалност в академичния диалог на виртуалната трибуна – електронното списание „Реторика и комуникации“

Interdisciplinarity and Virtuality in the Academic Dialogue of the Virtual Tribune – *Rhetoric and Communications* E-Journal

Радея Гешева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Radeya Gesheva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Мавродиева, Иванка, главен редактор. *Реторика и комуникации*. София: Институт по реторика и комуникации. ISSN: 1314-4464

За научните електронни списания

Научните списания са сред значимите източници на леснодостъпна, достоверна и задълбочена информация. Те са ценен ресурс, който дава възможност за очертаване на хоризонти и разгръщане на гледни точки – в синхронен и диахронен план, както на местни, така и на чуждестранни учени. Сред утвърдените академични списания в България е и „Реторика и комуникации“. В него от 2011 г. насам се публикуват резултати от различни по рода и естеството си изследвания. Те могат да бъдат свързани с теорията и историята на реториката, комуникацията – на територията на интернет пространството или в сферата на интеркултурното, публичното, медийното, бизнеса, рекламата, брандовете, маркетинга, аргументацията, приложната лингвистика. Це-

лите на списанието са свързани с изграждането на мостове и установяване на асоциативни полета между разнообразни научни изследвания. „Реторика и комуникации“ се отличава с *интердисциплинарен характер*, със стремеж към обобщаване на теоретичните аспекти и анализ на практическото или методическото им приложение, без значение до коя област се отнасят анализите и наблюденията.

Обзор на списание „Реторика и комуникации“

Още през 2011 г., когато е излиза първият брой на списанието, се задава основната посока на изследователския поглед. „Реторика и комуникации“ дава възможност за представяне на разнопосочни изследвания, като се стреми да насърчава *академичния диалог*. Диалогичното естество на списанието, публикувано от Института по реторика и комуникации, е видно от самото начало. Още в първата си публикация в първия брой на списанието главният редактор – проф. д-р Иванка Мавродиева, заявява ролята и мястото на изданието. Списание „Реторика и комуникации“ се явява *виртуална трибуна*, която дава шанс за изява и на студенти, и на преподаватели, и на изследователи, и на критици, и на теоретици, и на практики. Една от уводните статии, които очертават пресечните точки между различни полета, е на проф. д-р Йовка Тишева, която посочва ключовата роля на езика, фокусирайки се върху приноса на Александър Теодоров-Балан. И за него, и за Тишева езикът е орган на специфичното, индивидуалното и в същото време – на българското.

Списанието дава сериозна заявка още от първия си брой, че ще се занимава с уебпространството. Стоотици са статиите, които анализират уебавтора, уебредактора, уебчитателя, или с други думи – поставят акцент върху електронната култура и електронния човек.

За рубриките

Списанието се разделя на няколко рубрики. То включва „Комуникации и интернет“, „Реторика и педагогика“, „Интеркултурна комуникация“, „Визуална реторика“, „История на реториката“, „Преводи“, „Отзиви и рецензии“. През последните години впечатление правят и обособените „Реторични и филологически изследвания и дигитализация“, „Европейски изследвания, европейска идентичност, мултикултурализъм“, „Езиково обучение и межкултура комуникативна компетентност“, „Научни събития“. По този начин се очертава много ясно *интердисциплинарното*. В същото време се проследява връзката на реториката с други полета, като това се случва на фона

на европейското и световното. Списанието дава възможност за дебат – и на национална територия, и на международна. Успоредно с това всеки от авторите има и **свобода на творческата изследователска изява**. Така може да се достигне до характеристиките на изданието, които във времето са **устойчиви, провокативни и иновативни**.

За значимостта на цифрите

На първо място най-значима е идеята, която се реализира благодарение на редакторската колегия. Главен редактор от създаването на списанието през 2011 г. е проф. дфн Иванка Мавродиева от СУ „Св. Климент Охридски“. В редакционната колегия понастоящем са **24 преподаватели и изследователи** от различни университети в цял свят – проф. дфн Оля Брусилowska от Одеския университет „И. Мечников“, Украйна, проф. д-р Ванче Бойков от Университета в Ниш, Сърбия, доц. д-р Валерия Смолененкова от Московския държавен университет „Ломоносов“, доц. д-р Мария Сивенкова от Минския държавен университет, Беларус, доц. д-р Айгул Абхапарова от Казахския национален университет Ал-Фараби, Казахстан, д-р Иглика Касабова от Университета в Шефилд, Великобритания, д-р Джийн Сегара Навера от Националния университет в Сингапур.

В редакционния съвет има **13 представители** от **10 държави** – Канада, Италия, Швеция, Гърция, Словения, Холандия, Германия, Португалия и Полша. Така обхватът на списанието се простира на **3 континента**, като засяга тематики и въпроси, отнасящи се и до останалите.

Списанието включва над **530 публикувани статии в 56 броя до април 2023 г.**, като винаги е покривало изискванията и етичните норми на поведение, дебат, комуникация, предвид факта, че се отнася и до реториката, и до ораторското изкуство. По този начин изданието спазва правилата на трите преподавани и усилено изучавани дисциплини. Става дума за **тривиума** – диалектика, граматика, реторика. Трите пътеки, които са били водещи през Средновековието, са и пътищата, които списание „Реторика и комуникации“ очертава. То следва принципите на диалектичното, което се основава на философското, на граматичното, или на строежа на езика, и на реторичното – умението да се построи теза, да се представи публично и да се защити, като в това се включва и способността за убеждение на хората.

За отличителните белези: устойчивост, провокация, иновация

Сред основните черти на списанието е **устойчивостта**. Като не става въпрос само за издръжливостта на времето. Устойчивостта може да се съот-

несе към *екотематиката*. Така концепцията включва три основни аспекта. *Екоустойчивостта* се отнася до опазване на околната среда, има отношение към икономическия растеж и социалното развитие. Списание „Реторика и комуникации“ може да се свърже и с трите посочени компонента. То е електронно и това е доказателство за неговото „зелено“ присъствие. Освен това икономическият растеж, който се повлиява от редица вътрешни фактори, като природните ресурси и капитала, както и от външни – международни помощи и търговски обмен, в случая може да се определи като непрекъснат. Списанието се публикува без прекъсване, всяка година, по няколко пъти, в определени месеци. В същото време то е капиталоспестяващо. Обменът на идеи, предвид създадената мрежа, и очертаната виртуална трибуна за излагане на позиции, го и капиталоемко, и капиталоспестяващо.

Списанието включва тематика, които са твърде провокативни у нас и в чужбина – като разбирането на човешкото същество и умението му за убеждение, социалните конфликти, медийния резонанс, но в същото време носи и *заряда на иновацията*. На страниците му се обговарят *другостта, меметата, геномите, трансовешикото*. Така се дава шанс за поглед към технологиите и връзката на човека с машината, на реториката с биологията и биосемиотиката. Анализират се изследвания, свързани с емоциите, страха, смелостта. През последните години броевете на „Реторика и комуникации“ включват и статии, свързани с обсъжданото по време на конференциите на ESTIDIA (Европейско общество за транскултурен и мултидисциплинарен диалог).

За транс, мулти и интерпътищата

Тенденциите към глобализация, въпреки желанието за съхранение на типичното, индивидуалното, националното, се долавят и в България. Те дават своето отражение и върху публикациите, а още по-осезаемо върху електронните издания. Списанието „Реторика и комуникации“ е сред богатите ресурси, които се явяват мост между информационните технологии и човека, между хората, носители на една и на друга култура.

Уебчовекът, или електронният човек, е обект на анализ от много изследователи през различни перспективи. Уебписането в електронните научни списания е любопитно, носи в себе си редица въпроси и в същото време се основава на традициите. Именно от тях започва и списание „Реторика и комуникации“, като се опитва да тръгне от тази отправна точка и да развие академичната и социалната комуникация. Изданието предлага за дебат определени „горещи“ въпроси, като дава възможни отговори или насърчава търсенето им. Присъщо за реториката и то се опитва да убеди, да посочи

актуалността на тематиките, да популяризира резултатите от научни изследвания, проекти, събития, значими за академичната общност и за социума. Това се случва като се върви по един *интердисциплинарен, трансграничен, мултикултурен, диалогичен традиционно-иновативен и най-вече – реторично-комуникативен път.*

Гл. ас. д-р Радея Гешева
radeya.gesheva@gmail.com
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504
България

Assist. Prof. Radeya Gesheva, PhD
radeya.gesheva@gmail.com
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504
Bulgaria

ХРОНИКА

EVENTS

Международна научна конференция Crossing Borders: Rethinking the Humanities Across Disciplines

International Conference *Crossing Borders: Rethinking the Humanities Across Disciplines*

Светлана Стойчева-Андерсон

Национална академия за театрално и филмово изкуство (НАТФИЗ)
(България)

Svetlana Stoycheva-Anderson

National Academy for Theatre and Film Art (Bulgaria)

В началото на декември 2022 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе международна научна конференция на тема *Crossing Borders: Rethinking the Humanities Across Disciplines*. Идеята на конференцията беше да обедини научните интереси на изследователи от различни области на хуманитаристиката и да обърне по-задълбочено внимание на промените, предизвикани от все по-обхватното дигитализиране на човешкия живот. Конференцията продължи от 2 до 4 декември като в четирнадесетте панела взеха участие над 60 учени от Европа, Азия и Африка.

Допълнителен фокус на конференцията бе отбелязването на приноса на проф. Мадлен Данова за развитието на трансграничните и интердисциплинарните изследвания във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

В рамките на конференцията бяха представени четири пленарни доклада. След въвеждащите думи на доц. Александра Главанакова, ръководител на катедра „Англистика и американистика“, проф. Людмила Костова от Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ откри работните заседания с доклад на тема *Re-Inventing Bulgarian Gothic in Another Language? Gothic-*

Inflected Fiction by Bulgarian Expatriates Writing in English, фокусиран върху творчеството на двама български писатели, които пишат на английски – Капка Касабова и Мирослав Пенков. Два от техните романи, Reconnaissance (1999) и Stork Mountain (2016), бяха анализирани през призмата на т.нар. „травматична готика“ (Роджър Луккхъст). Размислите са върху съдбата на дълбоко травмираните и объркани герои, които трябва да се справят с бремето на полумитологизираното тревожно минало на страната си и на собствените си семейни истории. Освен като проявления на пословично трансгресивния готически жанр, двете произведения бяха разгледани и като коментари на предишни произведения на миграционната литература от „местни“ англофонски писатели.

Вторият пленарен доклад на тема From Revolution to Revolt: Borders of (In) Humanization in Kristeva's Theory беше изнесен от проф. Миглена Николчина от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В него беше обстойно анализиран концептуалният апарат на Юлия Кръстева през схващането на Фройд за „психическата революция на материята“ предвид ранния подход на Кръстева към авангардната поезия (революция) и по-късния ѝ подход към романа (бунт). Проф. Николчина подчерта приемствеността между по-ранните и по-късните концепции на Кръстева, която приемственост има значение за правилното разбиране на нейната теория.

В третия пленарен доклад на тема Crossing Boundaries in Canadian Immigrant Literature проф. Янош Кенереш от университета „Йотвощ Лоранд“, Будапеща, също се поставиха въпроси, свързани с преминаването на границите, но в контекста на канадската имигрантска литература. Тук фокусът бе върху произведенията на Тамаш Добози, второ поколение унгарско-канадски писател. Пресичането на границата присъства в творчеството на автора по много начини, засягащи проблеми, свързани с идентичността – героите достигат до състояние на „междинност“, разкъсвани между старата и новата си родина. Опитът да разкрият миналото на семейството си се оказва трудно осъществим, тъй като търсенето в крайна сметка довежда до потъване в мистерии и догадки.

Четвъртият пленарен доклад, What the Literary Canon of the Future Will Look Like: The Question of Political Correctness, представен от проф. Амелия Личева от СУ „Св. Климент Охридски“, постави актуалния проблем за днешната нужда от т.нар. политическа коректност – понятието, лансирано от западните университети в края на миналото столетие. Въпросът е до каква степен политическата коректност може да бъде справедлив инструмент за влияние и промяна на институционализирания канон.

Представените през трите дни на конференцията доклади показаха голямото разнообразие в търсенията на съвременното филологическо познание. Част от тях, включени в панела „Спекулативна художествена литература“,

бяха насочени към развитието на нови практики на четене и анализиране на литературните текстове в дигиталната епоха (докладът на доц. Александра Главанакова, СУ „Св. Климент Охридски“, на тема *Re/Visions: Literary Boundaries in the Digital Age*); към прекрочването на границите между утопична и социална литература и изграждането на нов вид дискурс, наречен *eutopian* (докладът на д-р Веселин Будаков, СУ „Св. Климент Охридски“, на тема *Social Theory and the Political Imaginary*); към дефинирането на „сиви зони“ на писане и живеене (докладът на д-р Галина Аврамова, СУ „Св. Климент Охридски“, *Living in the Grey Zone: War and the Crossing of Borders in Kurt Vonnegut's Slaughterhouse-5 and Andrey Kurkov's Grey Bees*); към преизглеждане на жанра на научната фантастика като граничен начин на живот (докладът на д-р Александър Попов, СУ „Св. Климент Охридски“, *Science Fiction as a Mode of Inhabiting Boundaries*); и към теоретизиране на самата концепция за граничност в доклада на д-р Константин Георгиев (БАН) *Institutional Borders: A Disciplined Approach to Interdisciplinarity*.

Идеята за граничност и нейните метаморфози беше във фокуса и на панела „Лингвистични граници“. В доклада на тема *The Epistemological Project of Linguistics* на проф. Александра Багашева (СУ „Св. Климент Охридски“) беше предложен нов поглед към изучаването на езика през възникващата дисоциация между теорията и нейното епистемологично приложение при преодоляването на лингвистичните граници. Въпросите на граничността в езикознанието бяха повдигнати и в доклада на Георги Георгиев (СУ „Св. Климент Охридски“) *Boundaries and their Impact. Addressing the Purportedly Marginal Status of Vocatives*, в доклада на д-р Пламен Цветков (СУ „Св. Климент Охридски“) и Ева Майер (Университет „Хумболт“, Берлин) *Coherence Relations in GFL Lessons: A Case Study*, както и в доклада на доц. Нозимжон Атабоев (Държавен университет, Бухара) *Writer's Style in Using Words: Development of Frequency Dictionaries of Literary Works in the Uzbek Language Based on Corpus Analysis*.

Размиването на границите на познанието и хибридизацията на полетата на изследване бяха обект на обсъждане и в другите панели на конференцията. В панела „Сравнителна литература и превод“ бяха включени докладът на доц. Мария Пипева (СУ „Св. Климент Охридски“) *Cruel Nostalgia in Ali Smith's Autumn and Georgi Gospodinov's Time Shelter*, на Теодора Цимпоки (Национален и Каподистрийски университет, Атина) *Migration, Ekphrasis and Boundary Crossing*, на Адина Чигуреану (Университет „Овидий“, Констанца, Румъния) *Transcending Boundaries: Literature, Geocriticism and Future Perspectives* и на Трејси Спийд (СУ „Св. Климент Охридски“) *Translating Transgression: Transferring Garth Greenwell's "Bulgarian" Novel into Bulgarian*.

Проблематиката продължава да се развива в панелите „Идентичност, религия, тотемизъм“, „Теория, литература и култура“, „Литературни тексто-

ве и паратекстове“, „Политика и култура“. Тук бяха изнесени доклади като Exploring Our Identity на Дилафруз Ходжаева (Държавен университет, Бухара); Totemism and Hegemonic Masculinity: Ritual as Framework of Gender Politics and Identity Construction in Okwaibe Performance of Uburu, Ebonyi State, Nigeria на Чукву Романус Нуома и Ифеома Франциска Нуома (Федерален университет „Алекс Екуеме“, Нигерия); Uzbek “Ma’naviyat” and American “Spirituality”: Social Understanding and Religious Belief на Мехринигор Ахмедова (Държавен университет, Бухара); Peculiar Features of Comedy Genre in Contemporary Uzbek Literature: Utkir Khashimov’s Works на Лола Джалилова (Държавен университет, Бухара); The Limits of Philological Reading: Observations on the Internal Boundaries in the Humanities на д-р Иван Попов (СУ „Св. Климент Охридски“); Hypotheses, Networks and Boundaries in Comparative Literature на проф. Румяна Станчева (СУ „Св. Климент Охридски“); The Evolution and Interaction of Sign Systems in the Semiosphere на проф. Милена Попова (СУ „Св. Климент Охридски“); Digital Humanities and Literary Studies: Shared Spaces на проф. Ренета Божанкова (СУ „Св. Климент Охридски“); Reading Contextual Change: Prefaces to American Poetry Collections in Bulgarian Translation на д-р Милена Кацарска (ПУ); Culture Through Transtextuality: Decoding Laila Lalami’s Implications In *The Moor’s Account* на Феруза Хаджиева (Държавен университет, Бухара); Thresholds and Windows: Crossing at the Point of Paratext на д-р Ангел Игов (СУ „Св. Климент Охридски“); Negotiating Boundaries: Towards a Post-National Imaginary in Times of Globalization на Нужа Баба (Университет Лайден); Beyond the Nation-State: Contributions Towards Transnational Research Foci на Йонас Наббе (Университет Болоня) и Disinformation and the Multidisciplinary Effort Needed to Understand and Counter It на д-р Георги Няголов (НБУ).

Докладите от панела „Литературни изследвания“ най-добре представиха голямото разнообразие от теми и ракурси на изследване на съвременните български литературоведи: от проблемите на изграждането на образа на аза и на другия, на чужденеца – изобщо на „приключенията“ на идентичността в съвременната литература в доклада на проф. Магдалена Панайотова (ЮЗУ) *The Taming of the Panther: Secret/Deadly Identities in the Novel Les Échelles Du Levant* of Amin Maalouf, през размиването на жанровите граници в литературата на саморефлексията в доклада на проф. Яна Андреева (СУ „Св. Климент Охридски“) *The Diary and Dialogue Without Borders – Literary Reception of Virgilio Ferreira’s A Current Account in Writer’s Diaries in Portugal*, през проблемите на индийската диаспора в САЩ с усещането за „лутаща се“ идентичност на „преведените хора“ (Салман Рушди) в доклада на проф. Милена Братоева (СУ „Св. Климент Охридски“) *Simultaneously here and there: The Topic of "Translated Men" in Jhumpa Lahiri’s Novel The Namesake* до езика на масовата пропаган-

да в доклада на проф. Светлана Стойчева (НАТФИЗ) *The Language of Mass Propaganda in Bulgarian and American Newsreels During the Cold War* – всички тези доклади правят опит да обговорят състоянието на флуидност и непрекъснато прекрачване на границите в съвременната култура.

Няколко от панелите, „Америка и отвъд“, „Английската литература и отвъд“ и „Викторианската литература и британския модернизъм“, бяха посветени на проблемите на хибридизация и на преначертаването на разделителните линии между британската и северноамериканската литература. Тук бяха включени докладът на Анти Клей (Университет „Фридрих-Александър“, Нюрнберг) *Death Becomes Us: Contemporary Us-American Narratives of the End of Life*; на Орзигюз Ганиев (Държавен университет, Бухара) *Psychological Conflict of the Main Character in The Winter of our Discontent by John Steinbeck*; на Луиз Менди (Университет „Шейх Анта Диоп“, Дакар, Сенегал) *Crossing Borders: Some Human Rights Concerns in African and American Literary Imagination*; на Александър Костов (СУ „Св. Климент Охридски“) *The Tuning of Generational Identity in Alistair Macleod’s “The Tuning of Perfection” (1984)*; на Гулбахор Назарова (Държавен университет, Бухара) *The Interpretation of the Mythological Image of the Fairy in the Works of Alisher Navoy and William Shakespeare*; на Лорейн Насър (Университета на Тел Авив, Израел) *The Pursuit of Knowledge*; на Райна Росенова (СУ „Св. Климент Охридски“) *Exploding the Boundaries Between Actual and Virtual in Ann Radcliffe’s A Sicilian Romance (1790)*; на Чи Сум Гарфийлд Лау (Хонконг Метрополитън Юнивърсити) *The Dichotomous Boundary of Home and Abroad: Conrad’s Modernist World and Ha Jin’s Contemporary Context*; на Кирил Хаджикосев (СУ „Св. Климент Охридски“) *Some Semioethical Questions Concerning Literary Modernism: James Joyce’s Ulysses And Djuna Barnes’s Nightwood*; на Джонатън Маккрийди (СУ „Св. Климент Охридски“) *Earwicker Derangement Syndrome: An Age of Post-Truth Reading of Finnegans Fake!* и на Рудолф Сарди (Южен средиземноморски университет, Тунис) *Aesthetic Border Crossing in the Works of Vladimir Nabokov and Virginia Woolf*. Някои от тях предизвикаха оживени дискусии по въпросите на жанровото, хронологичното и националното самоопределяне на литературните произведения и опитите на литературните критици и историци да излязат извън каноничните рамки.

Подобно на литературоведските панели, в двата панела, посветени на преподаването на чужди езици и езиковите аспекти на изучаването на чужди езици, беше обърнато специално внимание на преосмислянето на класическите методи на обучение и учене и влиянието на дигиталните технологии. В доклада на проф. Данаил Данов (СУ „Св. Климент Охридски“) *The Role of the Teacher in Increasing the Effectiveness of the Multicultural Classroom*

and Intercultural Communication, в този на Мария Кръстева (Университет „Гоце Делчев“, Щип) Methodology, Curricula and Digital Aspects of Studying the Humanities, на Майкъл Смит (Американски университет, Армения) The Simulacrum Classroom: Composition Classes as a Representation of Themselves, на Елефтериос Пандис и Ангелики Спиропулу (Пелопонески университет, Гърция) Teachers' Views and Attitudes about European Identity and European Dimension Through the Perspective of Teaching European Literature in Primary Education и на Екатерина Дима и Елефтериос Пандис (Пелопонески университет, Гърция) Developing the Problem-Solving Capacity of Primary School Pupils Through Literature Teaching and Innovative Techniques of Drama in Education в центъра на обсъжданията бяха начините, по които могат да се развиват езиковите умения през XXI век. В панела „Език, образование и обучение“ бяха повдигнати генерални въпроси, свързани с университетското преподаване (и не само): в доклада на доц. Георги Жечев (СУ „Св. Климент Охридски“) Why a Course about Creole Languages in a University Program of African Studies?, на доц. Жана Кръстева (СУ „Св. Климент Охридски“) и доц. Маргарита Руски (СУ) Teaching of Legal French in Bulgaria: The Experience of Sofia University “St. Kliment Ohridski”, на д-р Ирена Димова (СУ), Crossing the Boundaries of Traditional Pedagogical Practices in the Teaching of English as an International Language, на проф. Ирена Василева (НБУ) Crossing the Digital Boundaries in the Social Sciences и Condition the Dynamic Character of Lexical Borrowing? на Невена Алексиева (СУ „Св. Климент Охридски“) How Does Crossing Language Boundaries.

Заклучителният доклад на конференцията беше изнесен от проф. Мадлен Данова (СУ „Св. Климент Охридски“). След като благодари на всички участници, приятели и колеги за стимулиращата атмосфера, в която са работили през годините и тази на конференцията, тя представи доклада си на тема ‘Border Gnosis’: The Ethnic Occult in M. G. Vassanji’s *The Magic Of Saida*. На базата на идеята за „граничното познание“, разработена от Уолтър Миноло, която той дефинира в пряка връзка с концепцията на Валентин Мудимбе за „африканско познание“, тя предложи анализ на романа на канадския писател от индийски произход, роден в Танзания, Васанджи. Идеята за „гранично познание“ беше свързана със специфичния културен дискурс на „етнически окултното“, който според авторката изгражда нов модел на комуникация и спомага за изграждането на нови локации на аза, дефинирани като диаспорни глокалности, превърнали се в неотменна част от съвременния ни живот.

Като част от програмата на конференцията беше организирано и литературно четене на един от последните разкази на проф. Боян Биолчев, „Покрай отвъдното“ (2022), на откъс от превода на английски на романа му „Преселение“, дело на Трейси Спийд, и на поетични творби на Мила Вълкова.

Без съмнение международната конференция *Crossing Boundaries: Rethinking the Humanities Across Disciplines* успя да предизвика оживени дебати по едни от най-интересните теми в съвременното езиковедие, литературоведие и чуждоезиковото обучение; очерта нови посоки за развитие на филологическото познание и хуманитаристиката отвъд жанровете, времевите и националните граници; предложи нови подходи към културните явления в опита да се вникне в непрекъснато променящия се глобализиран и едновременно партикуларизиран съвременен свят.

Проф. д-р Светлана Стойчева-Андерсон

s.stoicheva@natfiz.bg

Национална академия за театрално
и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“
ул. „Георги С. Раковски“ 108А, София 1000
България

Prof. Svetlana Stoicheva-Anderson, PhD

s.stoicheva@natfiz.bg

National Academy of Theatre and Film Art “Kr. Sarafov”
108A Georgi S. Rakovski Str., Sofia 1000
Bulgaria

Първи конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа

1st Congress of Portuguese Language and Lusophone Cultures in Central and Eastern Europe

Илияна Чалъкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Piyana Chalakova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ беше домакин на *Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа*, който се проведе в средата на месец ноември 2022 г. Конгресът, организиран съвместно с научноизследователска катедра „Жозе Сарاماго“ при Факултета по класически и нови филологии, представлява еволюционна стъпка в израстването на научния формат *Дни на португалския език и лузофонските култури в Централна и Източна Европа*, организирани и провеждани между 2007 и 2018 г. от образователните и изследователските звена на едни от най-големите университети в региона. В този смисъл Първият конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа беше ангажиран със задачата да съхрани и продължи традицията, като събере отново на едно място преподавателите, изследователите и преводачите, заети в академични институции в Централна и Източна Европа, където португалският език и лузофонските литератури и култури се разпространяват посредством обучение и научни изследвания.

Главната цел на конгреса беше да представи теоретико-критическия и методическия напредък в областта на лузофонските изследвания, като създаде благоприятна обстановка за динамичен научен диалог и открито споделяне на нови знания между специалистите от региона и преподавателите и изследователите от академични институции в Португалия, Бразилия и другите държави от Общността на португалоезичните страни. Научният комитет на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа, съставен от двадесет и двама изтъкнати специалисти в областта на португалския език и лузофонските култури и тяхното разпространение в Централна и Източна Европа, сред които проф. д-р Ана Паула Арно от Университета на Коимбра, доц. д-р Изабел Маргариди Дуарте от Университета на Порто, доц. д-р Жозе Тейшейра от Университета на Миньо, доц. д-р Серафина Мартинш от Университета на Лисабон, проф. д-р Тереза Крищина Сердейра от Федералния университет на Рио де Жанейро, проф. д-р Йежи Бжозовски от Ягелонския университет в Краков, проф. д-р Ищван Ракоци от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща и проф. д-р Барбара Хлибовицка от Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в Люблин, направиха предварителен подбор на най-значимите и най-новаторските разработки, които да бъдат представени в рамките на триденвната програма на престижния научен форум.

В работните дни на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа, от 17 до 19 ноември 2022 г., над четиридесет учени от най-големите университети в България, Полша, Унгария, Хърватска, Чехия и Словакия и водещи академични центрове в Португалия, Бразилия, Макао, Испания и Великобритания представиха своите най-нови постижения в областта на най-говоримия език в Южното полукълбо и свързаните с него култури на пет континента. Форумът беше тържествено открит със задълбочено представяне на целите и задачите на научното събитие от проф. д-р Яна Андреева, ръководител на Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания, директор на научноизследователска катедра „Жозе Сарамаго“ и председател на организационния комитет. Приветствия към участниците и организаторите отправиха проф. д-р Анастас Герджиков, ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, проф. д-р Мадлен Данова, декан на Факултета по класически и нови филологии, н.пр. г-жа Ана Мария Рибейро да Силва, извънреден и пълномощен посланик на Република Португалия в България, н.пр. г-жа Мария Едилеуза Фонтенеле Рейс, извънреден и пълномощен посланик на Федеративна република Бразилия в София, и н.пр. посланик Жоао Рибейро де Алмейда, директор на „Камоиш“ – Институт за сътрудничество и език при Министерството на външните работи на Португалия чрез видеосъобщение.

Рамката на научната дейност по време на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа беше зададена от

лекциите на четирима пленарни докладчици, които представиха в дълбочина работата си върху едни от най-актуалните въпроси в областта на португалската литература, на връзката ѝ с португалската култура и другите изкуства, на португалското езиковедие и на подходите в изучаването на бразилската литература през темата за националната идентичност. В годината на честванията на стогодишнината от рождението на бележития португалски писател Жозе Сарамаго, нобелов лауреат за литература за 1998 г., проф. д-р Изабел Пиреш де Лима, заслужил професор на Университета на Порто и доктор хонорис кауза на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, представи пред многобройна аудитория в аулата на алма-матер непосредствено след откриването на научния форум своя „интермедиален“ прочит на романа „Възпоминание за манастира“ на Сарамаго в междината между изкуството на писаното слово и изобразителното изкуство. В лекцията си „Разобличение и надхвърляне във „Възпоминание за манастира“: Сарамаго и Абел Манта – интермедиалности“ проф. Пиреш де Лима изложи изследванията си върху различните стратегии, използвани от художника и илюстратор Жоао Абел Манта за осъществяването на забележителната работа по замисъла, изработката и представянето на двадесет илюстрации в изданието на романа на португалската издателска къща „Гера и Паш“ през 2016 г. Изхождайки от литературния текст, илюстрациите гласкат както своя автор, така и читателите като свои зрители към непрестанно завръщане към текстовото единство в някакъв вид „евристично търсене“, водещо до нови тълкувателни заключения, които разтварят новаторски пътища за тълкуването на литературния текст, подчерта проф. Пиреш де Лима.

Новаторските подходи в изследователските търсения бяха отчетлива характеристика и на другите три пленарни лекции, изнесени от изтъкнатите научни гости на конгреса. По-късно през първия ден на научния форум доц. д-р Жоао Велозо от Университета на Порто и Университета на Макао постави въпроса за плуриконтиненталния характер на португалския език през призмата на неговата значителна вариативност на нивото на вокалната му система. Лекцията му „Диапората на португалските гласни: по-близо, отколкото изглежда“, която събуди голям интерес не само сред участниците, но и сред присъстващите на нея многобройни студенти от специалност „Португалска филология“, разгледа двата най-релевантни процеса за отликата между европейската и бразилската норма на езика, а именно вокалната редукция и вокалната хармония. Също толкова вълнуваща за присъстващите участници и студенти заради богатия си илюстративен материал и емоцията на своето представяне беше и пленарната лекция „Тупи в бразилската литература“ на проф. д-р Едуардо де Алмейда Наваро от Университета на Сао Пауло. Проф. Наваро разгледа дълбокото влияние, което индианският език тупи е оказал върху бразилската литература от колониалната епоха до настоящето, като представи възможностите за тълкуването през тази призма на въпроса за на-

ционалната идентичност, за обновлението на езика и откъсването от класическите модели. Заклучителната пленарна лекция на доц. д-р Ана Паула Коутиньо Мендеш от Университета на Порто – „Поезия на свидетелството в ерата на миграциите“, имаше обобщаващата заслуга да покаже на практика как без миграциите, тази толкова широко разпространена действителност през последните десетилетия, нямаше да съществуват нито литературите, писани на португалски език, нито самият португалски език такъв, какъвто е той сега – разнообразен и плурицентричен. В изложението си доц. Коутиньо представи поредица от примери от творчеството на съвременни португалоезични поети върху темите за миграцията и изгнанието, в които „поезията на свидетелството“ според теоретичната формулировка на един от най-влиятелните португалски интелектуалци на XX в. Жорже де Сена може да бъде разглеждана в задълбочен план.

Организацията на работните секции на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа отразяваше широкото поле на дейности в обучението и изследването на португалския език и на лузофонските литератури и култури, осъществявани и развивани в академичните центрове в региона. В резултат на това отражение на естественото състояние на преподавателския и изследователския процес участниците имаха възможността да представят и да дебатираат върху своите най-нови научни постижения и тези на своите колеги в пет различни тематични направления.

В секционните заседания, посветени на португалската литература, участие взеха изследователи, които от дълги години развиват тесни връзки на сътрудничество помежду си, като проф. д-р Яна Андреева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Силви Шпанкова от Масариковия университет в Бърно, д-р Моника Фигейредо от Федералния университет на Рио де Жанейро, доц. д-р Марк Сабин от Университета на Нотингам във Великобритания и д-р Мария до Кармо Мендеш от Университета на Миньо, Португалия. Те представиха научни доклади и обсъдиха въпроси, свързани с наративните практики на съвременни португалски класици като Жозе Сарамого и Аугушо Абелайра и някои по-нови автори като Ана Маргарида де Карвальо, с историографските търсения на корените на *куиър* поезията в епохата на португалския модернизъм и с екоетиката като белег за литературно съзнание в съвременното творчество. Секционното заседание, посветено по-конкретно на португалското и сравнителното литературознание, представи най-новите тематични разработки на доц. д-р Каролина Валова от Карловия университет в Прага, д-р Силвия Сланичкова от Университета „Комениус“ в Братислава и д-р Десислава Тимчева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в областта на творчеството на чешко-португалския творец Жорже Листопад, рецепцията на Сарамоговото творчество в Словакия и пространствените измерения в романите на Жоао де Мело. В секционните заседания за бразилска

литература тълкувателните си прочити кръстосаха доц. д-р Балинт Урбан от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща и д-р Анна Волни от Ягелонския университет в Краков с въпросите за литературните отлики на бразилската култура и етническите бележки в междуредието на съвременния бразилски роман, писан от наследници на емигранти, а заседанието за африкански португалоезични литератури допълни с участията на д-р Илияна Чалъкова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Барбора Стречовска от Масариковия университет в Бърно върху творчествата на анголските писатели Пепетела и Жозе Едуардо Агуалуза палитрата от литературни изяви на португалоезичния свят, доказвайки и затвърждавайки тезата, че той представлява едно историческо и философско единство, неделимо и неприсилимо по чисто механичен път към други географски пространства.

Изключително значими по своя характер и дълбочина бяха всички научни разработки, представени и обсъдени в рамките на секционните заседания, посветени на португалското и сравнителното езиковедие. Доц. д-р Илдико Сий от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща, доц. д-р Весела Чергова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Едита Яблонка от Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в Люблин и доц. д-р Пшемислав Дебовяк от Ягелонския университет в Краков поставиха в състояние на съпоставителен анализ различни аспекти в синхронен и диахронен план на португалския език, от една страна, и испанския език, българския език, английския и полския език, от друга. Изложенията на д-р Петра Свободова от Карловия университет в Прага, д-р Йоанна Джазговска от Университета на Гданск и доц. д-р Енрике Барозо от Университета на Миньо, както и Мария Паш Кандела и д-р Мария Жозе Карвальо от Университета на Коимбра в съместното си участие представиха съвременни подходи в трактовката на някои по-специфични явления в португалския език, като лингвистичната феминизация и формите на обръщение в журналистическите текстове в Мозамбик и Португалия, перифрастичната практика в европейската норма на езика и контекстуалната употреба на някои модални и темпорални форми.

Като особено ползотворни за усъвършенстването и още по-силното разгръщане на обучението по португалски език в региона на Централна и Източна Европа се очертаха работните дейности по време на секционните заседания по дидактика на португалския език като чужд. В него д-р Наталия Чопек от Ягелонския университет в Краков, д-р Андрея Катарина Варот от Университета на Порто, д-р Лума да Силва Миранда от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща, д-р Ана Рита Карильо от Университета на Бейра Интериор и Арналда Добрич от Университета на Загреб представиха резултатите от най-новите си теоретични и практически изследвания върху неформалната устна реч, нефункционалния граматически пренос, фонетичните аспекти и верботоналния метод при обучението по португалски език като чужд в полска

и унгарска културно-езикова среда, както и приложението на хумористичен материал в образователния процес. Особен интерес в това тематично направление събуди съвместната разработка на доц. д-р Весела Чергова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Ана Паула Лоурейро от Университета на Коимбра и доц. д-р Енрике Барозо от Университета на Миньо върху усвояването на клитиките на португалския език от български обучаеми, която подчерта особено важното значение на подобни регулярни регионални научни форуми за установяването и разгръщането на академичния обмен и развиването на научни дейности и проекти в пряко сътрудничество.

Не на последно място по своето значение за културния пренос и по своето новаторско съдържание се нареди секционното заседание по преводознание, в което д-р Габриел Боровски от Ягелонския университет в Краков, д-р Яна Марсельова от Университета „Комениус“ в Братислава и д-р Ана Белен Мигес заедно с д-р Игнасио Диегес от Университета на Бейра Интериор в Португалия представиха научните си разработки върху най-популярния мит за непреводимостта, върху натурализацията и екзотизацията при художествения превод и върху войната в историята на превода в Португалия. Дейностите по време на всички работни заседания протекоха при широк дебат след изложенията на участниците, който сам по себе си е доказателство за интересните ракурси, за новаторските подходи и за дълбочината на представените разработки.

По време на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа участниците, слушателите и гостите на научното събитие имаха възможността да разгледат изложбата „По стъпките на Жозе Сарамага (1922–2022)“, посветена на стогодишнината от рождението на португалския нобелов лауреат и представена в централното фоайе на ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в сътрудничество с „Камоиш“ – Институт за сътрудничество и език, чийто културен и езиков център в София е под ръководството на г-жа Анаиза Гордино.

Гл. ас. д-р Илияна Чалъкова

ichalukova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assist. Prof. Piyana Chalakova, PhD

ichalukova@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tsar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

Africa Day Celebrations

Чествания на Деня на Африка

Deniza Georgieva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Дениза Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Africa Day is celebrated every year on May 25, across Africa and the world. It marks the day in 1963, when 32 African states came together to vote for the formation of the first union of African countries, the Organization of African Unity (OAU), which later evolved into the African Union (AU) (Edo & Olanrewaju, 2012). The organization vowed to support the African freedom fighters and the collective resistance to colonialism, apartheid, and economic exploitation. A charter was set out which aimed to improve the living standards across member states, promoting economic and political cooperation, and greater unity among African countries (Edo & Olanrewaju, 2012). Formally known as African Freedom Day, then African Liberation Day, and now as Africa Day (HRW, 2021), this day highlights not only Africa’s continued collective struggle to eradicate all forms of colonialism, but also Africa’s identity, unity, and cultural diversity. Since 1963, Africa Day has been a world-wide celebration and an opportunity to bring people together from all ethnic groups, cultures and religions, to promote solidarity, inclusive and sustainable development, and to ensure the welfare and wellbeing of all Africans (Edo & Olanrewaju, 2012; HRW, 2021).

On May, 25, Sofia University “St. Kliment Ohridski” and the National Academy of Theater and Film Arts (NATFA) “Kr. Sarafov” celebrated together Africa Day, with two special events.

The two universities, in partnership, launched the first film festival for African-Caribbean cinema in Bulgaria “The Many Faces of Africa” and inaugurated the first African-Caribbean Cultural Center, established at the Department of African Studies and Indo-Pacific Studies at the Faculty of Classical and New

Philologies (FCNP) of the Sofia University (SU) “St. Kliment Ohridski”, with the participation of NATFA.

Official greetings were presented by Prof. Dr. Stanislav Semerdzhiev, rector of NATFA; Prof. Anastas Gerdzhikov, rector of SU; Prof. Madeleine Danova, Dean of FCNP, SU; Patrick Anderson (Jamaica) and Her Excellency Ms. Zakia El Midaoui, Ambassador of Morocco.

Within the framework of the film festival, which took place from May 25 to 28, in the NATFA Hall, a rich panorama of African and Caribbean cinema was presented, as well as open cinema and filmmaking masterclasses, with guest speakers and directors from Africa and Bulgaria, Sorel Abgodemakou (Benin), Gerard Desiree Nguele (Cameroon), Dr. Susan Gitimu (Kenya), Zornitsa-Sofia (Bulgaria) and Angie Mills (South Africa).

The first day of the program started with an open masterclass, led by Dr. Susan Gitimu, a filmmaker and a lecturer at Kenyatta University, Kenya, in the Department of Communication, Media, Film and Theatre studies. Her presentation “African cinema in the 21 century: Trends, Challenges and Opportunity for Growth” offered an exhaustive historical overview of the development of African cinema. Her historical analysis started with the early development of African cinema, which was shaped by European colonialism and the postcolonial aftermath. African filmmakers had limited opportunities and resources to produce their own films during the colonial period. Until independence, films in Africa were financed, directed and distributed only by Europeans and Americans and African perspectives and narratives were largely absent or marginalized. The Western filmmakers depicted Africans as exotic and wild, lacking history or culture, and thus highlighting the differences between indigenous people and the white civilized man. Colonial cinema reinforced colonial propaganda, which served to justify “la mission civilisatrice”, the civilizing mission of colonization. Permeated by stereotypes, Africa was utilized merely as an “exotic” background for Western cinema.

It wasn't until the 1960s, after many African countries had gained independence from European colonial powers, that a wave of filmmakers emerged in countries such as Senegal, Ghana, and Nigeria, who sought to create a new kind of cinema that reflected the unique experiences and perspectives of Africans. African filmmakers used film mainly as a tool for decolonization.

In the following years, African cinema began to flourish as a distinct art form exploring a variety of themes and styles. Major themes found in post-colonial films were: decolonization and independence; cultural identity and authenticity; oral tradition and storytelling, hybridity and global influences. Film making in the 21st century, according to Dr. Gitimu, has been marked by significant changes in technology, distribution, and audience engagement, which gives the opportunity to African cinema to position itself as a unique and important voice within the global filmmaking community. Her presentation also looked at current trends

in the global film industry and how they continue to shape African cinema now and in the coming years, as well as the challenges African cinema is facing in the 21st century that could potentially threaten its identity and distinctiveness.

Dr. Gitimu's masterclass was followed by Zornitsa Sofia's presentation, a Bulgarian filmmaker and artist, who shot her fourth fiction feature "Mother" in 2021, both in Bulgaria and Kenya. She outlined the story of her movie "Mother", which develops on a personal and a global level, inspired by a true story of a Bulgarian woman, who struggles to transform her trauma of not being able to have children of her own, through her work with thousands of disadvantaged children in Bulgaria and Kenya. Love, art, and creativity are the transformative forces, central to the heroine's life, that bring meaning and happiness to her and to so many orphaned children, both in Bulgaria and Kenya. The director talked about the birth of the film, the major themes that inspired her, as well as the challenges of shooting in Kenya.

Angie Mills, who led the third masterclass in the festival program, is a postgraduate lecturer at AFDA, Johannesburg, South Africa. She engages with contemporary questions around gender, race, post colonialism and film. In the South African film and television industry Angie Mills is a writer, producer and director who has realized the feature film comedies *Taka Takata* (2012) and *Down So Long* (2022). She has been a founder of the feminist film collective Women of the Sun and festival director of the Jo'burg International Film Festival and has recently launched the Films on the Bay Festival in Cape Town due for its first edition in 2024.

Her masterclass provided an overview of the South African film industry focusing specifically on various periods of nation formation, at three critical moments of disjunction in the making of South Africa: The Union of South Africa, under the National Party; post-liberation 1994 until present day; as well as under what imperatives national cinema cohered in each of these instances. She also further reflected on the inherited and continuing hybrid nature of what constitutes the film industry in contemporary South Africa, with regards to its institutions and respective films being produced. The presentation then turned to contemporary cinema and located "Down So Long", her feature film in this context in order to deliberate films of national consciousness as differently defined from films mandated to 'nation build'.

The second day of the program of the film festival continued with a masterclass led by Sorel Agbodemakou, who teaches drama and screenwriting for feature films and television series in Benin. He gave a brief overview of the development of black African cinema, focusing on the main moments that predetermined its history and development, and highlighted the differences between the three geopolitical and linguistic groups: Francophone Africa, Anglophone Africa and Lusophone Africa. He focused on the close relationship between the movement for political emancipation of African peoples, the literary current of

negritude and the birth of African cinema. After gaining political independence in 1960 Africans began to use cinema to replace the colonial gaze with their own, to construct their own vision, to define their own space, to decolonize their thinking. Thus, since the 1960s, African cinema has developed fragmentarily in time and space and in accordance with political and cultural influences from the former colonial countries. He also referred to Ousmane Sembene (Senegal), as the father of African cinema and “Borom Sarret” in 1963, as the “first African film”. The film illustrated poverty in Senegal, particularly for the working man. Other famous postcolonial film directors and movies he regarded as essential for the development of the African cinema were: Djibril Diop Mambety, (Senegal) and his movie “Touki Bouki” (1973); Youssef Chanine from Egypt, and his movie “Cairo Station” (1958), Med Hondo from Mauritania, and his movie “Soleil O” (1969); Idrissa Ouedraogo and Gaston Kabore from Burkina Faso: as well as Souleymane Cisse from Mali and his movie “Yeelen” (1987).

Gérard Désiré Nguele, the last guest-lecturer in the program, is a producer and director graduated from the prestigious French film school FEMIS, France. He teaches cinema in Cameroonian universities and schools. Currently, he is the head of the training department at the Institute for Training and Conservation of Audio-visual Heritage, IFCPA. His presentation mainly focused on the history of filmmaking in Cameroon, which gained its independence on January 1, 1960. It was in this independence movement that Cameroonian cinema was born, according to him. The first films were carried on by this wind of freedom, conveying a protest connotation. The State, seeing it as a good tool for communication and awareness, decided to develop the sector through a legal framework and above all to support it through a dedicated fund. Mr. Nguele went on analyzing the developments in the following four decades. The 1960s and 1970s were a great period of prosperity. Films that were made placed Cameroon among the leading film producers in French-speaking Black Africa, with about 250 cinemas. The early 1980s marked the arrival of Cameroonian television and the beginning of the state's withdrawal from cinema. The situation deteriorated further with the great economic crisis that Cameroon went through in the 1990s. Productions were rare. Movie theaters are closing one after another.

The development of digital technology in the early 2000s brought a cloud of hope back to life. Thanks to the digital revolution, Cameroon has seen a resurgence in film production, especially in the two anglophone areas of Cameroon, as a motion picture could be produced with relatively limited technical and financial means. He concluded with the hope that the new generation of Cameroonian filmmakers will revive cinema in Cameroon.

The masterclasses of the five guest lecturers were followed by a rich panorama of short films, full-length and documentary films from Cameroon, South Africa,

Kenya, Benin, Burkina Faso, Ghana, Egypt, Morocco, Nigeria, Costa Rica, Cuba and Colombia.

The opening of the “Many Faces of Africa” film festival was given by the world premiere of the feature film, “Destiny”, by the Cameroonian producer and director, Gerard Désiré Nguele. The film selection of the festival also included the student Oscar winner “Elalini” by director Tristan Holmes, as well as the feature films “Down so long” by Angie Mills (South Africa) and “Silence of the Butterflies” (Morocco) by Hamid Baskett, who tuned in online, for a short chat, after the film screening.

The second special event that was celebrated, as part of the Africa Day and the opening event of the “Many Faces of Africa” film festival on 25 May, was the inauguration of the first African-Caribbean Cultural Center (ACCC) in Bulgaria. Prof. Dr. Stanislav Semerdzhiev, rector of NATFA and Prof. Anastas Gerdzhikov, rector of SU offered their welcoming address for the inauguration of the center, followed by the speech of the coordinator of the center, Parick Anderson from Jamaica. Mr. Anderson briefly introduced the mission and the vision of the newly opened African-Caribbean Cultural Center, to create a mutual exchange of arts and culture between African, Caribbean and Bulgarian academic and cultural institutions. The center aims to “bring” the cultural richness and diversity of Africa and the Caribbean to the Bulgarian academic community and the general public, while showcasing Bulgarian cultural treasures to an international audience. Its objectives are related to training and academic exchange, social activities for students, promotion of cultural and educational research and creative initiatives, establishment of new partnerships and expansion of existing ones in the field of intercultural dialogue and higher education between academic institutions and other centers from the African and Caribbean countries. Africa has 55 countries, more than 1.2 billion people and over 1,000 different tribes, languages and traditions. In addition, over 20 Caribbean countries are home to 23 million African descendants whose customs and traditions are deeply connected to Africa.

The Center plans in its program a variety of cultural and academic events – film screenings, seminars with guest speakers, themed events, art, music and exhibitions related to the Caribbean Islands and the African nations.

The African-Caribbean Cultural Center was opened as part of the existing African Studies Department at the Faculty of Classical and New Philologies of the Sofia University “St. Kliment Ohridski”, in cooperation with the National Academy of Theater and Film Arts (NATFIZ).

Bibliography

- Edo, V. O. & Olanrewaju, M. A. (2012). An assessment of the transformation of the organization of African unity (o.a.u) to the African union (A.U), 1963–2007. – In: Journal of the Historical Society of Nigeria, 21, 41–69. <http://www.jstor.org/stable/41857189>
- HRW (2021). Interview: Africa Has Much to Celebrate on Africa Day. <https://www.hrw.org/news/2021/05/25/interview-africa-has-much-celebrate-africa-day>

Дениза Георгиева
изследовател I ниво
deniza@uni-sofia.bg
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София
България

Deniza Georgieva
R1
deniza@uni-sofia.bg
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
15 Tzar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia
Bulgaria

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ АВТОРИТЕ

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1. В списание „Филология“ се приемат за рецензиране статии (студии, прегледи, доклади, казуси, глави от книги, дискусии, редакторски материали) в тематичните области: общо и приложно езикознание, литературознание, превод, културология и методика на чуждоезиковото обучение със специален фокус върху интердисциплинарните и граничните изследвания, мултилингвизма и транскултурализма. Обемът на статиите е до 20 стандартни страници. Публикациите в списание „Филология“ са на английски, френски, немски, испански, италиански, португалски, руски или на български език (с резюме на български и на английски език и библиография на български и английски).

2. Текстовете на предлаганите статии се представят в редакционната колегия на <https://su.b-smart.tech/> или на адрес philologia@uni-sofia.bg.

3. Постъпилите ръкописи се прегледват за съответствие с изискванията към авторите от член на редакционната колегия, определен от председателя на редакционния съвет. Ръкописи, които не отговарят на изискванията, се връщат за доработка на авторите. Останалите ръкописи се допускат за рецензиране. Членовете на редакционния съвет могат да публикуват статии в списанието при стриктно спазване на условията и стандартите на списанието.

4. Редакционната колегия определя за всяка от постъпилите статии по двама рецензенти. Рецензиите се изготвят в срокове, определени от редакционната колегия и в съответствие с изискванията към рецензентите.

5. Рецензирането на статиите се извършва в съответствие със стандартите за оценка на постъпващите ръкописи чрез системата на двойносляпа проверка (*double-blind peer review*). При оценката на рецензентите водеща роля имат критериите: обхват на изследването, новост на изследваните проблеми, оригиналност на приносите, съответствие между заглавието и съдържанието, логика на структурата и последователност на изложението, адекватност на методологията, обосновааност на резултатите, доказване на тезата, приложимост на резултатите, обосновааност на изводите и заключенията, коректност и актуалност на цитиранията, научност и яснота на стила на изложение.

6. Окончателното решение за публикуване се взема от редакционната колегия на основата на заключенията в рецензиите. Решението може да бъде за публикуване без промени, за публикуване след отразяване на направени препоръки в рецензиите, за отказ за публикуване. При решение за отразяване на препоръки авторите преработват ръкописите и представят в редакционната колегия доклад за тяхното отразяване в определен срок, въз основа на който редакционната колегия взема решение за публикуване или отказ за публикуване.

7. При противоречивост на заключенията в рецензиите редакционната колегия може да определи допълнителен рецензент (рецензенти).

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ОФОРМЛЕНИЕТО И СТРУКТУРАТА НА СТАТИИТЕ

8. Предлагащите за рецензиране статии трябва да бъдат във формат на *Word* документ, както следва:

- Шрифт: *Times New Roman 12*
- Форматиране на страниците: *Page Setup – Top 2,5 см, Bottom 2,5 см, Left 2,5 см, Right 2,5 см*
- *Line Spacing: 1,5 lines; First Line 1,5 см; Paper Size A4*

9. Основните структурни елементи на статиите са, както следва:

- Начална страница
- Въведение
- Основно изложение
- Заключение
- Референции

10. Начална страница (страница)

Началната страница включва:

Заглавие на статията. Препоръчително е заглавието на статията да е кратко (5–10 думи) и да представя основната тема на изследването.

Имена на автора (авторите). Всички съавтори трябва да се добавят при подаването на ръкописа в *ScholarOne* и да бъдат подредени с коректна последователност; авторът (авторите) се представя с научна степен, академична длъжност, имейл адрес на кореспондиращия автор, име и адрес на академичната институция.

Резюме. Резюмето на публикациите, независимо на какъв език са написани, е на български и на английски език. То трябва да е кратко и ясно, като сбито съдържа следните елементи:

- Въведение („фон“ на изследването) (задължително)
- Цел и задачи на изследването (задължително)
- Приложена методология („постановка на изследването“) (задължително)
- Постигнати основни резултати (задължително)
- Изводи (заключения) (задължително);
- Ограничения на изследването и последици (ако има такива)
- Практически последици (ако има такива)
- Оригиналност/стойност (задължително)

Максималната дължина на резюмето не трябва да надвишава 250 думи.

Ключови думи. Посочват се до 5 ключови думи на български и английски език.

Класификация на статиите. Авторите трябва да категоризират своите документи, което е част от процеса на представяне на работата им. По-долу можете да видите списъка с категории и да изберете тази, до която най-много се доближава вашият документ.

- **Научно изследване.** Тази категория покрива такива документи, които дават информация относно всякакви изследвания, направени от автора/ите. Това изследване може да е свързано с конструирането или тестването на модел или рамка,

изследване на действия, тестване на данни, маркетингово изследване или обзор, емпирично, научно или клинично изследване.

- **Гледна точка.** Всеки документ, в който съдържанието зависи от авторското мнение или интерпретация. В тази категория се включват и журналистически статии.
- **Техническо изследване.** Описва и оценява технически продукти, процеси и услуги.
- **Концептуално изследване.** Тези документи не се базират на изследване, а създават хипотези. Те са по-скоро дедуктивни и покриват философски дискусии и сравнително изследване на нечия друга работа или мислене.
- **Казус.** Казусите описват фактически интервенции или опит в самата организация. Те могат да са субективни и не могат генерално да се опиричат като изследване. Описанието на съдебен или хипотетичен казус се използва като обучаващ метод, който също може да бъде причислен към тази категория.
- **Литературен очерк.** Очаквано е, че всички видове документи цитират някаква подобна литература, така че тази категория трябва да се използва само ако основната цел на документа е да аотира и/или критикува литературата в определена област. Може да бъде селективна библиография, която дава съвет относно информационните източници, или да бъде подробен в това, като целта на документа е да даде информация на основните сътрудници за направата на дадена тема и да изучи техните различни гледни точки.
- **Генерален преглед.** Категорията покрива тези документи, които предоставят основен преглед или историческо изследване на някаква концепция, техника или феномен. Документите са по-скоро описателни от рода на „как да“, отколкото дедуктивни.
- **Данни за автора (авторите).** Данните включват пълни имена, академична длъжност и научна степен, последна месторабота и по преценка предишни такива, имейл адрес, адрес за кореспонденция (до 40 думи за автор).

11. Въведение

Въведението има за цел да убеди читателите, че публикуваната разработка съдържа новост и е приложима, като отговаря на следните въпроси:

- Какъв е проблемът?
- Има ли някакви съществуващи решения (посочва се степента на проучване на проблема към момента)?
- Кои са най-добрите решения според автора?
- Какво е основното ограничение на изследването?
- Какво се очаква да се постигне от автора с направеното изследване?

12. Основно изложение

Основното изложение се структурира в отделни раздели, разграничени със свои заглавия (заглавията трябва да бъдат кратки, с ясна индикация за разликите между тяхната йерархия. Предпочитаният формат за изписване на основните заглавия е те да бъдат получерни, а подзаглавията да бъдат изписани в курсив. Шрифт – *Times New Roman 12*, главни букви, ляво подравняване).

Основното изложение включва:

Цел и задачи на изследването. Те трябва да осигурят разбирането за фокуса на публикацията и да аргументират нейната структура. След тях е необходимо да се посочи:

- Каква е значимостта на материала?
- Защо е важен и оригинален?
- За кого е предназначена публикацията?

Допълнително могат да бъдат коментирани потенциалната ползност за практиката, значимостта за бъдещи изследвания, по-подробно ограниченията на изследването и др.

Основна теза и хипотеза (хипотези) на изследването. Представят се аргументите на автора за тяхната обосновааност.

Приложена методология и методика. Авторът трябва да посочи основните използвани от него методи под обособено за това заглавие. Той трябва да демонстрира, че методологията е стабилна и подходяща за постигане на целите. Очаква се да се съсредоточи върху главната тема, като посочи основните етапи на своите изследвания, използваните от него методи, влияния, които определят изборния от него подход, да приведе аргументи за това, защо е избрал специални примери, и др.

Постигнати основни резултати. Когато се представят резултатите, важно е авторът да се фокусира върху най-важното. Публикацията трябва да съдържа само основните факти и тези с по-широко значение, без да се дават много подробности за всяка възможна статистика. Ако разработката изобилства със статистически данни, е възможно те да преобладават пред изводите и като цяло публикацията да бъде възприемана предимно като изброяване на факти, а не като научно изследване. Основната теза на автора трябва да е ясно проследима и стабилно доказана.

При описанието на резултатите авторът трябва да потърси отговори на следните въпроси:

- Предоставяте ли интерпретация за всеки един от представените от вас резултати?
- Резултатите ви в съответствие ли са с това, което други изследователи са открили?
- Има ли някакви разлики? Защо?
- Има ли някакви ограничения?
- Дискусията логично ли води до вашето заключение?

Важно е при представяне на резултатите да не се правят изявления, които надхвърлят онова, което резултатите могат да потвърдят.

13. Заключение

Общото правило е, че заключението не трябва да съдържа единствено обобщение на изследването (то се съдържа в резюмето). В заключението се дава отговор на зададения в началото на публикацията въпрос и се посочват възможностите за по-нататъшни изследвания. Добре би било да се разкрие как представените резултати ще се приложат в практиката и да се посочат ограниченията в това отношение. Макар и да се посочва как това изследване може да се приложи и разшири в бъдещи изследвания, не е прието тук да се въвежда нов материал или да се изтъква очевидното. В заключението следва да се подчертае онова, което е различно в изследователските резултати, онова, което се откроява в разработката или е неочаквано.

14. Бележки

Бележките трябва да се използват при крайна необходимост и да бъдат идентифицирани в текста с последователни номера в квадратни скоби и изброени в края на статията.

15. Спонсориране на научното изследване

Източниците на финансиране на научното изследване в статията се представят в раздел „Признателност“. Описва се ролята им в целия работен процес – от постановката на научното изследване до постигането на крайните резултати.

16. Фигури

Всички фигури (схеми, диаграми, скици, уеб страници/снимки на екрани и фотोगрафски снимки) трябва да бъдат предадени в електронна форма. Те трябва да са с високо качество, четливи и номерирани с арабски цифри.

- Фигурите да са правени по възможност в графични програми (*Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe PhotoShop*) или *Excel*. Да не са във формат *Picture*, за да може да се коригира текстът в тях, ако е необходимо! Да се номерират последователно според реда на цитиране в текста. Номерацията и заглавията на фигурите се поставят под тях. Да се избягват много надписи в самите фигури.
- Снимки и сканирани изображения да бъдат правени на отделни файлове, за предпочитане в *JPG* или *TIFF* формат, а не вмъкнати в текста. Снимките трябва да са с добро качество и подходящи за печат. Цветни илюстрации се приемат по изключение след специално договаряне и евентуално заплащане на допълнителните разходи!
- За изработване на формули да се използва *Word Equation*. Номерата на формулите да се изписват в малки скоби в лявата част на страницата!

17. Таблицы

Таблиците трябва да са направени в *Word Table* или *Excel*. Номерират се последователно според цитирането им в текста. Всяка таблица трябва да има заглавие. Номерацията и заглавията на таблиците се поставят над тях. За предпочитане е тя да се събира на страницата, без да се обръща широката част на листа хоризонтално. Необходимите обяснения се дават под нея, като се означават със съответните символи/знаци.

18. Референции

Референции към други публикации трябва да бъдат изписани в стил *Harvard* и да бъдат внимателно проверени за пълнота, точност и съгласуваност.

Цитираните автори се представят по някой от следните начини:

- Фамилията на автора и година на публикация (напр. Adams, 2006)
- Цитиране на имена на фамилията на двамата автори на публикацията и годината на публикуване (напр. Adams, Brown, 2006)
- При повече от трима автори се изписват само името на първия автор и годината на публикуване (напр. Adams et al., 2006)

Списъкът с референциите трябва да бъде посочен по азбучен ред в края на документа.

За книги	<p>Фамилия, инициали (година), <i>заглавие на книгата</i>, издател, място на издаване</p> <p>e.g. Harrow, R. (2005), <i>No Place to Hide</i>, Simon & Schuster, New York, NY.</p>
За глава на книга	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на главата в кавички, фамилия на редактора, инициали, <i>заглавие на книгата</i>, издател, място на публикация, страници</p> <p>e.g. Calabrese, F.A. (2005), “The early pathways: theory to practice – a continuum”, in Stankosky, M. (Ed.), <i>Creating the Discipline of Knowledge Management</i>, Elsevier, New York, NY, pp. 15–20.</p>
За списания	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, <i>име на списанието</i>, том, брой, страници</p> <p>e.g. Capizzi, M.T. and Ferguson, R. (2005), “Loyalty trends for the twenty-first century”, <i>Journal of Consumer Marketing</i>, Vol. 22 No. 2, pp. 72–80.</p>
За публикувани сборници	<p>Фамилия, инициали (година на публикация), заглавие на документа в кавички, във: фамилия, инициали, <i>заглавие на публикуваната проява и място и дата, на които се е състояла</i>, издател, място на публикация, номер на страниците</p> <p>e.g. Jakkilinki, R., Georgievski, M. and Sharda, N. (2007), “Connecting destinations with an ontology-based e-tourism planner”, in <i>Information and communication technologies in tourism 2007 proceedings of the international conference in Ljubljana, Slovenia, 2007</i>, Springer-Verlag, Vienna, pp. 12–32.</p>
За непубликувани сборници	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на документа в кавички, документ, представен на името на конференцията, дата на конференцията, място на конференцията, налично на: URL, ако е свободно достъпно в интернет (дата на достъп)</p> <p>e.g. Aumueller, D. (2005), “Semantic authoring and retrieval within a wiki”, paper presented at the European Semantic Web Conference (ESWC), 29 May-1 June, Heraklion, Crete, available at: http://dbs.uni-leipzig.de/file/aumueller05wiksar.pdf (accessed 20 February 2007).</p>
За работни документи	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, работен документ [брой, ако е наличен], институция или организация, място на организацията, дата</p> <p>e.g. Moizer, P. (2003), “How published academic research can inform policy decisions: the case of mandatory rotation of audit appointments”, working paper, Leeds University Business School, University of Leeds, Leeds, 28 March.</p>

<p>За енциклопедични вписвания (без автор или издател)</p>	<p>Заглавие на енциклопедията (година), заглавие на вписването в кавички, том, издание, заглавие на енциклопедията, издател, място на издаване, страници.</p> <p>e.g. <i>Encyclopaedia Britannica</i> (1926) “Psychology of culture contact”, Vol. 1, 13th ed., Encyclopaedia Britannica, London and New York, NY, pp. 765–71.</p> <p>(За вписвания с посочен автор вижте насоките за изписване на имената за глава на книга.)</p>
<p>За статии във вестници (с автор)</p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, име на вестника, дата, страници</p> <p>e.g. Smith, A. (2008), “Money for old rope”, <i>Daily News</i>, 21 January, pp. 1, 3–4.</p>
<p>За статии във вестник (без посочен автор)</p>	<p>Име на вестника (година), заглавие на статията в кавички, дата, страници</p> <p>e.g. <i>Daily News</i> (2008), “Small change”, 2 February, p. 7.</p>
<p>За електронни източници</p>	<p>(Ако източникът е достъпен в интернет, пълният интернет адрес (<i>URL</i>) трябва да се посочи в края на референциите, както и датата, на която сте го използвали.)</p> <p>Фамилия, инициали (година), име на статията в кавички, достъпно на: <i>URL</i> адрес, (дата на достъп)</p> <p>e.g. Castle, B. (2005), “Introduction to web services for remote portlets”, available at: http://www-128.ibm.com/developerworks/library/ws-wsrp/ (accessed 12 November 2007).</p> <p>(Ако се използват електронни източници без посочени автори и дата, <i>URL</i> трябва да бъде включен или със скоби в основния текст, или препоръчително е да бъде посочен като бележка – с римски цифри с квадратни скоби заедно с текст, последван от пълния <i>URL</i> адрес в края на документа.)</p>
<p>За източници на български език</p>	<p>За всеки цитиран източник на кирилица – на български език, трябва да се даде същият източник, изписан по правилата на Закона за транслитерацията.</p> <p>e.g. Ерхард, Л., 1993. Благоденствие за всички, София, <i>UI „Стопанство“</i>. (Erhard, L., 1993. Blagodenstvie za vsichki, Sofia, <i>UI „Stopanstvo“</i>.)</p>

AUTHOR'S GUIDELINES

GENERAL INFORMATION

1. *The Philologia Journal* accepts for review articles (original articles, reports, discussions, studies, editorial materials) in any of the following research areas: general and applied linguistics, literary studies, translation, cultural studies and teaching of foreign languages with a specific focus on interdisciplinary and border studies areas, multilingualism and transculturalism. The volume of the articles should not exceed 20 standard pages. Publications in *Philologia Journal* could be written in English, French, German, Italian, Spanish, Portuguese, Russian or Bulgarian (abstracts and bibliographic information in English and Bulgarian).

2. Authors could submit their manuscripts to *the Journal*'s Editorial Team via electronic and/or print versions to: <https://su.b-smart.tech/>, or philologia@uni-sofia.bg.

3. The received manuscripts are reviewed in accordance with Author's Guidelines by a member of the Editorial Board. Manuscripts that do not comply with the requirements shall be returned to the authors for revision. Manuscripts that meet the requirements shall be admitted for review. The members of the Editorial Board shall have the right to publish in the journal following all the rules and requirement valid for the other authors.

4. For each of the submitted and approved articles the Editorial Board shall assign two reviewers. Reviews shall be made in terms defined by the Editorial Board and in accordance with its requirements to the reviewers.

5. Reviewing of articles shall be done in accordance with the standards for the evaluation of manuscripts through the double-blind peer review system. Please do not include Authors' names and information in your Main Document. Authors' names and information should be only included in your Title Page. The reviewers give their assessment of the manuscripts in terms of the following criteria: scope of the research, novelty of the examined issues, originality, accuracy and clarity of the abstract describing the main text, logic structure and sequence of the submission, relevance of the methodology, validity of the results, proving the thesis, applicability of the results, validity of findings and conclusions, propriety and relevance of citations, accuracy and clarity of language.

6. The Editorial Board commits the final decision for publication, based on the conclusions of the reviewers. The decision can be: publish it without revisions, publish it after revision in accordance with the recommendations made in reviews, refusal to publish. If the Editorial Board commits a decision to publish the manuscript after revision upon recommendations, authors should review and answer to the Editorial Board's e-mails. The authors have to revise their manuscripts and present a report of the revisions they made in terms defined by the Editorial Board, upon which the Editorial Board commits a decision whether to publish it or refusal to publish the manuscript.

7. If there are contradictions of the reviews, the Editorial Board may determine an additional reviewer (reviewers).

SUBMISSION AND STRUCTURE REQUIREMENTS OF THE ARTICLES

8. The article submissions shall be provided in Microsoft Word format, as follows:

- Font: Times New Roman 12
- Format of the pages: Page Setup: Top: 2,5 sm, Bottom: 2,5 sm, Left: 2,5 sm, Right: 2,5 sm
- Line Spacing: 1,5 lines; First Line: 1,5 cm; Paper Size: A4.

9. The main structure of the article shall include:

- Title page – You should upload it as a separate from the Main Document file
- Introduction – It is included in the Main Document
- Main text – It is included in the Main Document
- Conclusion – It is included in the Main Document
- References – It is included in the Main Document.

10. Title page (pages)

The Title page/s should be as a separate from the Main Document file and includes:

Title of the article (it is recommended the title of the article to be short (5–10 words) and to present the main topic of the study);

Author Details: All contributing authors' names should be added to **the ScholarOne** submission, and their names arranged in the correct order for publication. All authors shall comply the following information: names, academic title/position, correspondence address, including institutional affiliation (incl. University, institution, etc.), state/city and country. In co-authoring, one of the authors must be designated as lead author and write his/her e-mail address. It is the responsibility of the lead author to ensure that the list of authors and individual contribution to the study of each of them are clearly indicated.

Abstract. The abstract of the articles, no matter in what language they are, should be written in Bulgarian and English. It should be short and clear and concisely contain the following elements:

- Introduction (“background” of the study) (required)
- Purpose and objectives of the study (required)
- Applied methodology (“staging of the research”) (required)
- Achieved major results (required)
- Leads (conclusions) (required)
- Limitations of the research and consequences (if applicable)
- Practical implications (if applicable)
- Originality/Value (required).

The maximum length of the abstract should not exceed 250 words.

Keywords (specify up to 5 keywords).

11. Introduction

The purpose of the introduction is to convince readers that the published research contains novelty and it is applicable. It answers the following questions:

- What is the main problem?
- Are there any existing solutions (indicates the level of study the problem at the moment)?
- What are the best solutions according to the author's/s' opinion?

- What is the main limitation of the research?
- What is expected to be achieved by the author of the research?

12. *Main Text*

The main text is structured into separate sections, distinguished by their titles (headings should be brief, with clear indication of the differences between their hierarchy). The preferred format for writing the main titles is to be bold format and subtitles to be written in italics. Font – Times New Roman 12, capitals, left alignment).

The main text should include:

Purpose and objectives of the study. The purpose and objectives of the study should ensure the understanding of the publication's focus and should justify its structure. After that, authors should specify:

- What is the significance of the publication?
- Why the publication is important and original?
- To whom is the publication designed?

Additionally can be discussed potential utility of practice, importance for future studies, detailed limitations of the study and others.

Main thesis and hypothesis of the research. Authors' arguments about their merit are presented.

Applied methodology and methods. The author should indicate the main methods used by him in a separate title. Author should demonstrate that the methodology is robust and appropriate to achieve the objectives. It is expected by the author to focus on the main theme, to point the main stages of his research, to show the used methods and influences that determine the chosen approach by him/her, to give arguments why he/she has chosen specific examples and others.

Achieved major results. When presenting the results, it is important authors to focus on the essentials. The publication must contain only the essential facts and those with a wider meaning, without giving many details of every possible statistics. If development is full of statistics, it is possible to prevail over the conclusions and after all the publication to be seen primarily as an enumeration of facts, not a scientific study. The main thesis of the author must be clearly traceable and steadily established.

- When describing the results author should seek answers to the following questions:
- Do you provide interpretation for each of the submitted results you want?
- Are the results consistent with what other researchers have found?
- Are there any differences? Why?
- Are there any limitations?
- Does the discussion logically lead the reader to your conclusion?
- It is important when presenting the results not to make statements that go beyond what results can acknowledge.

13. *Conclusion*

The general rule is that the conclusion should not only contain a summary of the research (it can be found in the abstract). The conclusion should give answers to the set at the beginning of the publication questions and to indicate opportunities for further research. It would be better to reveal how the achieved results will be applied in practice and to identify constraints in this regard. While indicating how this research can be applied and extended in future studies, it is not accepted in the conclusion to introduce new material or to be state the

obvious. In the conclusion it should be emphasized what is different in the research results, what stands out in the design or it is unexpected.

14. Notes

Notes or Endnotes should be used only if absolutely necessary and must be identified in the text by consecutive numbers, enclosed in square brackets and listed at the end of the article.

15. Funding Agencies

The funding sources of the scientific research should be added in Step 5 of the submission process on ScholarOne system. Funding sources of the scientific research in the article are presented in section “Acknowledgements”. Authors should describe the role of these funding sources throughout the whole workflow – from setting of the research to achieving the final results.

16. Figures

All Figures (charts, diagrams, line drawings, web pages/screenshots, and photographic images) should be submitted in electronic form. They should be of high quality, legible and numbered consecutively with arabic numerals. Graphics may be supplied in colour to facilitate their appearance on the online database.

- If possible, the figures should be made in graphical programs (Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe PhotoShop) or Excel. The figures should not be in Picture format. They should be numbered consecutively in order of citation in the text. Numbers and titles of the figures are placed below them. Authors should avoid many inscriptions inside the figures.
- Pictures and scanned images can be made into separate files, preferably in JPG or TIFF format, not embedded in the text. Photos must be of good quality and suitable for printing. Color illustrations are accepted in exceptional cases after special agreement and eventual additional costs!
- If authors make a blueprint they should use Word Equation. The numbers of formulas to be written in brackets in the left side of the page!

17. Tables

Tables should be typed in Word Table or Excel format. They should be numbered consecutively according to citation in the text. Each table should have a title. Numbers and titles of the tables are placed over them. It is preferable it to fit on the page without turning widest part of the sheet horizontally. The necessary explanations are given below by means of appropriate symbols/ characters.

18. References

References to other publications must be in Harvard style and carefully checked for completeness, accuracy and consistency.

The cited authors should be presented at any of the following ways:

- Surname and year of publish (ex. Adams, 2006)
- Citing both names of two and year of publish (ex. Adams, Brown, 2006)
- When there are more than three authors, it is typed the surname of the first author and year of publish (ex. Adams et al., 2006)

At the end of the paper a reference list in alphabetical order should be supplied.

<i>For books</i>	Surname, Initials (year), <i>Title of Book</i> , Publisher, Place of publication. e.g. Harrow, R. (2005), <i>No Place to Hide</i> , Simon & Schuster, New York, NY.
<i>For book chapters</i>	Surname, Initials (year), Chapter title, Editor's Surname, Initials, <i>Title of Book</i> , Publisher, Place of publication, pages. e.g. Calabrese, F.A. (2005), The early pathways: theory to practice – a continuum, in Stankosky, M. (Ed.), <i>Creating the Discipline of Knowledge Management</i> , Elsevier, New York, NY, pp. 15–20.
<i>For journals</i>	Surname, Initials (year), Title of article, <i>Journal Name</i> , volume, number, pages. e.g. Capizzi, M.T. and Ferguson, R. (2005), Loyalty trends for the twenty-first century, <i>Journal of Consumer Marketing</i> , Vol. 22 No. 2, pp. 72–80.
<i>For published conference proceedings</i>	Surname, Initials (year of publication), Title of paper, in Surname, Initials (Ed.), <i>Title of published proceeding which may include place and date(s) held</i> , Publisher, Place of publication, Page numbers. e.g. Jakkilinki, R., Georgievski, M. and Sharda, N. (2007), Connecting destinations with an ontology-based e-tourism planner, in <i>Information and communication technologies in tourism 2007 proceedings of the international conference in Ljubljana, Slovenia, 2007</i> , Springer-Verlag, Vienna, pp. 12–32.
<i>For unpublished conference proceedings</i>	Surname, Initials (year), Title of paper, paper presented at Name of Conference, date of conference, place of conference, available at: URL if freely available on the internet (accessed date). e.g. Aumüller, D. (2005), Semantic authoring and retrieval within a wiki, paper presented at the European Semantic Web Conference (ESWC), 29 May-1 June, Heraklion, Crete, available at: http://dbs.uni-leipzig.de/file/aumueller05wiksar.pdf (accessed 20 February 2007).
<i>For working papers</i>	Surname, Initials (year), Title of article, working paper [number if available], Institution or organization, Place of organization, date. e.g. Moizer, P. (2003), How published academic research can inform policy decisions: the case of mandatory rotation of audit appointments, working paper, Leeds University Business School, University of Leeds, Leeds, 28 March.
<i>For encyclopedia entries (with no author or editor)</i>	<i>Title of Encyclopedia</i> (year) Title of entry, volume, edition, Title of Encyclopedia, Publisher, Place of publication, pages. e.g. <i>Encyclopaedia Britannica</i> (1926) Psychology of culture contact, Vol. 1, 13th ed., Encyclopaedia Britannica, London and New York, NY, pp. 765–71. (For authored entries please refer to book chapter guidelines above)
<i>For newspaper articles (authored)</i>	Surname, Initials (year), Article title, <i>Newspaper</i> , date, pages. e.g. Smith, A. (2008), Money for old rope, <i>Daily News</i> , 21 January, pp. 1, 3–4.

<i>For newspaper articles (non-authored)</i>	<i>Newspaper</i> (year), Article title, date, pages. e.g. <i>Daily News</i> (2008), Small change, 2 February, p. 7.
<i>For archival or other unpublished sources</i>	Surname, Initials, (year), Title of document, Unpublished Manuscript, collection name, inventory record, name of archive, location of archive. e.g. Litman, S. (1902), Mechanism & Technique of Commerce, Unpublished Manuscript, Simon Litman Papers, Record series 9/5/29 Box 3, University of Illinois Archives, Urbana-Champaign, IL.
<i>For electronic sources</i>	If available online, the full URL should be supplied at the end of the reference, as well as a date that the resource was accessed. e.g. Castle, B. (2005), Introduction to web services for remote portlets, available at: http://www-128.ibm.com/developerworks/library/ws-wsrp/ (accessed 12 November 2007). Standalone URLs, i.e. without an author or date, should be included either within parentheses within the main text, or preferably set as a note (roman numeral within square brackets within text followed by the full URL address at the end of the paper).
<i>For Bulgarian sources:</i>	For each source quoted in Cyrillic – in Bulgarian language should be given the same source, written according to the regulations of the transliteration. e.g. Erhard, L., 1993. <i>Blagodenstvie za vsichki, Sofia, UI „Stopanstvo“</i> . (Ерхард, Л., 1993. Благоденствие за всички, София, УИ „Стопанство“.)

